

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ULUS DEVLETLERİN GELECEĞİ TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA
ÜLKE-KENTLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mithat Can KUTLUCA

Niğde
Haziran, 2018

T.C.
NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ULUS DEVLETLERİN GELECEĞİ TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA
ÜLKE-KENTLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mithat Can KUTLUCA

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan ÇOBAN BALCI
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Selcen KÖK

Niğde
Haziran, 2018

ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üy. Yavuz YILDIRIM danışmanlığında Mithat Can Kutluca tarafından hazırlanan "Ulus-Devletlerin Geleceği Tartışmaları Bağlamında: Ülke-Kentler" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 20/06/2018

JÜRİ :

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan ÇOBAN BALCI

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Selcen KÖK

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Hünkar GÜLER
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Ulus Devletlerin Geleceği Tartışmaları Bağlamında Ülke-Kentler**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. .../.../...(17.07.2018)

Mithat Can KUTLUCA

ÖNSÖZ

Kentler ırmak kenarlarında, tarım ve hayvancılık yapmak maksadıyla bir araya gelen insanoğlunun hayat mücadelesi ürünü olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Giderek artan nüfus ve göç hareketleri sonucunda bazı kentler daha da büyümüş ve 20 milyon nüfusun üzerinde nüfus ve çeşitlilikle karmaşık hale gelmişlerdir.

Devlet formu ise modern devlet vasfının Ulus-Devlet kimliğiyle bulmuş 20. yüzyıla damgasını vurmuştur. Ancak büyük nüfusların akın ettiği, büyük kentler Ulus-Devletin cevap veremeyeceği yeni ihtiyaçlar gündeme getirmiş ve Ulus Devletin bugünkü formunu eritmeye başlamıştır.

Ülke kentler, tam da bu karmaşıklıkta Ulus Devletin cevap veremediği ihtiyaçlara cevap vermeye başlamış insanoğlunun yaşam formunda önemi olan Ulus Devlet formunu eriterek yeni bir yaşam formu ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada da Kent, Ulus Devlet, Ülke Kent kavramları tek tek tanımlanmakta tarihsel gelişim süreç içinde insanoğlunun yaşam mücadelesinin nasıl şekillendiği ve toplu yaşamın 21. yüzyıl ve sonraki süreçte ne hal alacağı üzerinde durulmakta ve tahminlerde bulunulmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmanın tamamlanmasında yardım ve desteklerini esirgemeyen tezimin her aşamasında beni cesaretlendiren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM'a, tezimi inceleyen ve yardımlarını esirgemeyen hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan ÇOBAN, Dr. Öğr. Üyesi Selcen KÖK hocalarıma, beni her daim destekleyen ve bugünlere gelmemi sağlayan aileme, özellikle yaptığım her görevde olduğu gibi bu süreçte arkamda duran eşim Ferda Didem KUTLUCA ve oğlum Sadık Efe KUTLUCA'ya şükranlarımı sunarım.

Mithat Can KUTLUCA
Haziran, 2018

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUS DEVLETLERİN GELECEĞİ TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA
ÜLKE-KENTLER

KUTLUCA, Mithat Can
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM
Haziran 2018, 72 sayfa

İnsanoğlu yaşam mücadelesine daha iyi koşullarda devam edebilmek için suya yakın bölgelere göç etmeyi daha sonra da tarım yapabilmek için buralara yerleşmeye karar vererek ilk kent örneklerini oluşturdu. Daha sonra bunu ticaretle yoğurup siyasetle yönetmeye başlayınca kent devletler ortaya çıktı. Kentler insanoğlunun doğayla mücadelesinin zaferle sonuçlandığının kanıtlarıydı. Bu kentler birbirinden haberdar olup savaştılar, sonra barışıp yeniden savaştılar. Bu arada ticaret yaptılar, kültürel alışverişte bulundular. Ve nihayet büyüdüler. Bir kaç metropol kent haline geldi. Artık dış dünya ile ilişkili, çok uluslu şirketlerin gözdesi çok kalabalık mega kent olmuşlardı. Ulus-devletler içinde yaşamaya ve büyümeye devam eden mega kentler özellikle 20 yy' in son çeyreğinde yaşanan çok hızlı gelişmelerden etkilendiler. Mega kentlerden bir kısmı daha da büyüdü ve ülke- kent diye tabir ettiğimiz kentlere dönüştü. Millî, dini, ırk temeline dayalı hiçbir sınır kabul etmeyen bireylerin yaşadığı, çok uluslu şirketlerin tercih ettiği değil, onları görünmez bir akıl marifetiyle seçen ulus devletlerin sonunu getirecek olan kentlere dönüştüler. Çünkü ülke-kentler birer ülke gibi çok katmanlı mekânlardır.

Anahtar Kelimeler: Ülke-Kentler, Kent, Ulus, Devlet

ABSTRACT
MASTER THESIS

**WITHIN THE SCOPE OF THE DEBATES ON FUTURE OF NATION
STATES: COUNTRY-CITIES**

KUTLUCA, Mithat Can
Department of Public Administration
Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM
June 2018, 72 page

In order to be able to continue on the better conditions of life struggle, humans decided to migrate to areas close to the water and then settled in order to make agriculture. Later, when it began to trade and politicize, City State emerged. The cities were evidence of victory of the human nature struggle. These cities are aware of each other, fighting, then reconciling and fighting again. In the meantime they did trade, cultural exchanges. And finally grown. A few have become metropolitan cities. The multinational corporations, now associated with outside world, have become a very crowded mega-city. The mega-cities that continue to live and grow in the nation-states are particularly influenced by the rapid developments experienced in the last quarter of the 20th century. Some of the mega-cities grew even bigger and turned in to city that we called country-city. People who do not accept any boundaries which national, religious, race; multinational corporations prefer, not by the invisible intellect with choice of the nations-states that will bring the end of the transformation. Because country-cities are multilayered places like country.

Keywords: City, Nations States, Country Cities

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar CETVELİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT

A) Kent İmgesi.....	6
B) Kentin Tarihi	8
C) Ülke Kent Kavramı Öncesi Büyük Ölçekli Kent Tanımlamaları	10
a) Tek Hakim Kent.....	11
b) Metropol Kent.....	12
c) Megapol-Mega Kent	14
d) Küresel Kent-Dünya Kenti	14

İKİNCİ BÖLÜM

ULUS DEVLET ve DÖNÜŞÜMÜ

A) Ulus Devletin Tarihsel Gelişimi	19
B) Ulus-Devletin Unsurları	28
C) Ulus-Devlet ve Yurttaşlık	31
D) Ulus-Devletin Dönüşümü	34
E) Ulus-Devletin 21. Yüzyılda Anlamı.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜLKE-KENTLER

A) Ülke-Kentleri Olgusal Düzeyde Tanımlama	43
B) Ülke-Kentlilik	56

C) Ulus-Devlet Formundan Ülke-Kent Formuna Geçiş Süreci	57
SONUÇ	62
KAYNAKÇA	67
ÖZ GEÇMİŞ	72

TABLÖLAR CETVELİ

Tablo 1: Ülke Kentler – Diğer Kentler.....53

GİRİŞ

Bu tezin amacı kent kavramından hareketle ve ulus devletin 21. Yüzyıldaki konumu itibariyle kentler üzerinden yürütülen bir iktidar tartışması olacaktır. Kentler iktidarın ve bağlarının olgunlaşmaya başladığı, devamında da amaca ulaşmanın yegane varlığını teşkil ettiği oluşumlardır. Tarih boyunca insanoğlu yerleşik hayata geçtiğinden bu yana tarım, su kaynakları ve bunlar için verilmiş mücadelelerin, sonra da bütün bunları elde tutmak için oluşturulmuş sistemlerin meydana geldiği yer olan kentler bugün devasa boyutlara ulaşmıştır. Kentler, kültür, medeniyet, ekonomi, din tartışmaları açısından da bizatihi belirleyici konuma gelmiştir. Bu sebeplerle kent artık edilgen değil çok daha öte etken aktör konumundadır. Nüfus artışı ve beraberinde getirdiği problemler kenti şekillendirerek bugünkü halini almasını sağlamıştır. Kent ilk çağlarda tarım ve savaş temelli yaşanan mekanın adı iken özellikle sanayi devrimi ve sonrasında kentlilik olgusu ortaya çıkmaya başlamış, ekonomik veriler önem kazanmıştır. Bu süreçte milyonluk kentler oluşmuş, küreselleşme sürecinden etkilenmiş, çok uluslu şirketler bu şehirleri tercih etmiştir. Bu kentler metropol, megapol, ultra kent, küresel kent gibi kavramlarla ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın özgünlüğü, literatürde değinilmeyen ülke-kent kavramının ilk defa kullanılması ve ulus-devletin değişimini anlamak için bu kavramın önerilmesidir. Bu çalışmadaki temel varsayım kentlerin siyasal, kültürel ve ekonomik olarak birer aktör haline geldiği; artık edilgen, dıştan belirlenen oluşumlar olmadığı aksine belirleyici, etken adeta birer ülke haline geldikleri ve ulus-devletin değişim süreci belirledikleridir. Ülke-kentler kendi hayat biçimlerini dünyaya her anlamda dayatan ve benimseten egemen unsurlar haline gelmiştir. Etkileri, içinde buldukları ulus devletlerin sınırlarını aşmıştır. Ülke-kentlerin belirleyici olmasının ölçekleri ele alındığı gibi merhaleleri de ayrıca ele alınacaktır.

Çalışmanın yöntemi ve teknikleri açısından bakıldığında betimsel, örnek karşılaştırmalı ve özellikle ikincil kaynakları taramaya dayalıdır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, kent kavramını tarihsel ve yönetsel açılarından incelemektedir. Bu bölümde kent imgesinin tanımı yapılmaya çalışılacak ve kent devletle başlayan kent hayatının gelişim süreci ele alınacak, bu süreçte bazı kentlerin sırasıyla metrokent, megakent, küresel kent düzeylerine nasıl ulaştığı ele alınacaktır.

İkinci bölüm, Ulus Devlet başlığını taşımaktadır. Bu bölümde de ulus devletin farklı açılardan tanımlarına değinildikten sonra genel bir tanımlama yapılacak ve modern devletin dönüşüm sürecine değinilecektir. Bu bağlamda genel olarak “ulus devletin değişim ve dönüşüm süreci 21. yüzyılda nasıl devam eder?”, “yerini başka bir güç mercisine, başka bir erke bırakır mı?” sorularına yanıt aranacaktır.

Üçüncü bölüm, ülke-kent başlığını taşımaktadır. Bu bölümde çalışmanın ana konusu olan ülke-kentlerin olgusal düzeyde bir tanımlaması ve kavramsallaştırılması üzerinde durulacaktır. Bu tanımlama yapılırken “Ülke-kentin daha önce yapılmış büyük ölçekli kentlerden ayrıldığı noktalar nelerdir?” sorusu ekseninde bir analiz yapılacaktır. Buna ek olarak ülke-kentlilik kavramsallaştırılması üzerinde durulacak, ülke kentliliğin “dünya vatandaşlığı” kavramına benzerlik gösteren ve ayrılan noktaları tanımlanmaya çalışılacaktır.

Sonuç kısmında da sürekli büyüyen ve öne çıkan bazı ülke kentlerin ulus devletin bugünkü formunu nasıl eriterek gücü kendinde topladığı ve bu güç temerküzüyle toplu yaşamı nasıl dönüştürüp yeni bir form oluşturduğu üzerinde durulacaktır. Ülke-kentlerin gelişim sürecine bakıldığında bu duruma gelmelerinde en önemli etken küreselleşme sürecidir. Küreselleşme kentleri çok yönlü değişime uğratmıştır. Ülke-kentler 21 yy itibariyle “kendi kimliklerini”, yani ulus devletten kaynaklı genlerini koruyamamış, içinden çıkılmaz sosyal, kültürel, ekonomik, politik bir hal almıştır. Tanımlanması güç olan bu kentler kabına sığmamakta, ulus devletin sahip olduğu çoğu olguyu reddetmekte ve onu eritmektedir.

Ülke-kentler diye adlandırdığımız, küreselleşme olarak adlandırılan tüm süreçlerin de bir sonucu olan bu kentleri somut örnekleriyle ele alınıp kendi aralarında nasıl bir uyum ve iletişim içinde oldukları anlatılmaya çalışılacaktır. Dünyadaki bütün ülke kentlerin hemen hemen aynı özellikleri barındırdığı gözlemlenmektedir. İstanbul, Londra, New York, Tokyo, Şanghay, Sao Paulo bu kentlere verilebilecek örneklerden bir kaçıdır. Ülke Kentlerin tarihi, yani mega ama edilgen kentlerin birer bağımsız ülke gibi hareket edebilecek duruma gelmelerinin tarihi, çok da eski değildir. Bu sürecin 90’lı yıllar itibariyle başladığını söyleyebiliriz. Bu kentlerin artık klasik, yerel ve geleneksel refleksleri yok olmuştur. Endüstri bölgelerinin inovasyonla şekillendiği, dünya ekonomisinin yönetildiği, ortalama 10 milyon ve üzeri nüfus barındıran bu

kentler dünya nüfusunun büyük bir kısmını barındırdığı gibi hala göç almaya da devam etmektedir. Niteliksiz ve nitelikli işçiler bu kentlere giderek ucuz ya da zengin eğitim alt yapılarını piyasaya arz etmektedirler. Kentli hakları, kentte yaşama ayrıcalığı bu mekanları birer cazibe merkezine dönüştürmektedir. Aralarındaki senkronizasyon tek merkezden yönetilirmişçesine aktif ve hızlıdır. Bu senkronizasyon sayesinde buldukları ülkelerden (ulus-devlet ya da diğerleri) nasıl bağımsız hareket ettiklerini ve o ülkelerdeki diğer küçük şehirlerden daha fazla nasıl birbirleriyle istişare, işbirliği hatta münakaşa içinde olduklarını, böylece birer belirleyici aktör olarak “yeni” dünyayı nasıl şekillendirdiklerini değerlendirmeye çalışılacağı. Öncelikle konuya başlamadan şu konuya açıklık getirmede fayda görülmektedir. Burada ülke-kentler yalnız mevcut durumuyla ortaya konulmaktadır. Ulus-devlete karşı bir ülke-kent kavramsallaştırması söz konusu değildir. Buradaki temel nokta ulus-devletin erime sürecinde, ulus devletlerin içinde bulunan ve fakat ulus devletlerin sonunu getireceği düşünülen, aslında harita üzerinde o devletin sayılan ancak o devletle hiçbir organik bağı kalmamış çok büyük kentlerin analizini yapmaktır. Bu çalışmada kavramsallaştırılacağı adıyla ülke-kentlerin bu süreçteki rolleri incelenecektir.

Bu çalışmanın iddiası, ülke-kentlerin ulus devletlerin misyonunu sona erdirerek kendi kültür ve ritüelleriyle onların yerlerini alacaklarıdır. Ulus-devletlerin barındırdığı ülke-kentler üzerindeki birçok yetkisi daralmıştır. Artık devletlerde insanların milliyet bağıyla bağlandığı ve bunu muhafaza etmek için dünya savaşlarına girdiği dönem sona ermektedir. Küreselleşmeyle birlikte gelen yeniden yapılanma sürecine ulus devletler mevcut halleriyle cevap verememekte bunun yerine o devletler içinde mega hızla büyümüş kentleri sürece cevap vermektedir. Bu durum da o kentleri adeta bağımsız birer ülke kent haline getirmektedir. Ülke-kentlerde ülke kentli olma ayrıcalığı, ulus devletlerin temelini oluşturan ve ulus devletlerin içindeki diğer küçük kentlerde hala yaşayan ve yaşatılan “milli” kavramıyla betimlenen her türlü kültür, duygu ve inanın önüne geçmektedir. Daha çok sınırların belli olmadığı muğlak ve tanımlaması güç yeni medeniyetler etrafında kümelenen insanoğlu kendilerince “büyük bir amaç” için mücadele etmekte, kendisini net kavramlarla tanımlamaktan geri durmakta ülke-kent bireyi olmaktan memnuniyet duymaktadır.

Küreselleşmenin gelişmekte olan ülkeleri sistem dışı bıraktığı ve ulus devletleri dışa bağımlı kıldığı vurgusu daha önceki çalışmalarda ön planda iken, bu çalışmada ulus devletin bizzat barındırdığı bir kente bağımlılığı yani içe bağlanarak bir ağ silsilesine bağlandığı üzerinde durulacaktır. Ulus devletlerin içinde oluşmuş, kendi kültürü, siyaseti, ekonomisi ve sosyolojisi olan ülke kentler ulus devletleri diğer ülke-kentlerle kurduğu ağ sayesinde eritmekte ve ön plana çıkmaktadır. Ülke-kentlerin bu egemenliği ulus devletlerin ekonomilerini sayısal verilerde artırırken ulus devletlerde yer alan diğer şehirlere katkısı azaldığından reel anlamda zararları da dokunabilmektedir. Bir ülke kent sınırları içinde bulunduğu ulus devletin diğer şehirlerinden daha çok başka devletlerin barındırdığı ülke kentlerle daha yoğun ilişkiler içindedir. Örneğin İstanbul bu manada bir Anadolu kentinden çok Londra'yla yakındır. İstanbul Borsası'nda oluşacak bir dalgalanma Londra Borsalarında hissedilmektedir. Dolayısıyla artık ulusal sınırlar değil ulus aşırı birliktelikler önemlidir. Bu süreçte elbette küreselleşme ve çok uluslu şirketler önemli rol oynamıştır. Fakat bunları bünyesinde yaşatan ülke kentler gelecek yüzyılı belirleyecek belki de ulus devletlerin sonunu hazırlayacaklardır. Bu süreç yalnız ekonomide değil kültür, din, dil, mimari, kentleşme, iletişim, teknoloji ve hatta sosyal problemlerde de hızla ilerlemektedir. Yani Tokyo Japonya'dan, İstanbul Türkiye'den, Londra İngiltere'den hızla uzaklaştığı gibi birbirleriyle çarpan etkisiyle yakınlaşmaktadırlar.

Bir üst kimlik olarak kabul edilmiş ülke-kentlilik, orada yaşayanların içinde bulunmuş olduğu ülkeler ve onların 20. Yüzyıl başında çizilmiş milli sınırlarını giderek eritmekte ve çağdışı bırakmaktadır. Bunu yaparken en fazla kullandığı argümanlar ise teknoloji, haberleşme, iletişim, sanal dünya ve bunları kullanırken ortaya koyduğu şeffaflık, katılımcılık, hesap verilebilirlik, birlikte yaşama kültürü, ötekileştirmeme gibi kavramlardır. Kent sosyolojisi giderek karmaşıklaşmakta tanımlara sığmaz hale gelmektedir. Psikolojik faktörlerin çok etkili olduğu, bireysel hayatların öne çıktığı ritüelleri, "milli" çizgileri tanımayan ve öyle olmaktan haz duyan bir yeni kuşakta bu süreci şekillendirmede son derece etkili olmaktadır.

Bu bilgiler ışığında bakıldığında bu oluşumlara tarih içindeki seyriyle şekil veren mekan "kenti" incelemek ve nasıl bugünlere geldiğini anlamak birincil işimiz olmalıdır. İkinci aşamada Ulus Devletin ortaya çıkış ve bugüne geliş serüveni incelenecektir. Ardından ele alınacak konu ise ülke-kent ulus-devlet ilişkisinin nasıl

şekilleneceği, ülke-kentlilik kimliğinin dünya vatandaşlığı ile ulus-devlet yurttaşlığı arasında bir ara kimlik olup olmadığı, her ulus devletin bir ülke kent oluşturma kapasitesinin olup olmayacağı, bütün ulusların bunu başarıp başaramayacağı, bugünün ülke kent leğinin ne olduğu olacaktır. Son olarak da bu sürecin hangi boyutlara ulaşacağı ve ülke-kentlerin ulus-devletlerin geleceği hususunda belirleyici olup olmayacağı sorunsalı üzerinde durulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT

A) Kent İmgesi

Kent insanlık tarihinin belli bir anında ve belli koşullarla oluşan ve sosyal, kültürel, iktisadi, tarihsel, dini, mimari, estetik yönüyle temayüz eden bir yaşam alanıdır. İnsanlık tarihinin önemli bir kavşağı ve dönüm noktasıdır. Keskin bir yönelim, başka bir hayat inşa etme, yeni argümanlarla düşünme pratiğidir. Kentlerin oluşumu etkili, yankılı, sarsıcı, çoğul bir süreçtir. Ardında nice yıkım, yokluk, sefalet bıraksa da kentsel alanlar hep bir anıt, ihtişam, gurur, kibir, zenginlik abidesi olarak yükselmiştir. İnsanlık başından beri kentlerde yaşamamaktadır. Kent ilişkileri ve siyaseti paralelinde sonradan ördüğü yeni bir yaşam alanıdır. Ulus-devletlerin gelişim sürecinde kentlerin önemi ve sayısı artmıştır. Dolayısıyla insan ve toplum ilişkilerinin, dahası dini, siyasi ve iktisadi gelişmelerin ve buna benzer pek çok unsurun ortaklaşa gerçekleştirdiği yeni bir düzey ve düzendir (Alver, 2012:9).

Ekonomi üzerinden değerlendirildiğinde ise kentler altyapı ve ticaret yatırımları, sanayileşme, istihdam, kırsal kesimden göç, lojistik, eğitim, gayrimenkul geliştirme projeleri, pazarlama ve dağıtım faaliyetleri, kültürel etkinlikler ve sermaye birikimi açısından oldukça verimli ortamlardır. Kentler ve komşuları, hem üretim hem de hizmet sektörleri açısından gereken tedarik zincirlerini sağlar (Kotler, 2015:30). Bu özellikle küreselleşme sürecinde yeniden öne çıkacak olan bir durumdur.

Kent Antik Dünya'dan bu yana insan etkileşiminde önemli olmuştur. İlişkilerin yoğunlaştığı kentler, çevresindeki kırla birlikte bir bütündür ve temas içindedir. Weber'e göre kent, ticari işlemlerin ön plana geçmesi ile birlikte bir bütün olarak cemiyetin, kuşatılmış bir yer, bir kale, bir pazaryeri, bir dereceye kadar olsun otonom bir hukuk düzeni, belli bir birlik, bir konfederasyon şekli, hiç değilse bir dereceye kadar bağımsız olma gibi özellikler taşıyan yerleşim birimidir (akt. Çelikyay, 2010: 19). Ruşen Keleş kenti, "sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az insanın tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere

bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi” olarak tanımlar (Keleş, 2004). Ortaylı ise kenti, kendi kendine yetmeyen bir birim olarak tanımlamakta, kentin çevre yerleşmelerin iktisadi faaliyetlerini denetleyerek uzmanlaştığını, bunun sonucunda da çevresi üzerinde toplumsal ve idari yönden denetimci görevi üstlendiğini belirtmektedir (Çelikyay, 2010: 19).

Kentleşme kavramı dar anlamda, demografik nitelik taşıır. Bu durum kent sayısındaki artış ve kentlerde yaşayan nüfusun artması anlamına gelmektedir. Keleş’in belirttiği gibi (2004) kentsel nüfus, doğumların ölümlerde fazla olması sonucunda artar. Bununla birlikte köylerden ve kasabalardan gelen göçlerin de etkisi büyüktür. Gelişmekte olan ülkelerde kentler, doğurganlık eğilimleri azaldığı için daha çok köylerden kentlere doğru nüfus akışlarıyla şekillenir. Ancak kentleşme, yalnızca bir nüfus hareketi değildir. Kentleşme olgusu, sosyolojik yapıdaki değişimlerden doğar. Bu nedenle kentleşmeyi tanımlama sürecinde nüfus hareketini yaratan ekonomik ve toplumsal değişimlere de odaklanmak gerekir. Bu çerçevede kentleşmenin ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutlarını da hesaba katan, geniş anlamda tanımı daha önemlidir. Kentleşme “sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye bir koşul olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci” olarak tanımlanabilir (Keleş, 2004: 21). Bu açıdan kentleşme siyasal davranış değişikliklerini etkiler.

Üretim biçimindeki değişimin, yani ekonomik ögenin kentleşme tanımında özel bir ağırlığı vardır. Kentleşmenin, tarımsal üretimden daha ileri bir üretim düzeyine geçiş olarak da tanımlanabilmesi bu yüzdendir. Bu geçiş tüm üretim denetleme işlevinin kentlerde toplanmasını zorunlu kıldığı gibi; kentlerin büyümesine ve yoğunluk kazanmasına, heterojenlik ve bütünleşme derecelerinin artmasına da yol açar. Her ülke bu geçiş süreci içinde bulunduğu noktaya göre, az kentleşmiş ya da çok kentleşmiş olarak nitelenir. Kentleşme hareketi, bir süreci ve zaman içindeki değişmeyi ifade eder. Bir ülkenin ya da bölgenin kentleşme düzeyi veya oranı, o ülkenin ya da bölgenin nüfusunun belli bir tarihte, belli bir tanıma göre kent sayılan yerleşme merkezlerinde yaşayan oranını kastetmektedir. Bu açıdan, kentleşme hareketi, demografik tanımıyla, belli bir süre kentleşme oranında yer alan değişiklik

olarak görülebilir. Bu kavramları birbirleriyle karıştırmamak gereklidir. Ayrıca kentleşmenin sadece toplumsal değişme boyutunu yansıtan kentleşme ile kentleşme hareketleri de birbirinden farklı noktalara işaret eder. Bundan başka, bir toplumsal olayın adı olan kentleşme ile kentsel gelişmenin bir düzen ve denetim altına alınma yollarını gösteren ve kentbilim adı da verilen şehircilik kavramları birbirinden farklıdır (Keleş, 2004: 22).

Bir kentin hareketli öğeleri ve özellikle de kentte yaşayan insanlar ve faaliyetleri, sabit fiziksel kısımlar kadar önemlidir. Bizler de bu manzaranın yalnızca birer seyircisi olarak kalmaz, diğer katılımcılarla birlikte sahnede, gösterinin birer parçası haline geliriz. Bizlerin kent algısı genellikle bütüncül değildir. Daha çok, başka endişeleri de içinde barındıran parçalı bir algıdır. Her bir duyunun işlediği ve farklı imgelerin birleşiminden oluşan bir yapıdır (Lynch, 2014:2).

Klasik kent tanımları birçok açıdan çoğaltılabilir. Ancak biz bu çalışmamızda kentin tanımından çok bugünlere geliş serüvenini ve bugün bazı örnekler özelinde nasıl bu kadar büyüüp dünyaya hükmeder hale geldiklerini, kısaca “ülke kent imgesini” incelemeye çalışacağız. Birçok kaynakta, makale ve tezde farklı bilim dalları tarafından tanımlanan ve ele alınan kentler üzerine, her ne kadar farklı tanımlamalar, karşılaştırmalar yapılmış olsa da, bu açıdan yapılmış bir değerlendirme bulunmamaktadır. Dolayısıyla kentlerin gelişim sürecinin geldiği bu yeni noktayı anlamak önemlidir. Ancak öncelikle kentlerin tarihsel değişimine odaklanmak gereklidir.

B) Kentin Tarihi

Kentler insan topluluklarının on binlerce yıl önce farklı coğrafyalarda birbirini izleyen ya da farklı akımlarla ve nedenlerle yerleşik hayata geçme çabalarının sonucunda ortaya çıkmıştır (Keleş, 2004). Bu süreçlerle alakalı farklı zaman ve mekanlarda gerçekleştikleri hususunda görüş ayrılıkları mevcut olmakla birlikte genel hususlarda otoriteler buluşmaktadır. James C. Davis (2015) insanlık tarihinin özetlerken şu ifadeleri kullanır: “Afrika’da evrimleştik, yürüyerek Asya’ya, Avrupa’ya ve Amerika kıtasına geçtik, teknelerle Avustralya’ya ve Büyük

Okyanustaki adalara ulaştık". Dolayısıyla insanlığın gelişimi farklı coğrafyalarda kurduğu yapılar ve bunların arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak ilerlemiştir.

İnsanların sadece kendi gibi ve kendine yakın kişilerle ve gruplarla değil başkalarıyla-yabancılarla-barbar olarak nitelendirilen gruplarla iletişim kurması süreci on binlerce yıl içinde çeşitli kural ve kurumları yarattı. Böylece birlikte yaşama ve diğerleriyle ilişki kurmanın normları ve kriterleri oluştu. Uygarlık, bu açıdan birlikte yaşamın dayandığı ortak kuralların şekillenmesi ifade eder. Diğer bir deyişle uygarlık insanların köylerde ve kentlerde yaşadığı, farklı iş ve uğraşlarla meşgul olduğu, bir yönetime bağlı olduğu, çeşitli dini inançların geliştiği ve okuyup yazabildiği bir ilişki ağını içermektedir. Bu konuda çeşitli çalışmalar ve özellikle arkeolojik kazılarla elde edilen yeni bulgular bulunsa da genel olarak uygarlaşmanın ilk yaşandığı yerin şimdiki Irak'ın güneyindeki bölge olduğu söylenebilir (Davis, 2015). "Mezopotamya" olarak adlandırılan bu bölge, Asya'nın güneybatısında, Dicle ve Fırat ırmakları boyunca Anadolu'nun güneyinden Basra Körfezi'ni ve bugünkü Irak topraklarında 1.200 kilometrelik bir alanı oluşturmaktadır. Mezopotamya'nın güney bölümünde ırmaklar, tarım yapmaya elverişli düz arazilerden, çöllerden, bataklıklardan geçerek körfeze dökülür.

Bu bölgede yapılan çalışmalar sonucunda, yaklaşık M.Ö. 4500 ile 4000 yılları arasında tarıma elverişli hale getirilen bölgelerde çeşitli tarım ürünlerinin işlendiği, kıyafet haline getirildiği, toprağın işlemde geçirilerek çeşitli alet ve yapılara dönüştürüldüğü bilgilerine ulaşılmıştır. Kilden yapılan araçlar ve çamurdan yapılan tuğlalarla kulübeler inşa edildiğine dair bulgulara rastlanmıştır. 1.000 yıl sonra başka bir halk gelip, büyük olasılıkla orda yaşayanları kendi içinde eriterek bu bölgeye yerleşti. İskeletlerinden ve yaptıkları resimlerden sağlam yapılı, kısa boylu insanlar oldukları anlaşılan ve "Sümerler" adı verilen bu halk yaşadıkları yere "ülke" adını vermişlerdi. Uygarlığın temellerini atan bu dönemde sonraki sürece miras bırakılan çok sayıda gelişme yaşanacaktır. Yaşadıkları yere ülke diyerek, o mekanda tarımla uğraşıp, iktisadi ve siyasi ilişkiler geliştirip, bir inanç sahibi olarak "kenti" bir aktör olarak dünya sahnesine taşıdıklarının farkına insanoğlu çok sonra varacaktır. Önceleri yerleşim ve tarım için nehir kıyıları tercih edilerek inşa edilen bu köyler zamanla çok büyüdü. Bazı köyler büyüyerek 35.000 kişilik küçük kentlere dönüştü. Bunların

arasında Nippur, Uruk, Kiş ve Ur kentleri de vardı. Kentlerin hepsi ırmaklarla bağımlı olduklarından, birbirlerine oldukça yakındı. Zaman geçtikçe büyük kentler küçük kentleri denetimine aldı, böylece bu büyük kentler artık yalnızca kent değil, birer “kent devleti” oldular. Sınırları olarak düşünülen hendekler ve işaretlerle birlikte bu yapılar kendi alanlarını kurup büyüdüler (Davis, 2015: 15-20).

Bu arada Çin, Avrupa'nın bir kısmı ve diğer coğrafyalarda da doğayla insanın yaşama mücadelesi sürmüştür. Yerleşimler oralarda da önce kent devleti haline geldiler. Uygarlıkların birbiriyle ticaret, savaş ve uzlaşmalarla temas kurması karşılıklı etkileşimi, birbirinden öğrenme sürecini devamlı hale getirdi. Tarih içinde bu serüven böyle devam ederken kentler hep edildendi. Kentler insanın doğaya meydan okuyuşu ve hakim oluşunun simgeleri idi. Buradaki temel soru şudur: Daha sonra ne oldu da bazı kentler daha da büyüdü ve bir nevi bağımsız birer “ülke kent” haline geldiler? Kentlerin aktif bir unsur olarak belirlenen değil belirleyici hale gelmesinin araştırılması, uygarlıkların nasıl değiştiğini anlamak açısından önemlidir.

Tarihsel gelişim süreci içerisinde kentlerin gelişimi, sanayi öncesi kentler, sanayi kentleri ve metropol kentler olmak üzere üç aşamada ele alınmaktadır. Aşağıda değinileceği gibi, sanayi öncesi kentler çeşitli işlevler üzerinden ele alınır. Sanayi kentleri, sanayileşmeyle birlikte ulaşım başta olmak üzere teknolojik gelişmelerin, ve yönetim biçimlerinin çeşitlenmesinin sonucudur. Metropol kentler ise sanayi kavramının ilerlemesiyle birlikte birkaç sanayi merkezinin birleşmesi sonucu oluşmuştur.

C) Ülke Kent Kavramı Öncesi Büyük Ölçekli Kent Tanımlamaları

Ülke-kent kavramı öncesi kaynak, makale ve tezlerde kentleşmenin yoğun yaşandığı ve 20. yy son çeyreğinde yoğun nüfus alan kentler için birçok tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamalar hem yıllara yayılmış olarak değişmiş hem de yeni adlandırmalarla çeşitlenmiştir.

a) Tek Hakim Kent

Kırsal üretimin toplandığı ve yeniden dağıtıldığı mekanlar olan “ortaçağ kentleri” sanayi ile önemli bir değişim yaşayarak, “sanayi kenti” olarak adlandırılan yeni bir kent formu ortaya çıkarmıştır. Sanayi kentinin belirgin özelliği fiili üretimi gerçekleştiren örgütlü sanayiye barındırılmış olmasıdır. Ancak bütün kentlerin sanayileşme sürecinden aynı düzeyde etkilenmemesi, doğal olarak sanayi kentinde de farklı kentsel süreçlerin gelişmesine zemin oluşturmuştur. Bu farklılaşma, temelde sanayileşmiş ülke kentleri ile sanayisi henüz gelişmemiş olan ülke kentleri arasında belirgin bir hal almıştır. Ortaya çıkan kentsel yapı gelişmiş ülkelerde daha çok “metropolitan kent” şeklindeyken, gelişmekte olan ülkelerde ise “tek hakim kent” (primate city) şeklinde olacaktır (Çadircı, 2006:5).

19. yüzyılda Batı metropollerinde ham madde ihtiyacının yanı sıra, tüketim maddesine duyulan ihtiyaç artışı, ulaşım teknolojisinin ve pazar ekonomisinin gelişmesi, çevre ülkelerle olan ticaretle de yeni boyutları ortaya çıkmıştır. Avrupa’daki büyüme gittikçe daha fazla sanayi ham maddesi ve gıdaya ihtiyaç doğurmaktaydı. Bu ihtiyacın karşılanması için kullanılan buharlı gemiler, doğal olarak liman kentlerini ön plana çıkarmakta ve bu liman şehirleri ile hinterlandı arasında mal akışını sağlamak için demiryolu şebekeleri yapılmaktaydı. Kıray, bu ticari yapının ve yerleşim düzeninin ortaya çıkışında demiryollarının özel bir önemi olduğunu belirtmektedir. Çadircı’ nın aktardığı gibi (2006), Latin Amerika’dan Güney Asya’ya, Ortadoğu’dan Kuzey Afrika’ya kadar her yerde aynı ticaretin yapıldığı bir liman kent çok fazla büyürken, eskiden var olan yerleşmeler katmanlaşmasını da bozmaktadır. Böylece, özellikle çevre ülkelerde, diğer yerleşmelerden çok daha büyük ve çevresindeki kentleri dolaylı ya da dolaysız etkileyerek küçülmelerine yol açan tek hakim kent ortaya çıkar. Tek hakim kent, daha çok dışa bağımlı bir büyüme durumunda ortaya çıkmıştır. Kentin kendisi dışa bağımlı bir şekilde büyürken, çevresini de kendisine bağlayarak küçülmeye yol açmıştır. Kıray, bu yapının ortaya çıkardığı tek hakim kent olgusunun tespitinin ilk kez 1939 yılında Jafferson tarafından yapıldığını belirtmektedir. Böylece İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden sonra, coğrafyacıların ve şehir sosyologların önemli inceleme alanlarından biri de az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan bu kentsel yapı olmuştur. Bu konuda önemli çalışmalar yapan

bir diğerk arařtırmacı da Brian Berry’ dir. Berry, tek hakim kentin geri kalmıřlık ile birlikte geliřtiđini belirtir. Buna bađlı olarak da “sıra-kademe dűzeni” ekonomik geliřme ile ters orantılı olarak bozulur ve tek hakim bűyűk řehir ortaya çıkar. Sonuç olarak, Kıray’ın da belirttiđi gibi, sanayileřmiř ŗlkelere bađımlı buharlı gemi ve demiryolu ulařımı ile gıda maddesi ve sanayi hammaddesi ihracatının hakim olduđu bűtűn toplumlarda 19. yűzyıl ve 20. yűzyılın ilk yarısına kadar mekanlar arası etkileřim “tek hakim kent” tűrűnűn belirleyici olduđu bir yapı içinde sűrműřtűr (akt. adırcı, 2006:6).

b) Metropol Kent

Geliřmiř toplumlarda metropoller, kent merkezinin gűrűltűsűnden, hava kirliliđinden, kalabalıđından kaçmak isteyen varlıklı sınıfların yeni ve temiz semtleri yerleřim haline getirmesiyle birlikte oluřmuřtur. Bu durum, kentlerin çevresinde “uydu kent” leri yaratmıřtır. Az geliřmiř toplumlarda ise yoksul kesimlerin kentlerin çevresine yerleřmesi ve bu bűlgelerde pek çok kentsel hizmetten mahrum oldukları “banliyű” ler yaratması sonucunu dođurmuřtur. Bir metropol farklı kesimlerin bir araya geldiđi alanlara sahiptir. Farklı din, etnik grup ve kűltűr; ticari, siyasi, kűltűrel etkinlikler amacıyla metropol içinde bir araya gelirler. Yűnetim açısından metropoller, merkezde ana kent ve çevrede mahalli idareler řeklinde űrgűtlenirler. Ancak bunlar birbirleriyle bađlantılı haldedir. Metropol, kente gűre daha bűyűk ve karmařıktır. Metropolde, fabrikalar, řirketlerin yűnetim merkezleri, çeřitli finansal kuruluřlar, çok sayıda ve farklı derecede eđitim kurumu, sivil toplum kuruluřları, eđlence ve yiyecek içecek yerleri gibi birimler yer alır.

“Metro” (ana, asıl) ve “Polis” (kent) sűzcűklerinden meydana gelen “Metropolis” kavramı ve benzer anlamdaki “Metropol” ile “Metropoliten” kavramları bűyűk ۆlekli kentleri diđerlerinden ayırt etmek için, sanayi devriminden sonra ortaya çıkan Londra, Paris, Tokyo ve New York gibi bűyűk ۆlekli yerleřim Yerleri için kullanılmaya bařlamıř ve genel kabul gűrműřtűr (Oktay, 2016:51). Gűnűműzde bűyűk ۆlekli yerleřim yerleri “metropol” ya da “metropoliten kent” olarak adlandırılmaktadır. Bu yerleřimlerin yayılmıř olduđu alan “metropoliten alan” ya da bulunduđu ŗlkeledeki idari bűlűmlerin ۆleđi paralelinde “metropoliten bűlge” olarak

da tanımlanmaktadır. Metropol kent konusunda ayrıntılı bir tanım vermenin temel zorluğunu Kuzey Amerika ve Avrupa'daki metropoller ile dünyanın diğer yerlerindeki metropol kentler arasındaki yapısal farklar oluşturmaktadır. Örneğin, kentsel altyapının gelişmişliği, lüks tüketim hacminin yüksekliği, büyük çaplı finans kurumlarının varlığı, iş alanları ile konut alanlarının ayrı kent bölgelerinde olması, tarım dışı sektörlerin ağırlıklı olması gibi nitelikler dünyanın diğer bölgelerindeki metropollerde farklı özellikler gösterebilmektedir (Oktay, 2016:52). Bu çerçevede metropoliten kent, bir milyon üstü ve yoğun nüfusa sahip, ana çekirdeği oluşturan kent merkezine bağlı olarak gelişmiş, bir ya da daha fazla alt düzeyde merkezi bulunan, bu merkezlere bağımlı yerleşimlerden oluşan, birden fazla yerel yönetim birimine sahip, büyük ölçekli yerel hizmetlerin sunulduğu, yerleşim alanları ile bütünleşmiş kırsal alanlarla birlikte geniş yüz ölçüme yayılmış yerleşim alanı olarak tanımlanabilir (Oktay, 2016:53).

Dünya çapında 20. yüzyılda hızla artan kentli nüfus, 21. Yüzyılın başlarında da artmaya devam etmektedir. Oktay'ın aktardığı gibi (2016) Birleşmiş Milletler' in (BM) raporlarına göre 2014 verilerine göre dünyada 3.9 milyar kişi kentlerde yaşamaktadır. 1950'lilerde dünyadaki kentli nüfus oranı %30 seviyesinde iken, günümüzde %53'e ulaşmıştır. Bu oran gelişmiş ülkelerde %78'e çıkmakta, az gelişmiş ülkelerde %48'e kadar düşmektedir. Kuzey Amerika ve Avrupa'da yüksek seviyelere ulaşan kentli nüfusun artış oranı yavaşlarken, özellikle Asya, Güney Amerika ve Afrika'da hızlı kentleşme varlığını sürdürmektedir. Dünya'da kentli nüfus miktarının artmasına paralel olarak gelişen diğer bir durum nüfusun gittikçe büyük kentlerde yığılmasıdır. 1950'de nüfusu 10 milyonu geçen sadece iki kent (Tokyo ve New York) bulunmaktaydı. 2014 yılında bu sayı 28'e ulaşmıştır. 2014 verilerine göre nüfusu 10 milyonu geçen kentler şunlardır: Tokyo, Delhi, Şanghay, Mexico City, Sao Paulo, Mumbai, Osaka, Pekin, New York, Kahire, Dakka, Karaçi, Buenos Aires, Kalküta, İstanbul, Chongqing, Rio de Janeiro, Manila, Lagos, Los Angeles, Moskova, Guangzhou, Guangdong, Kinshasa, Paris, Shenzhen, Londra, Jakarta. BM'nin 2014 yılı verilerine göre dünyadaki kentli nüfusun %11,7'si 10 milyon, %7,7'si 5-10 milyon ve %22,3'ü 1-5 milyon nüfusa sahip şehirlerde yaşamaktadır. Bu veriler, kentsel nüfusun %41,7'sinin, 1 milyonun üstündeki şehirlerde yaşadığı anlamına gelmektedir (Oktay, 2016: 51). Dünya'da kentlerde yaşayan nüfusun önemli bir

kısının metropol kentlerde yer aldığı ve bu trendin devam edeceği görülmektedir. Özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa dışındaki gelişmekte olan ve kentleşme süreci devam eden ülkelerde kırsal kesimden kentlere yönelen göç dalgalarının dengeli dağılımının sağlanamadığı ve nüfusun ülkenin birkaç ana kentine yöneldiği bir süreç yaşanmaktadır.

c) Megapol-Mega Kent

Birden fazla metropol kentin genişlemek suretiyle birbirleri ile birleşmesi ile oluşan devasa kentsel alan ise “Megapol” olarak adlandırılmaktadır. Megapol alanlarda bir metropol kentten diğer metropol kente geçilirken yerleşim alanları arasında bir kesinti söz konusu değildir (Oktay, 2016:53). Megapoller, metropollerin etki alanlarının genişlemesiyle oluşmaktadır. Megapoller birkaç metropoliten bölgeyi kapsayabilme kapasitesine sahip olduğu için nüfusları da 10 milyon ve üzerinde olan kentlerdir.

Mega kentlerin doğal, karakteristik gelişimi ve uzamsal dağılımı “20.yüzyıl kentleşmesi” olarak tanımlanmaktadır (Çadırcı, 2006:14). Bu bağlamda değerlendirildiğinde metropol kent 20.yüzyılın ilk yarısının kentlerini yani dünya savaşlarından çıkmış ve büyümeye çalışan kentleri tanımlarken, mega kent ise 20. Yüzyılın son çeyreğinde sıçrayan ve birkaç metropolü etkisine alan şehirleri tanımlamaktadır. 10 milyonun üzerinde nüfusa sahip olsa da nitelikleri kesinleşmemiş halleri “Ülke Kent” kavramını karşılar nitelikte değildir.

d) Küresel Kent-Dünya Kenti

Küreselleşme süreci ile birlikte uluslararası ticaret, sermaye, teknolojinin ve insan akışı daha hızlı bir şekilde artmakta ve ulus ötesi bir niteliğe kavuşarak yayılmaktadır. Bu yayılma süreci ulus-devlet olgusunu aşarak, sınır ötesi çıkar gruplarını, değişik toplumlardan bireyleri küresel ağlarla birbirine bağlamaktadır. Artık meta, insan ve değerlerin akışı bu ağlar ile sağlanmakta ve akışların sağladığı ağlar kentlerin oluşturduğu düğüm noktalarıyla birbirine eklemlenmektedir. Bu noktada farklı güç ve ilişki ağlarının birbirine eklemlendiği düğümler olarak kentler,

küresel akışın başladığı ve ulaştığı noktalar. Bu durum, “küresel kent” (global city) kavramını gündeme getirmiştir (Çadırcı, 2006:20).

Küresel kent, uluslararası akışlar sonucu değişime uğrayan kenttir. Uluslararası hale gelen sermayeye yönelik hizmet üreten çok sayıda sektör küresel kentlerde toplanmaktadır. Bunların başlıcaları, telekomünikasyon ve bilgi-işlem şirketleri, çeşitli bankalar ve sigorta işlemleri yapan uluslararası finans kurumları, küresel medya kuruluşları, reklamcılık şirketleri, müşavirlik ve yönetim danışmanlığı veren hukuk şirketleri ve uluslararası faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarıdır. Siyasal açıdan hükümetlerarası ulus-üstü örgütlenmelerin merkez birimleri de küresel kentlerde toplanmaktadır (Altıntaş, 2002:20).

Küresel kentin farkı, mevcut iletişim potansiyel ve ağsal akışın, hizmetlerin buldukları kentleri eskisinden çok daha fazla hizmet verebilecek konuma getirmeleridir. Bu yüzden bazı kentler günümüzde, akışlar uzamının oluşturduğu düğüm noktalarında stratejik belirleyiciliğe ve içinde buldukları ülkeleri de aşan bir etki alanlarına sahip durumdadır. Dolayısıyla küresel kentlerin hizmet alanı ve hinterlandı bütün küredir. Ancak bu olgu bütün kentlerde gözlemlenebilen bir süreç olmaktan ziyade dünyadaki kentlerin çoğu eski durumundadırlar ve bu kentler etraflarındaki küçük bölgelere hizmet götürmeye devam etmektedir. Oysa az sayıdaki küresel kent ayrıcalıklı konumdadır ve sözü edilen hizmetler bu kentlerde yoğunlaşmaktadır (Çadırcı, 2006:21).

Küreselleşme bütün bu gelişmeler içinde kentleri küresel sistemin temel birimlerinden biri haline getirmektedir. Çünkü ülkeler arasındaki ekonomik ve fiziksel sınırları önemsizleşirken ülkelerin egemenliklerini aşındırmaktadır ve yeni aktörler olarak küresel düzlemde aktif bir konumda olan kentler ulusal ekonomiler açısından da birer tartışma konusu haline gelmiştir. Çadırcı’ nın (2016) aktardığı gibi “artık ulusal ekonomilerin şehirleri değil, şehirlerin ulusal ekonomileri taşıyacağından” söz edilmektedir. Burada ulusal kalkınmanın yolunun kentlerin kalkınmasından geçtiği vurgulanmaktadır. Kentler küresel rekabet güçlerini ve ekonomik üstünlüklerini bağlı olduğu devletten bağımsız olarak belirleyebilmektedir. Üretilen kentsel hizmetler, ulusal kent yapısını aşarak cazibe merkezi haline gelen kentin etrafındaki geniş

bölgelere yayılmaktadır. Böylece kentler bölgelerindeki diğer üretim merkezleri ile ticaret yapma imkanına sahip olan ve ulus üstü hizmet üreten kurumları bünyesinde toplayarak yönetim ve karar alma merkezi niteliğine ulaşabilmektedir (Çadırcı, 2006:21).

Bu konuda çalışmalar yapan Sassen, mevcut uzamsal yayılma ve küresel bütünleşmenin bir araya gelmesinin büyük kentlere yeni bir rol biçtiğinden bahsetmiştir. Geçmişte, uluslararası ticaret ve bankacılık merkezleri olmalarının ötesinde, bu kentlerin artık dört yeni işlevi vardır: Birincisi, bu kentler, dünya ekonomisinin örgütlenmesine yoğunlaşan komuta merkezleri haline gelmişlerdir; ikincisi, finans ve uzmanlık gerektiren kilit yerleşimler olmuşlardır; üçüncüsü, önde gelen sektörlerde özellikle yeniliklerin üretim merkezleridir; dördüncü olarak da, üretilen ürünlerin ve hizmetlerin piyasalarıdır (akt. Çadırcı, 2006: 21).

Kentlerin yapısında önemli bir değişimin baş gösterdiğine dikkat çeken Sassen' e göre, kentlerin fonksiyonlarındaki değişim uluslararası ekonomik aktiviteler üzerinde olduğu kadar kent formu üzerinde de çok büyük bir etkiye sahiptir. Finans ve uzmanlaşmış hizmet endüstrisi, kent ve onun sosyal ve ekonomik düzenini yeniden yapılandırırken, kentler de büyük kaynakların kontrolüne yoğunlaşmaktadır. Sassen, bu sürece bağlı olarak yeni bir kent tipinin oluştuğunu belirtmektedir. Bu yeni kent tipi Sassen' in tanımlamasıyla “küresel kent” tir. Önde gelen örnekleri olarak ise New York, Londra ve Tokyo kentleri olduğu söylenmektedir.

Daha önce, uluslararası faaliyetlerin toplandığı merkezler olarak büyük kentlerin “dünya kentleri” olarak tanımlanmasının ötesine geçerek “küresel kent” kavramının kullanılmasının nedeni, Sassen tarafından, küresel kentin yeni bir kent formu olarak tanımlanmasıdır. Dolayısıyla, Sassen' in kavramsallaştırdığı “küresel kent”, “dünya kenti” nden farklı bir kent tipine işaret etmektedir.

1991 tarihli “The Global City: New York, Londra, Tokyo” adlı kitabında Sassen, küreselleşmeyle birlikte 1980'lerle gelişen ve yeni bir sürece giren dünya ekonomisinin büyük kentler ile olan etkileşimini ve söz konusu kentlerde ortaya çıkan değişimi gözlemleyerek yeni bir kent tipinin oluştuğunu savunmuştur. “Söz konusu

kentler, dünya ekonomisinin örgütlenmesinde yönlendirici olmaya başlamışlar, özellikle finans konularında ve diğer alanlarda uzmanlık gerektiren yerleşmeler olarak, çağdaş dünyanın önemli sektörlerinde gerçekleştirilen yeniliklerin üretim merkezlerine dönüşmüşler ve aynı zamanda da tüm ürün ve hizmetlerin yoğunlaştığı ve pazarlandığı yerler haline gelmişlerdir” (Özerk ve Yüksekli, 2011:83). Sassen finansal ekonominin genişlemesi ve uluslararasılaşması, nispeten küçük olan finansal pazarların da büyümesini sağladığı vurgusunu yapmıştır ve bu durum da küresel ekonominin genişlemesini destekleyen bir büyümeyi getirmektedir. Ancak endüstrinin en üst düzeyindeki kontrol ve yönetimi, finansal merkez haline gelen Londra, New York ve Tokyo gibi kentlere toplanmaktadır (akt. Çadircı, 2006:23). Görüldüğü üzere daha önce yapılmış büyük ölçekli kent tanımlamalarından “küresel kent” kavramı da ekonomik düzeyde kalan bir tanımlamanın ötesine geçememiş durumdadır.

Tüketim kültürü, hızlı bir şekilde mekanların ve yerlerin de tüketilmesine neden olmaktadır (Urry, 2015). “İnsanların bir yer ilişkin anlamlı buldukları şey (endüstri, inalar, yazın, çevre) zaman içinde kullanılarak azalmakta, bitirilmekte veya tüketilmektedir” (Urry, 2015: 2015: 12). Dolayısıyla bu değişen süreçte mekanların değişimini anlamak önemlidir. Üzerine yapılan tanımlar değişse de tarih içinde Ülke Kent olma yolunda gelişim sırasıyla metropol, megapol, küresel-dünya kenti kavramlarıyla tanımlanan kentlerin kendileri isim olarak hemen hemen aynı kentlerdir. Yani 20. yy ikinci yarısının başlarında metropol olarak adlandırılan İstanbul, son çeyrekte megapol, 21. yy ilk on yılında küresel kent, bu çalışmada da farklı olarak ve ilk defa ülke-kent olarak tarafımızdan tanımlanmaktadır. Çünkü bu süreç binyıllardır işlemekte ve medeniyetler yeni kıyafetlerini kentler üzerinden kuşanmakta, yeni şekillerini almaktadırlar. Davutoğlu da Medeniyetler ve Şehirler (2016) isimli çalışmasında tarih idraki ile farklı bir bakış açısından bu kentleri “eksen şehir” olarak tanımlamaktadır. Ülke Kentleri belirleyen yalnız ekonomik veriler olamaz. Endüstrinin en üst düzeyinin o kentte yer alıyor olması o kenti metro, mega, dünya, küresel kent yapar, yapmıştır ancak Ülke Kent yapmamıştır. Ülke Kentler her manada buldukları devletlerden adeta bağımsız hareket eden, belirlenen değil süreci belirleyen, kendi ekonomisi, kültürü, politikası, sosyolojisi olan, en çok da Ulus Devlet formunu eritmesiyle öne çıkan kentlerdir. Ülke Kent tanımlamasının alt yapısını da bu durum oluşturmaktadır. Yani yeni bir kent olgusu olarak Ülke Kent,

metro kentin mega kente dönüşmesi gibi, bir kent formunu değiştirmekten çok, bir devlet formu olan Ulus Devleti eritmektedir. Bu süreç bir dönüşüm değil devrimdir. Bu kentleri rakibi bir kent değil adeta ulus devletlerdir ki, bu da bir devri tamamen kapatacak sürecin başlangıcıdır. 100 yıl önce ticaretin, kültürün merkezi olan İstanbul ya da 1950'lerde metropol olan New York, 1990'larda mega kent olan Tokyo, 2000'lerin başında küresel kent olan Londra ve daha onlarca örnek verilebilecek bu kentler şimdi hepsi birer nevi şahsına münhasır ülke-kenttir.

Bu bölümü toparlamak gerekirse, kentsel hayatın gelişimi insanlığın gelişimiyle paraleldir. Kentlerin önemi arttıkça yeni siyasi yapılanmalar doğmuştur. Geleneksel devletlerden ulus-devlete geçiş sürecinde de kentler üzerinden sosyolojik, siyasi ve ekonomik gelişmeleri anlamak mümkündür. İkinci bölümde ulus-devletin dayandığı tarihsel zemin ve unsurlar aktarılacak ve üçünü bölümde bu kez ulus-devletin yaşadığı değişim ülke-kent kavramı üzerinden verilecektir. Ülke-kentin ortaya çıkması sürecinde ulusun, onun yönetim biçimi ulus-devletin ve küreselleşme döneminde doğrudan etkilendiği ekonomik ilişkilerin dayandığı noktaları anlamak önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUS DEVLET ve DÖNÜŞÜMÜ

A) Ulus Devletin Tarihsel Gelişimi

Devlet neredeyse insanlık tarihiyle yaşıt bir serüvene sahiptir. Antik Yunandan Roma'ya, daha sonra modern merkezi devletin oluşumuna kadar insanlık için en önemli örgütlenme tarzı olmuş ve sürekli egemenliğini artıran bir organizasyon olmuştur. Platon'un yazdığı Devlet eserinden bu yana çok şekil değiştirmiş kent-devletten monarşik devlete ve daha sonra modern ulus devlete evrilmiştir. Bugün de üzerine yapılan tartışmalar siyaset biliminin en önemli tartışma konusu olmayı sürdürmektedir. Bu çalışmada da devletin yerini almaya çalışan yeni yönetsel karakterler olan kentlerin bu uzun serüveni nasıl etkileyeceği üzerinde durulmaktadır. Bu açıdan devletin son hali modern ulus devleti ve hakkındaki gelecek tartışmalarını ele alabilmek için öncelikle ulus devleti tanımlamak doğru olacaktır.

Modern ulus devletin kuruluşuna Fransız Devrimi öncülük etmiştir. Aşağıda değinileceği gibi Devrim, merkezi devletin kuruluşuna sadece öncülük etmekle kalmamış aynı zamanda devlet önceki devirlerde ulaşamadığı güce ve kudrete ulaşmış; bir anlamda Hobbes'un belirttiği gibi Leviathan hale gelmiştir. Ancak Devrim ve sonrasında ortaya çıkan gelişmelerin bir arka planı bulunmaktadır. Böylece fikrinsel zeminin gelişmesiyle beraber pratik anlamda ortaya çıkan güç, kendisini dengeleyebilecek tüm kurumları ya ortadan kaldırmış ya da zayıflatarak bireyi bu mutlak gücün karşısında yalnız bırakmıştır. Ulus-devletin dünya sahnesine çıkışı konusunda birçok farklı düşünce egemendir. Özyurt'un da değindiği gibi; Lipson'a göre "ulus-devletin resmi doğum tarihi 15. Yüzyılın ikinci yarısında, Aragonlu Ferdinand ile Kastilli İsabilla'nın evlenmesiyle birlikte İspanya birliğinin sağlanmasıdır" (Lipson, 1997:147).

Sarıbay'a göre (2000), Batı Avrupa'da ulus-devlet yapılanmasının tamamlandığı dört aşamanın ilkinde 15. ve 18. yüzyıl arasında gelişen süreç etkilidir. Bu dönemde aristokrasinin ekonomik, politik ve kültürel bağlamda bütünleştiği bir

ortam olmuştur. İkincisi, aristokrasi ile halk kitlelerinin karşı karşıya geldiği aşamadır. Bu aşamada kamunun kitlesel hareketler içinde bütünleştiği gözlenmektedir. Sarıbay'ın belirttiği üzere (2000), eğitim, askerlik, iletişimin yaygınlaşması gibi etkenler kamuda yapısal değişimlere yol açmış ve halk kitlelerine yeni bir kimlik kazandırmıştır. Bu yeni kimlik olgusunun, aristokrasi, kilise ve egemen kimlikle girdiği mücadele süreci ulus-devletin ikinci aşamasını oluşturmuştur. Üçüncü aşamada yurttaşlık kavramı yerleşmiştir. Bu süreç yurttaşların yürüttüğü muhalefet hareketleriyle birlikte onlara “tanınan güvencenin kurumsallaşması, temsil organları üyelerinin seçiminde daha geniş bir seçmen kitlesine hak tanınması, siyasal partilerin örgütlenip, çıkarların birleştirilmesi ve ifadesi işlevlerini görmelerine paralel olarak gerçekleşmiştir” (Sarıbay, 1991). Halkın egemenliği, dolaylı da olsa halkın yönetime katılabilmesi, demokrasi gibi kavramlara vurgu yapıldığı anlamını taşımaktadır. Bu dönem aynı zamanda, aristokrasi ile burjuva arasındaki çatışma, toprak mülkiyetinin sağladığı gücün yerine endüstri devrimi sayesinde burjuvaların gücünün geçmesi gibi nedenlerle önem taşımaktadır. Üçüncü aşamadaki değişimler yalnızca burjuva ile aristokrasi arasında kalmamış, devletle kilise, azınlık kültürü ile egemen kültür arasında da kendini göstermiştir. Bu mücadele kiliseye karşı ulus-devlet yapısı, aristokrat kesime karşı burjuva, azınlık kültüre karşı da entegre olmuş ulusal kimlik zafer kazanmıştır. Daha sonra dördüncü olarak, merkezi devletin yönetim uygulama alanını büyüttüğü dönem ortaya çıkmaktadır. Sosyal devlet anlayışının ortaya çıktığı bu dönemde aynı zamanda yurttaşların gelir dağılımlarının ve ekonomik koşulların eşit duruma getirilmeye çabalanmıştır. Böylece yurttaşlarla kurulan ilişkinin doğasının değişmesi nedeniyle diğer dönemlerden farklılık göstermektedir (Tanrıverdi, 2008:48).

Ortaçağ'da Batı Avrupa'da devlet gücünü kiliseden almaktaydı. Aydınlanma çağının başlaması, Rönesans ve reform hareketleri sonucunda kilise ve din adamları etkisini yitirmeye başlamış ve sekülerizasyon sürecine geçilmişti. Bu da devletin gücünün ve meşruiyetinin artık din yerine ulusta toplanmasına neden olmuştur (Habermas, 2002:8). Ulus Devletin oluşumuna ve dünya üzerinde yaygınlaşmasına yardımcı olan temel neden kapitalist ekonomidir. Ticaret yaparak maddi anlamda zenginleşen endüstri çağının yeni sınıfı burjuvaların yönetime katılma istekleri (Şahin, 2007:118), kapitalizmin ulus-devlet yapılanmasındaki rolünü ortaya koymaktadır.

Endüstri devrimiyle birlikte mutlak monarşilerin gücü zedelenmiş ve devamında çökmüş, bunun sonucu olarak da devlet meşruiyet anlayışını farklı bir kaynağa dayandırarak, seküler temel hak ve özgürlükler üzerine kurmaya başlamıştır (Görmez, 2005: 23). “18.yüzyılda Fransa’da devrimci politikalar sayesinde egemenlik yurttaşlar topluluğunu temsilen devlette toplanmış, böylece politik bir olgu olarak etkili olmaya başlamıştır. Belirlenmiş sınırlar içinde yönetim temeline sahip, bu yönetimi hukuk ile bezeyerek iç ve dış fiziki zorlama araçlarını doğrudan kontrol eden bir kurumsal hakimiyete dönüşmüştür. Küreselleşmenin ulus-devlet üzerindeki etkisi tam bu kurumsal hakimiyete yöneliktir” (Sarıbay, 2000; Tanrıverdi, 2008:48).

Düşünürlerin ulus-devleti farklı nedenlerle beslenen (toplumsal, politik, kültürel ve ideolojik) bir süreç olarak değerlendirse de ulus-devlet yapılanması 19. yüzyıldan itibaren Avrupa’da başlayıp, günümüzde nerdeyse her ülkenin yönetim biçimini oluşturan bir olgu, büyük bir örgütlenme olarak karşımıza çıkmaktadır. Değindiğimiz üzere ekonomik, toplumsal, ideolojik ve kültürel koşullar tarihi süreç içinde ulusdevlet oluşumunu sağlayan dayanaklardır. Toparlamak gerekirse 18.yüzyıl sonlarına doğru eski gücünü ve yeni oluşan koşullara göre işlevini yitirmeye başlayan geleneksel devlet yapıları değişime uğramış ve devamında ekonomik anlamda kapitalizmin egemen konuma geçişi, zenginleşen burjuvazinin yönetime katılma ve aristokrasinin gücünü devralma isteği, Aydınlanma düşüncesi ve Fransız devrimiyle birlikte ortaya çıkan “eşitlik”, “yurttaşlık”, “yönetime katılma” kavramlarının kuşkusuz toplumsal alanda ve yönetim çerçevesinde yarattığı köklü değişikliklerin etkisiyle yerini ulus-devlet sistemi şekillenmiştir. Bu süreç, 1789 Fransız Devrimi ile birlikte oluşan hava artık halkın egemenliği eline aldığını göstermekteydi. Ancak ulus-devlet yapılanması devlet merkezli yönetimi bir yana bırakmadı. Bu gücü ulusal birliği kurmak için kullandı (Güler, 1991: 43). Ulus-devlet’ in resmen tanınması ise, Birinci Dünya Savaşı’nın bitmesiyle gerçekleşmiştir (Giddens, 2005:334). Birinci Dünya Savaşı’nın ardından 1918-1950 arasında devletlerin uluslararası düzeyde tanınmasını ve ulus-devlet sayısının artmasını milliyetçilik sağlamıştır (Örs, 2007:307; 340-341). Politik anlamda 19. yüzyılda kendini gösteren ulus-devlet sistemini ele alırken öncelikle onu ortaya çıkaran koşullara ve onu besleyen olaylara, özellikle milliyetçilik olgusuna değinmek yerinde olacaktır. Ulus-devletin tarih sahnesine çıkışına yardımcı olan siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel nedenler ve

buna bağlı olarak ortaya çıkan değişimlerin yanı sıra 19.yüzyılın sonu, 20.yüzyılın başında sosyolojinin de temel konularından biri olan “milliyetçilik” kavramı da önemli yer teşkil etmektedir.

Özellikle dünya savaşları sonrası hız kazanan milliyetçilik akımı ve çalışmaları, genellikle modernizmle birlikte değerlendirilmiştir. Milliyetçilik ideolojinin olmasa bile, ulus biçiminin eskiden beri toplumsal yaşayış içinde varlığı yadsınamaz. Ancak, bazı bilim adamları örneğin Gellner, milliyetçilik ideolojisinin milletleri ortaya çıkardığı görüşüne katılmamaktadır. Ona göre milliyetçilik tarım toplumuna değil, tamamen endüstriyel topluma özgü bir ideolojidir (Gellner, 1998:42-58). Endüstri devrimi yalnızca ekonomik alanı değil, kültürel ve toplumsal yapıyı da derinden etkilemiş ve değişikliklere neden olmuştur. Tarım toplumunda devlet toplum ilişkisinin kopuk olduğunu dile getiren Gellner, kültürel alanda çoğulculuğun egemen olduğunu, endüstri toplumu ve bunun sonucu olarak değerlendirdiği milliyetik akımı sayesinde, devlet–toplum ilişkisinin bu kopukluğu giderdiği düşüncesindedir. Çünkü endüstri devrimi ile birlikte artan işbölümünden dolayı toplum “anonim” bir biçim almıştır ve homojenize olmuştur. Gellner’ in milliyetçilik özümlemesi yapısal bir zemine oturmaktadır. Gellner, sanayi devrimi ile toplumsal yapının değişimi üzerinde yoğunlaşan bir milliyetçilik analizi yapmaktadır (Gellner 1998:87). Milliyetçiliğin ideolojik değil, tarihsel ve kültürel bağlar üzerine yapılandırılmış bir güç olduğunu vurgulayan Smith’e göre ise, milliyetçilik modern zamanların bir ürünü değildir. Yerleşik düzene geçiş, endüstri devrimi, Fransız Devrim sonrası toplumsal değişimlerin ortaya koyduğu bir sistem olduğu kadar kültürel özü de içinde barındıran bir kavramdır. Ancak buradan Smith’in modernizme karşı milliyetçiliğin ortaya çıktığı düşüncesinde olduğunu varsaymak yanıltıcı olacaktır. Ona göre, milliyetçilik, hem endüstri devriminin hem de düşünsel ve toplumsal bağlamda Fransız Devrimi’nin bir ürünüdür. “Tarihi bir toprağı-ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlesel bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı olarak millet, çok boyutlu bir kavram, somut örneklerin çeşitli düzeylerde benzerlik arz ettiği bir standart ya da mihenk taşıını oluşturan ideal bir tiptir” (Tanrıverdi, 2008:49-50).

Hobsbawm'da (1995) milliyetçilik kavramı, kitlelerin milliyetçiliği benimseyip özümsemesi ile bu olgu ancak anlam kazanabilmekte ve yaşama geçirilmektedir. Yeni bir devlet ve yönetme mantığının kurulması süresi, milliyetçiliğin yaygınlaşmasıyla yakından ilgilidir (Hobsbawm, 1995:29). Ancak bu söylemi Hobsbawm'ın milliyetçiliği kitlelerin ortaya çıkardığı bir ideoloji olduğunu düşünmesini engellemiştir. Milliyetçilik "küçük burjuvazi" tarafından yapılan benimsetme uğraşı sonucunda ortaya çıkmıştır. Fransız Devrimine kadar politik alanda yer almamış olan halk kitleleri, aristokrasinin çöküşü ardından burjuva sınıfının desteklediği milliyetçilikle birlikte politik alanda varlıklarını hissettirmeye başlamışlardır. Milliyetçilik ile aristokrasinin yönetim gücünü ele geçirmeye çalışan burjuvazi, kitlesel dayanakla nitelikli bir yandaş grubunu oluşturmayı başarmıştır. Hobsbawm'a göre bu yolla burjuva, amaçlarını gerçekleştirmesine ve oluşturduğu değişimlere karşı duruş sergileyebilecek ve tehlike oluşturabilecek kitle ve oluşumları kontrol altına almayı amaçlamıştır. Hobsbawm, milliyetçiliği yukarıdan yapılandırılmış ancak sonuç olarak gündelik hayatta insanların kitleler halinde benimsedikleri bir oluşum olarak değerlendirmektedir.

Fransız Devrimi'nin ardından yaşanan toplumsal değişimler, daha önceki uluslardan farklı nitelikler taşıyan bir ulus oluşturmaya başlamıştır. Özellikle Fransa'da Rousseau eşitsizlik üzerine kurulu toplum ilişkilerine getirdiği eleştiriler ve genel irade üzerine kurgulamış olduğu düşüncesi halk egemenliği kavramını güçlendirmiş ve bu kavram da milliyetçilik ideolojisinin temelini oluşturmuştur (Ağaoğulları, 2012:580-585). Din olgusunun yerini alan millet olgusu aynı zamanda devletçilik ve yurtseverliğe dayanmaktadır. Dil birliğine vurgu yapan milliyetçilik düşüncesi, edebi eserler ve özellikle romantizm akımıyla Avrupa'da yayılmayı sürdürmüştür. Dilin milliyetçilik üzerindeki etkisi çok fazladır. Ulusların temel niteliklerinden birini "dil birliği" ilkesinin oluşturduğu düşünülünce bu durumu doğal kılmaktadır. Dil, hem "doğal" hem "araçsal" hem "kutsal" hem "dünyevi" olması yönünden gerçekçidir; her ulus diline son derece bağlılık göstermektedir ve onu yaymak adına savaş verir. Giddens (2008: 159), ulus-devlet ile ulusçuluk (milliyetçilik) kavramlarını birbirinden ayırarak değerlendirmekte; ulusçuluk kavramı ile psikolojik bir durumun varlığından söz etmekte iken, ulus-devlet kavramının modern devletin bir sonucu olan sınırları belirlenmiş ve diğer devletler tarafından

tanınma gibi bir yönü olması itibarıyla bu iki kavramı birbirinden farklı tutmaktadır (Tanrıverdi, 2008:51).

Ulus-devlet ve milliyetçilik düşüncesi, Avrupa’da farklı açılardan incelenmiş özellikle Avrupalı sosyologlar tarafından toplumsal yanı unutulmadan ama daha çok politik eksenli değerlendirmeye alınmıştır. Değişen ekonomik işlevler, bunların organizasyonu, toplumsal değişim gibi nedenler politik ekseninde ulus-devlet yapısında gerçeklik bulmuştur (Ökmen, 2005:23). Ulus-devlet yapılanmaya başladıktan sonra bireylerin toplumsal alanda başlayan değişimlerden de etkilendikleri göz önüne alınırsa devlet teorilerinin sosyolojinin önemli uğraşları arasında olması kaçınılmazdır. Sosyolojinin üzerinde yoğunlaştığı devlet teorilerinden biri de kuşkusuz Marksist devlet teorisi idi (Carnoy, 2015: 67). Öncelikle Amerika olmak üzere birçok Avrupalı sosyal bilimci bu teoriye karşı “çoğulcu-işlevselci” yaklaşımı önermiştir. Toplumdaki benzerlik değil farklılıklardan hareket ettiği için çoğulcu bir nitelik taşıyan bu yaklaşım Weber’ in grup-statü ve tabakalaşma analizlerinden esinlenmektedir. Bu yaklaşımda, aynı devlet bünyesinde yaşayan bireylerin kendi düşünce yapıları çerçevesinde hükmedebilme olanakları devlet yönetiminde söz sahibi olabilme ile orantılıdır. Dolayısıyla farklı grupların, tıpkı piyasadaki açıklık gibi siyasete etki yapması ve yönetimin el değiştirmesi beklenmektedir (Mansma ve Soper, 2005). Bu durum, özellikle 1970’lerden itibaren neoliberalizmin gelişimi içinde demokratik devletlere özgü bir uygulama olarak da değerlendirilmiştir (Şaylan, 1995:131). Başka bir deyişle çoğulcu-işlevselci yaklaşım, Batı devletlerindeki demokratik yönetim biçimiyle üstü üste örtüştüğü düşünülmektedir. Devlet teorilerinin ve modernizmle ilişkilendirilen ulus- devlet modelinin, daha çok Marksist ya da işlevselci olarak ikili yapıda incelenmesinin yetersiz kaldığı, devlet ile toplumun daha karmaşık bir yapıda kavranması ile birlikte eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesini öneren düşünürler de bulunmaktadır (Tanrıverdi, 2008:51-52).

Bu çerçevede ulus devlet, kaynağı ve dayandığı eksenler farklı olsa da, bir ulusun kurup yönettiği devlet yapısının adıdır. Ulus kavramı, devlet yapısını etkileyen insan topluluklarının topluma evrilme sürecinde doğmuştur. Halk ve halk egemenliğinin güçlendiği Fransız Devrimi sonrasında gelişen ve farklılıktan ve ayrımcılıklardan ayrılmış birbirine çeşitli noktalarda benzeyen ve ortaklıkları

paylaşan sosyolojik yapı, ulus olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla ulusun, insan kalabalıkları, topluluk, halk, kitle gibi sosyolojik unsurlardan farklı bir niteliği vardır. Ulus, çoğunlukla ulusalcı ya da milliyetçi düşüncenin dayandığı değerler etrafında şekillenir. Milliyetçilik halk egemenliği kavramı etrafında imparatorluklar içerisinde azınlık ya da çoğunluk oluşturan farklı etnik grupların kendi kendini yönetmesi düşüncesiyle oluşur. Farklı milliyetçilik kuramları (Özkırımlı, 2016) var olsa da buradaki temel mantık, bir etnik grubun kendi kurduğu yapı altında yaşaması ve kendini yönetmesidir. Devlet nezdinde örgütlenen ve bir yönetim aygıtı oluşturan insanların önce çeşitli ortaklıklarda uzlaşması gereklidir. Dolayısıyla Dilsel, kültürel, coğrafi paylaşımlar ve ortaklıklar, ulusun şekillenmesini sağlar. Bu ortaklıklar bazen doğal olarak var olduğu gibi bazı durumlarda özel olarak yaratılır ya da önplana çıkarılır. Kısacası, uluslar devleti yarattığı gibi, devletler de kendi arzuladıkları hedefler doğrultusunda ulusu yaratır ve dönüştürür. Bir ulus oluşturma, bazen toplum mühendisliği gibi isimlerle de adlandırılır. Ulus devlet kavramında bir araya gelen bu iki ayrı varsayım birbirlerini desteklemektedir. Diğer bir deyişle ulus denilen varsayıma dayalı olarak devletler açıklanmakta ya da devlet adı verilen varsayım esas kabul edilerek bu devletin kendi ulusunu oluşturduğu düşünülmektedir. Ulusun devleti ya da devletin ulusunu oluşturma, zaman zaman farklılıklar gösteren bir süreçler olup ve farklı ülke örneklerinde birbirinin içine geçen şekillerde kendini gösterebilmektedir (Çeçen, 2013:51).

Gelenekselden modern döneme geçiş sürecinde ortaya çıkan ulus ve yeni devlet modeli, bir siyasal yapılanmadır ve siyasal mücadeleleri içinde barındırır. İmparatorlukların hakim olduğu geleneksel dönemde farklılıklarıyla bir arada yaşayan halkların topluluklarının uluslaşma ya da ortak kültürel yapılanmalar geliştirmeleri uzun süre mümkün olmamıştır. Devrimler ve buluşlar gibi tarihsel gelişmeler içinde insanların yaşam biçimlerinin ve toplum düzenlerinin değişmeye başladığı görülebilir. Böylece geleneksel yapıların bozulmaya başladığı, yeni gelişmelerin yaratmış olduğu atmosfer içerisinde toplumların bir modernleşme çizgisi içine girdiği görülmektedir. Batı Avrupa'da Rönesans ve Reform dönemlerinin, coğrafi keşiflerin ve yeni felsefi tartışmaların içinde ulus-devlet düşüncesinin temelini oluşturan halk egemenliği ve milliyetçilik kavramlarının temeli atılmıştır. Sömürge imparatorlukları aracılığı ile dünyaya yayılan bu tartışmalar içinde farklı bölgelerde de modernleşme süreçleri

başlamıştır. Bu toplumların kendi değerleri ve tarihleriyle kurdukları yeni devlet ve yönetim biçimlerine yönelmelerini sayesinde tüm dünyada halkların kendi ulus-devletlerini kurma süreci 19. Yüzyıldan itibaren yoğunlaşmıştır. Siyasi değer haline dönüşmüş topraklar, ilerleyen dönemlerde insanların uğruna feda edildiği ve savunulmasının kutsal kabul edildiği vatan toprakları haline gelmiştir (Erözden, 2008: 52-53). Toplumsal değişimin hız kazandığı geç feodalite dönemlerinde siyasal yapılar daha merkezîyetçi bir çizgiye kaydığı zaman otoriter ve mutlakîyetçi yönetimler öne çıkmış ve bunların öncülüğünde toplumsal bütünleşme süreçleri tamamlanınca, daha modern bir yaşam biçimi doğmuş ve bunun etkisiyle de uluslaşma hızlanınca, devlet yapılarının ulus devletlere doğru dönüştüğü görülmüştür (Şahin, 2007:117-123). Ulusal sınırlar ve vatan, ulus-devlet ve uluslaşma süreçlerinde ideolojik amaçlı olarak kullanılan ifadeleri tanımlamaktadır (Erözden, 2008: 117).

18. ve 19. Yüzyıllardan itibaren modernleşme ile gün yüzüne çıkan ulus devletlerin bugün post modern dönemde ne anlama geldiği sorgulanır hale gelmiştir. Modernleşme kavramı hem oluşturulan yeni uygarlık düzenini hem de bu doğrultuda hedeflenen dönüşümlere yönelik yapılanmayı ifade eder. Modern toplumu karakterize eden noktaların, bilginin ağırlığının artması, geniş bir alanda ekonomik bütünleşmenin görülmesi, kentleşmenin ortaya çıkması ve bunlara bağlı olarak toplumsal ve kültürel yapıda değişim olduğu söylenebilir. Modernleşme, toplumların ve bütünüyle değerlerin sarsıldığı, sosyal ve siyasal yeniden yapılanmayı gerektiren bazı yeni gereksinimlerin doğduğu bir süreç olarak da ele alınabilir. Modern günlük yaşamın karmaşık ilişkileri ve bunların doğurduğu çelişkili durumlar, farklılıkların bir arada tutulmasını zorlaştırmaktadır. Toplumların yönetilemez hale gelmesi karşısında otoritesi ve meşruluğu tartışılmayan daha güçlü merkezi yönetimler belirlemiştir. Modernleşme ile toplumların ilerlemesi ve gelişmesi hedeflenirken, bu doğrultuda daha iyi yönetimlere ve daha gelişmiş devlet yapılanmalarına sahip olmaları da düşünülmektedir. Toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, toplumsal zenginliğin toplum üyelerine eşit ve dengeli olarak dağıtılması meselesi de yeni bir tür devleti gündeme getirmektedir. Ulus devleti tüm dünyada temel yönetim biçimi haline getiren süreç bu temel dayanaklardan esinlenmiştir (Çeçen, 2013: 52-53).

Ulus devletler modern devlet olarak da adlandırılır. Modernliğin getirdiği bütün bilgi birikimi ve akla dayalı yönetim düşüncesi ulus devletler ve bürokrasi aracılığı ile pratiğe dökülürken, geleneksel halk kitleleri ulusal bilinçle hareket etmeye başlamışlardır. Zamanla, modernitenin devlet biçimi olarak kurumsallaşan ulus devlet çağdaş yaşam düzeninin gerektirdiği entegrasyon, aidiyet ve ortaklık gibi yeni yapılanmaları ulusal yönetimler aracılığı toplumsal yapılara kazandırmıştır. Ulus üzerinden kimlik kazanan halk, yeni bir biz tanımı yaparak, içer—dışarı, dost-düşman tanımlamalarını şekillendirmiştir. Bu tanımlama ile ulus devlet de bir kimlik kazanmıştır. Bu doğrultuda her ulus devletin bir yeni sınırlar ve kalıplar yaratan modern düşüncenin içinde ortaya çıktığı görülmektedir. Biz duygusunun egemen olduğu ulus devletler modernleşmenin bütün verilerini kendi halkına kazandırmaya çalışmıştır (Şen, 2004:50).

Ulus devletlerin tanımlanması açısından, tarihsel sürecin ve gelişim çizgisine bakılması gerektiği kadar aynı zamanda sahip olunan devlet formunun içermekte olduğu bileşenler de önem arz etmektedir. Bu farklı unsurlar birlikte irdelenerek ele alınmalıdır. Çünkü bu unsurlara yüklenen anlamlar farklı perspektiflerin oluşmasına neden olur. Ulus kavramı bu açıdan bakıldığında ulus devletin toplumsal, siyasal, sosyal ve kültürel zeminde meşruiyet kazanmasında önemli yer teşkil etmektedir. Modern düşünce içinde gelişen ulus-devlet farklı yorumlamalar, dayanaklar ve eksenler üzerinden şekillenmiştir ancak bun rağmen çeşitli ortak noktalara sahiptir. Bir olgu olarak incelendiğinde ulus devlet içinde insan unsurunu oluşturan toplum bir bütün olarak ulustur. Ulusun getirdiği bütünlük politikası ve bu bütünleşmenin yarattığı toplumsal gücü arkasına aldığı düşünün ulus devletlerin, bunu sağlamayan devletlere kıyasla her zaman daha güçlü ve uluslararası camiada daha çok söz sahibi oldukları iddiası ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde ulusun tam bir tanımı yapılamamakta, bu da ulus devletin tanımında karşımıza zorluklar çıkarmaktadır.

Ulusun bir sosyal gerçeklik olarak ortada olmasına rağmen, kesin bir tanımının mümkün olmadığını söyleyen sosyal bilimciler diğer taraftan ulus devletin tanımının da benzeri bir durumla karşı karşıya olduğunu yani aynı şekilde bir tanımlama zorluğuna sahip olduğunu söylemiş olmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi ulus

devlet tanımınlarken ortaya öncelikli olarak konulması gereken; ulusların ortaya çıkmasından önce modernleşme sürecine giren devletlerin, ulusların ortaya çıkması ve sonrasında ulus devletlere evrilmiştir. Modern devletler kendi uluslarını diğer anlamda nüfuslarını yetiştirme geliştirme hedefiyle politikalar geliştirmiştir. Bir ulus oluşturma süreci ve ideali doğrultusunda daha müreffeh ve bütüncül toplum seviyesiyle birlikte uluslaşma modellerini açıkça desteklemiştir. Bu politikalar modern devletlerin kendi uluslarını daha çok kontrol altına alarak toplum mühendisliği adıyla çeşitli eleştirilere de maruz kalmıştır. Ancak uluslararası rekabet ve restleşme alanında her modern ulus devlet, halkının ve nüfusunun niteliklerini artırarak daha büyük bir ulus devlet olabilmenin hayalini kurmaktadır. Bu politika içinde ulusu homojen bir yapıya dönüştürebilme çabalarına girişmektedir. Küresel dönemin uluslararası düzeni içerisinde, modern devletler direnebilmek ve her türlü tehdide karşı ayakta durabilmek ve varlığını sürdürebilmek için devleti korumak ve toplum mühendisliği tekniklerini uygulamak biçiminde uygulamalar sürdürmektedirler. Dışarıdan yükselen müdahalelere karşı ulusalcılığın ya da milliyetçiliğin, ortak değerleri korumak ve yeniden tanımlamak için ivme kazanması da bu açıdan bakıldığında kaçınılmaz görünmektedir.

B) Ulus-Devletin Unsurları

Ulus-devletlerin analizinde çeşitli unsurların varlığına bakılır. Ülke unsuru ulus devletin toprak ve ona yüklenen anlamlarla oluşan vatan kavramını şekillendirir. Toprak bütünlüğü, ulusun varlığı ve geleceği açısından vazgeçilemeyecek vatan olduğu anlamına gelir. Türdeş bir insan topluluğunu barındıran ülkenin ulusu yaratan ana öğelerden birisi olarak vatan olarak kabul edilmesi, ulus devletlerin dayandığı varsayımlardan birisidir. Ulus devletler ulusçuluk akımları ile ortaya çıktığı için, ulusçu ideoloji, ülke topraklarını ulusun geleceği açısından vazgeçilmez bir vatan olarak görür ve bu toprakların korunması için gerekirse bütün ulusun kendisini feda edebileceği manevi bağları oluşturmayı hedefler. Ulus devletlerin sınırlarını zorunlu askerlik gibi sistemlerle koruması ve bunun içinde ulusal bir ordu kurarak, silahlı kuvvetlerin gücü ile ayakta kalabilmesi varsayım olarak kabul edilmektedir (Güldiken, 2006, 158-159; Erözden, 2008: 104-105).

Ulus devletin bir diğer temel unsuru dil birliğidir. Dil birliği, insanları bir araya getiren ve bir ortak yaşamın ortamını hazırlayan ana unsurdur. Bir toplumun uluslaşabilmesi için o toplum içinde yaşayan bireylerin bütünü aynı dili kullanmaları gerekmektedir. Toplumunu oluşturan bireylerin aynı dili konuşması neticesinde toplum, ortak kültürel değerler, amaçlar ve inançlar etrafında bütünlüşebilmeyi sağlamaktadır. Yukarıda anlatılan uygarlaşma ve kentlerin oluşum süresinde de diller, insanların bir araya gelmelerini sağlayıp ve ortak yaşama yönelmelerinde etkili olmuştur. Ulus-devlet tek bir dilin kullanılmasıyla tek bir ulusun meydana gelmesi düşüncesine dayanmaktadır. Ancak uzak coğrafyalarda aynı dili benzer bir biçimde kullanabilmek mümkün olmamakta, çeşitli bölgelerin özelliklerine ya da farklı kültürlerine göre değişiklikler ortaya çıkabilmekte ya da aynı dilin farklı kullanım biçimleri görülebilmektedir. Geniş coğrafyalara yayılan büyük devletlerin ülkelerin bir resmi dil belirlemeleri, resmi işlerin yürütülmesinde gereklidir. Dil birliğinin getirdiği ortak alanda benzer kültür ya da eğitim çalışmaları yapılabilmekte ve ulusların yaratılmasında ya varlığının devamında kültür ve eğitim önemli roller oynamaktadır. Dil birliği, ulus devlet inşa etme çabaları için yaşamsal bir öneme sahiptir. (Erözden, 1997:104-106).

Kültür ve tarih birliği de ulus devlet olgusunun temel unsurlarından birisidir. Kültür ve tarih birliği düşüncesi, ortak hafızanın geliştirilmesi sürecidir. Hatırlanacak ve unutulacak olayların bir bütünlük içerisinde yerleşmesi, duygusal bağlılık açısından önemlidir. Ulus devletlerin kendi yarattıkları doğrular ve yanlışlar, tarihsel süreçten ve kültürel etkileşimlerden etkilenir. Ulus devletlerin geliştirdiği ortak kültürün getirmiş olduğu doğrular çerçevesinde eğitim ve düşünce yaşamı biçimlendirilir ve devlet ile toplumun ortak bir çizgide bütünlüşebilmesini sağlanır. Kültürel anlatıların yerleşmesi ve normalleşmesi, farklı kültürlerde ortaya çıkan devletler arasındaki çekişmenin ve hegemonya sürecinin bir parçası da olurlar.

Ulus devletlerin oluşumunda, din birliğinin de rolü vardır. Uluslar modernleşme sürecinde kimlik kazanırken, dinlerin egemen olduğu ortaçağ döneminden uzaklaşmaktadırlar ancak toplumun benzer değerlerde bir araya gelebilmesi için ortak dinsel inançların olması hala etkilidir. Ortak dil ve kültür gibi din de insanların bir araya gelmesinde katkı sağlar. Dinlerin belirli bir toprak parçasıyla ilgili olmaması bazen ulus devletler açısından sorunlar yaratsa da ulus

devletler bu durumu kendi kontrolleri altındaki bazı dini topluluklar ya da yapılar üzerinden çözmeye çalışmaktadır. Dil, din ve kültür birlikteliğini kurma sürecinde, geleneksel toplumlardan kalma kavim ve kabile gibi ilişkilerin uluslaşma için engelleyici olduğu görülebilmektedir. Soy lar ve büyük aileler aynı ulusun parçaları olarak uluslaşma sürecin entegre oldukları ölçüde önemli işlevleri yerine getirebilmektedirler. Etnik kimliklerini bir potada birleştirebilen toplumlar uluslaşma yoluna girebilmekte ve böylece bütün etnik kimliklerin ötesinde bir üst kimlik olarak yaratabilmektedir. Ulusal kimliğin diğer kimliklerin üstünde bağlayıcı olabilmesi, kurulacak sistemin işlerliği açısından (Çeçen, 2013: 59-61).

Farklı unsurları bir araya getirerek oluşan ulus-devletlerin homojen bir toplum yaratma hedefi her zaman gerçekleşmez. Bu hedefin gerçekleşmesi için toplumdaki azınlık ve çoğunluk durumunda bulunan talepler ve gruplar arasında bir dengenin oluşturulması gereklidir. Bu dengenin hukuk eliyle kurulması, gruplara herhangi bir ayrıcalık tanınmaması önemlidir. Bu durumda ulus-devletler hukuk devletine dönüşebilir. Hukuk aracılığıyla bir arada kalan unsurların, ulus-devletin gücünü sembolize ettiği söylenebilir. Hukukun kurduğu birliğin bozulması ile çeşitli sorunlar baş gösterir. Özellikle birliği sembolize eden unsurların belirli grupların tanımlaması ve kontrolü altına girmesi durumunda ulus-devletlerin hedefledikleri birliği daimi kılamadıkları görülmektedir.

Ulus devletin oluşum sürecinde iktidar kavramının geçirdiği dönüşüm önemlidir. Merkezde toplanmış belirgin bir siyasal gücün kullanılması, devletin sınırları içinde kalan toprakların ve bölgelerin birleştirilmesi ve bütünlük içerisinde toplanması için gereklidir. Sınırları belli bir toprak parçası içerisinde bir otorite olabilmesi için şiddet kullanımı ve iktidarın somutlaşması gereklidir. Güç ve zor kullanımı her devletin işlerini yürütmek üzere gerektiğinde kullandığı ve yasal olarak üzerinde topladığı araçlarıdır. Zor kullanma gücü birey-devlet ilişkisini yeniden tanımlar ve şekillendirir (Giddens, 2008). Burada hukuk kavramının önemi ortaya çıkar, çünkü bu ilişki hukuki metinlerle çizilmiştir. Yasalar aracılığıyla bireylerin günlük yaşamlarında dikkat edecekleri bütün hususlar, kamuoyuna açık hale gelir ve herkesin bu konularda bilgi sahibi olması önceden sağlanır. “Ulus devlet kendisini meşrulaştıran ulusallık olgusuna dayanarak, kendi toplumunun bütününe yönetme ve yönlendirme hakkını çeşitli yollardan uygulama alanına getirmektedir. Devlet erki,

ulusun siyasal gücü olarak kullanıldığında, ulusal yapının devamlılığı sağlanabilmektedir” (Şen, 2004:57-60). Merkezde toplanan iktidar ve toplumu yönetme hedefi, ulus-devletin geçirdiği yaklaşık iki yüzyıllık dönüşüm içerisinde farklı kriterler içerisinde değişim göstermektedir. Bu bağlamda yaşanan dönüşümün küreselleşmeyle ilişkisini kurmak önemlidir.

C) Ulus-Devlet ve Yurttaşlık

Ulus-devlet çatısı altında bir arada yaşayan ve hukuki bir kişiliği olan insanlar, yurttaş olarak adlandırılır. Yurttaşlık farklı aşamalardan geçerek olgunlaşan ve farklı unsurları bünyesinde barındıran bir kavramdır (Marshall ve Bottomore, 2006). Çeşitli hak ve sorumlulukları bünyesinde barındıran ve bu bütünleşmeyi sağlayabilen ulus-devlet yapısı kendi siyasal yapısı içinde ve kendi için yurttaşlık kavramını da oluşturabilmektedir (Drucker, 1994:171). Ulus devletler geleneksel devletlerden yalnızca yönetsel olarak değil, aynı zamanda politik, ekonomik, toplumsal ve askeri açıdan da farklıdır (Giddens, 2004:146). Giddens, bu çerçevede ulus-devletlerin ortaya çıkışında üç ana faktörden bahseder. Ona göre; bunlardan birincisi; endüstriyel ve askeri güçtür. Endüstride gelişme kaydetmiş ve yeni silahlara sahip olan ülkeler ulus-devletleri oluşturmuşlardır. Weber de ulus-devleti, “Fiziksel şiddetin meşru kullanımı tekelinde bulunduran insan topluluğu” olarak nitelendirir (Weber, 1993:80). Yani silah kullanımı ve şiddet tamamen devletin inisiyatifi altında ve devlet izin verdiği kadarıyla sınırlanmıştır. İkinci faktör; ulus devletin yönetim gücünün yaygınlık kazanmasıdır. Üçüncü faktör ise tarihsel gelişmeyle ilgilidir (Giddens, 2008:334). Düzenli orduların kurulması, bölgesel olmayan merkezi savunmaların önem kazanması sınırların kesin olarak belirlenmiş olması, yurttaşların içte ve dışta güvenliğinin sağlanması, ulus-devletin Giddens’ in üzerinde durduğu askeri güç ve şiddet unsurlarının tek bir elde toplanması ile geleneksel devletten ayrılmasına neden olmaktadır. Ayrıca geleneksel devlet yapısı karşısında ulus-devletler, ulusal egemenliğin yani içeride ve dışarıda karar verme gücüne sahip olabilmek noktasında da farklılık elde ederek güç kazanmıştır.

Tarihsel süreçlerin ve koşulların, gerek toplumsal yapı gerekse yönetim sistemlerinde değişiklik yarattığı da sürekli olarak vurgulanmaktadır. Ulus-devlet yapılanması için önemli bir tarihi olgu da “Westphalia Antlaşması”dır. Otuz yıl

savaşlarının ardından 1648 yılında imzalanan Westphalia Antlaşması, ulus devletlerin kurulmasında çok büyük bir aşamadır. Westphalia Antlaşmasıyla, devletler birbirlerinin içişlerine karışamayacaklardı. Her devlet kendi yurttaşı üzerinde tek söz sahibiydi. Diğer devletlerin başka ülkelerin yurttaşlarına karışabilme yetkisi ortadan kalkmıştı. “Dışarıdakiler tarafından bütün bireyleri temsilen sadece devlet muhatap olabilecekti” (Kayder, 2004).

Westphalia Antlaşması sonrasında devletler arasında oluşacak ilişkiler de artık belli hukuk kurallarına göre düzenlenmiştir. Devlet, dini ve etnik kimliği ne olursa olsun sınırları içindeki yurttaşlarını içerideki ve dışarıdaki tehlike ve saldırılara karşı korumayı üstlenmiş, anayasal aracılığıyla yurttaşlar arası eşitliği sağlamış, onların sosyal güvenliğini ve iş yaşamını düzenleme altına almıştır. Ulusal devlet, hem yurttaşlarının bir bütünü kurup ulus olabilme ve ulusu oluşturan kişilerin arasındaki eşitlikten, ortak değerlerden ve bunların meşru kaynaklarından, diğer tabirle hukuki bir yapıdan oluşmaktadır (Poggi, 2007; 2008). Böylece demokratik olarak kurulan meşruiyet ir organizasyona dönüşmüş ve bürokrasi eliyle iş gören, hizmet sağlayan bir aygıt haline gelmiştir (Poggi, 2007: 27-45). Yurttaşlık, bu yapının içinde var olan aktörlerdir ve devlet karşısında bireylere tanınmış olan genel ve eşitler haklar ile açıkça tanımlanmış yükümlüklerden oluşan bir kavramdır (Poggi, 2007: 39). Ulus-devletlere kadar geleneksel devletlerde yaşayan halklar ne kendilerini devletin birer yurttaşı olarak kabul etmiştir ne de devlet böyle bir olguya gereksinim duymuştur (Giddens, 2005:276).

Habermas’ın belirttiği gibi burjuva kamusal alanın doğuşu ve aydınlanma ile birlikte kahvehaneler, insanlar arası etkileşimin güçlendiği mekanlardı. Dolayısıyla kent hayatının hareketliliği, birlikteliğin kurulmasında önemlidir. Bireylerin özgürce düşünce paylaşımında bulunduğu bu ortamlar Fransız Devrimi sonrası ayrıcalıkların kaldırılması süreciyle birlikte eşitlik, özgürlük ve kardeşlik ekseninde yeni düşüncelerin gelişmesini sağladı. Toplumsal sınıf ve konumları ne olursa olsun bireylerin birlikte olabildiği ortak alanlar, siyasal tartışmaların yapıldığı sosyal ortamlar oluşturmuştu. Böylece hem yurttaşlık bilincinin adımları atılmış, hem de kamuoyunun doğuşu gerçekleşmişti. Toplumun verdiği destek artık devletler için de önemli olmaya başlamıştı (Örs, 2007:325). Halkın kendini yönettiği düşüncesiyle birlikte, nüfusun etkinliği, yardımlaşması ve bağlılığını artıran her unsur öne çıkmaya

başladı. Askerlik, vergi ve diğer sorumluluklar bu çerçevede gelişti. Ulus-devletler, sınırlarını koruyabilmek için asker toplamak, vergileri toplayabilmek için de toplumla bu bağı kurmak durumunda kalmıştır. Ulus-devlet olgusunun önemli unsuru olan yurttaşlık ilkesi “kökenleri ne kadar çeşitli olursa olsun, bütün yurttaşların siyasal bakımdan içerilmesini sağladığı ölçüde nüfus çeşitliliğini yönetebiliyor, diğer yandan da özel tarihsel, kültürel ya da dinsel sadakatlerini kendi özel alanlarında muhafaza etmelerine izin veriyordu” (akt Tanrıverdi, 2008:52). Ancak yurttaş kimliği ile ulusal kimliğin birbirinden farklı kavramlar olduğunu belirtmekte yarar görülmektedir. Ulusal kimlik bireyin toplum içindeki konumu ile bağlantılı bir olgu iken, yurttaş kimliği bireyin devlet karşısındaki konumunu belirleyen bir olgu niteliği taşımaktadır. Yani, ulusal kimlik kişiye özgü iken yurttaş kimliği, tüzel niteliklidir (Sarıbay, 1991). Dolayısıyla yurttaşlık sosyal, siyasal ve hukuki boyutları birleştiren bir kavramdır ve kent hayatındaki ortak alanlar ve mekanlarla yakından ilişkilidir.

Ulus-devleti yapılandıran ve onu başka yönetim sistemlerinden ayıran diğer özelliği de ekonomik alandaki farklılıklarıdır. Ekonomik yapı da ortak zeminin bir parçası olmuştur. Ekonomik açıdan değerlendirdiğimizde ise ulus-devlet gelir dağılımının adaletli ve işler olmasının garantörü konuma gelmiştir. Bu süreç, burjuva sınıfının değerlerinin gelişmesiyle ilgilidir. Burjuvazinin gelişmesiyle birlikte mutlak monarşi artık yeni ekonomik sistemin gelişimine ayak bağı olmaya başlamıştır. 18. yüzyılda artık burjuva sınıfı, ülkenin siyasetini kendi belirlemek istemekteydi çünkü sermaye birikiminin korunması adına mutlak monarşilerin sınırsız gücü bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu nedenle “yeni ekonominin laik bilimsel kültürü ile yetişmiş olan düşünürler ona siyasal programı içinde yerleştireceği yeni bir dünya görüşü, yeni bir felsefe ve yeni bir siyaset kuramı hazırlayacaktı” (Görmez, 2005: 32). Ulus-devletin oluşumuna ve dünya üzerinde yaygınlaşmasına yardımcı olan temel neden kapitalist ekonomidir Batı Avrupa’da kapitalizm toplumları zenginleştirirken aynı anda ulus-devletlerin oluşumunu da sağlamıştır (Kazgan, 2015:245). Ticaret yaparak maddi anlamda zenginleşen endüstri çağının yeni sınıfı burjuvaların yönetime katılma istekleri (Şahin, 2007:118) kapitalizmin ulus-devlet yapılanmasındaki rolünü ortaya koymaktadır. Ulus devletler, sermayenin oluşması ve gelişebilmesi için güvenli bir pazar oluşturmak ve ekonomik istikrarı sağlamak gibi işlevlerle geleneksel

yönetimlerin ekonomik yapılarından farklılık göstermektedir (Tanrıverdi, 2008: 52-55).

D) Ulus-Devletin Dönüşümü

Ulus-devletin dünü ve bugünü üzerindeki tartışmalarda küreselleşmenin etkisi belirleyicidir. Küreselleşme döneminde devletlerin birlik kurma ve egemenlik unsurları önemli derecede tartışmalı hale gelmiş ve özellikle serbest piyasa ilişkilerinin belirleyici olduğu bir süreç başlamıştır. Küreselleşme sürecinde ulus devlete ilişkin tartışmalar, devletin egemenliği, işleyişi, gücü, biçimi ve sorunları çözümedeki yeterliliği üzerine yoğunlaşmıştır. Tartışmaları başlatan en önemli gelişmeler, teknolojik gelişmeyle beraber hızlanan ulaşım ve iletişim, sermayenin serbest dolaşımı ve uluslararası ticaretin artışı, pazar şartları ve ulus-devlet sınırlarının rahatlıkla aşılması ile küresel örgütlerin yaygınlaşmasıdır. Çünkü yeni pazar ilişkileri ve sermaye şartları ile ortaya çıkan hızlı değişimler, devletin etkisini ve egemenliğini sorgulanır hale getirmiştir (Kılıç,2010:63-64).

Küreselleşme sürecinde siyasal şartlar ağırlıklı olarak iki şekilde etkilenmiştir. Bunlar, ulus-üstü kurumların şekillenmesi ve buna karşılık ulus-altı yapıların oluşmasıdır. Milliyetçilik düşüncesi de her iki durum karşısında farklı tepkiler göstermektedir. Bu süreçte devlet, bir yandan bütünleşmeye doğru giden oluşumlara üye olarak veya bunlarla anlaşmalar yaparak gücünü korumak isterken diğer yandan da çeşitli grupların talepleri karşısında parçalanma ve ayrılıklarla karşı karşıya kalmaktadır. Uluslararası kuruluşlar, siyasal ve ekonomik yönden ulus-devletler üzerindeki belirleyiciliklerini artırmaktadır. Küresel ortak değerler ve beklentiler, yerel değer ve unsurların üstünde belirleyici bir hal almıştır. Bütünleşme eğilimleri adı verilen bu sürece karşıt olarak, ulus devlet yapıları içinde ayrılıkçı talepler de yükselmektedir. Bağımsızlık, özerklik ya da daha fazla egemenlik elde etmek amacını güden yerel akımlar da vardır. Küreselleşme sürecinin paradoksal bir biçimde doğurduğu benzerlik yerine farklılıkları öne çıkaran etnik hareketler, kendilerini ve dünyayı yeniden gözden geçirmektedir. Kısaca, ulus devletlerin yukarıda değinilen ortak unsurlar geliştirme hedefleri sarsılmaktadır. Uluslarüstü argümanların ve işbirliği çabasındaki aktörlerin bölgeselleşme eğilimleri karşısında devletlerin yoğun baskısı altında olduklarını ve bu baskının iki yönlü bir seyir izlediğini, alt

tabakadakiler tarafından geliştirilen etnik temelli kültürel sıkıştırılmaların, üstten gelen bu baskılara ilave olduğunu söyleyebiliriz. Ulus devletlerin egemenliklerini sınırlandıran gelişmelerden ilki yerelleşmeye yönelik gerçekleştirilen adımlardır. Yerel yönetimlerinin giderek güçlenmesi, merkezi devletlerin olanaklarının, yetkilerinin ve sorumluluklarının kendi içindeki alt birimlere devredilmesi, ulus devlet erkinin aşınmasına neden olmaktadır (Kılıç, 2010:63-64).

Bu bağlamda yerel demokrasiyi desteklemek için yerel yönetimlerin çeşitli konularda özerkleştirilerek ulus devletin merkezîyetçi konumunun azaltılması bir “ara örgüt” haline dönüştürülmesine neden olmaktadır. Küreselleşme sürecinde serbestleşme ve özelleştirme yoluyla uluslararası sermayenin akışları kolaylaşırken de devletler ikincil konumda kalmaktadır. Küresel pazarlar yerel yönetimlerle doğrudan ilişki kurmak istemektedir ve ulus devlet, kendi iç pazarının kontrolünü kaybetmektedir. Devletin sermaye ve emeğe ilişkin ekonomi düzlemindeki işlevleri, yetkileri ve sorumlulukları güç kaybetmektedir (Kazgan, 2015).

Küresel piyasalara entegrasyon adı altında ulusal sınırların dışına çıkılması, uluslararası sermayenin önündeki engellerin aşılması beklenmektedir. Devletin elinde bulunan denetimin şirketlere ve piyasalara bırakılması düşüncesi, bu bakış açısının temelinde yatar. Devletler ticari anlamda yalnız kalmamak ve özellikle para akışını kendi lehlerine çevirmek adına çeşitli tavizler verildiği görülebilir. Devletleri şirketler gibi yönetmek düşüncesi, yönetim kavramının temelini oluşturur. Buna göre demokrasinin vazgeçilmez ögesi olan yerel yönetimler ve yerelleşme akımları küreselleşme yandaşları tarafından desteklenmektedir. Bugün demokratikleşmeyle eş tutulan yerelleşme, tek başına demokratikleşmeyi getirmediği gibi, gerçekte geniş kitlelerin temsil edilmesinin yolunu tıkamakta ve ekonomik gücü elinde bulunduranın temsil noktasında da gücünü sürdürmektedir. Demokrasi ve katılım ilişkisi olmayan küreselleşmeye bağlı olarak gelişen yerelleşmenin gerçekte, ulusal olanın gerilemesi olduğuna dair eleştiriler mevcuttur. Dahası ulus devletlerin çeşitli sorumluluklarını kendi alt birimlerine bırakma yönündeki adımlar, kendi isteklerinden ziyade, dış piyasaların geliştirdiği dış baskılar sonucudur (Eroğul, 1997).

Ulus devletlerin egemenliklerini sınırlandıran diğer bir gelişme ise, küreselleşmeye bağlı olarak hızlanan bölgesel ekonomik ittifaklardır. Ülkeleri

bölgesel ittifaklara iten nedenler; büyüme, yatırım ve ticaretin zenginleştirilmesi, pazarın büyütülmesi gibi nedenlerken, bölgesel ittifak türleri de serbest ticaret bölgesinden tam ekonomik bütünleşmeye dek farklı düzeylerde gerçekleşmektedir. Hangi düzeyde gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, bölgeselleşme ulus devletlerin egemenliklerinin sınırlanması anlamına gelmektedir. Çünkü ittifak kapsamında ülkeler ortaklaşa ekonomik kararlar alıp planlar saptamakta, bu anlamda ulusal devletler, ekonomik rollerini kendi kararları doğrultusunda tek başlarına kullanma yetilerinden uzaklaşmaktadır (Özer, 2005: 30-33). Ekonomik planların aksatılmadan yürütülebilmesi için ülkelerin hukuk kurallarının birbirine benzetilmesi yönündeki girişimler de ulus devletlerin yasama güçlerini sınırlamaktadır. Bu bakımdan bölgeselleşme, bölgesel işbirlikleri ve ekonomik birliktelikler, ulus devletlerin egemenliklerini kısıtlayan ve dolayısıyla güçlerini sınırlayan bir diğer gelişme olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlaşan, bölgesel güç blokları, küresel ekonomik şirketler ve küresel iletişim sistemlerindeki hızlı gelişmeler, karşılıklı bağımlıkları artırmıştır (Sönmez, 1998: 98-115).

Modern ulus devlet, 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar kültürü tanımlayan, işleyen ve kullanan tek hakim unsur olagelmıştır. Bu anlamda modern devletin, kendi sınırları içerisinde yaşayan insanlar ve toplum üzerindeki iktidarını kurması ve sürdürmesi büyük ölçüde kültür ile kurduğu ilişki çerçevesinde mümkün olmuştur. Özellikle de devlet otoritesinin meşruluğunun halk iradesine ve dolayısıyla demokratik usüllere dayandırılmasından sonra “halk kimlerden oluşmaktadır?” sorusuna verilen cevap bir kültürel kimlik tanımı gerekliliği kılınmıştır. Böylece devlet kendi halkını belirli bir kültür formatı içerisinde tanımlamış ve vatandaşları için bu çerçevede bir değerler bütününe dayanan bir kimlik üreterek onlardan bu kimliği içselleştirmesini istemiş ve bu şekilde onlar ile bağımlı olarak siyasi otoriteye sadakatlerini sürdürmeye çalışmıştır. Tanımlanan tek ve birleşik kültüre sahip halk, devletin tek sahibi olarak düşünülmüştür. Bu yapıya uymayan farklı grupların varlığı, seslerinin çıkması ve görünürlüğü, devlet otoritesini zaafa uğratan unsurlar olarak telakki edilmiş ve onları susturma, marjinalleştirme çabaları devlete hakim olmuştur. Bu açıdan devletin birlik düşüncesini yeniden sağlamak ve yeni ekonomik, siyasal ve kültürel koşullara ayak uydurabilmek için yeni bir bakışla ele alınması gerekliliği doğmuştur (Kılıçbay, 1997).

Siyasal teoride bu konuda farklı yorumlara sahip düşünürlerden biri olarak Robert Nozick'e göre minimal devlet, ahlaki olarak meşruiyetini hırsızlık ve sahtekarlığı önleme ve sözleşmelere uyma gibi dar bir fonksiyon alanıyla sınırlı olmasından alır. Ona göre devlet, sahip olduğu zorlama araçlarını bazı insanların diğerlerine yardım etmesini sağlamak amacıyla kullanamaz. Bir başka ifadeyle “toplumu oluşturan bireylerin bazılarını diğerlerine yardım etmeye zorlayan” refah devleti, bu tür amaçlar için vergilendirdikleri kişilerin haklarını ihlal ederek adil olmayan bir uygulamada bulunmaktadır. Refah devletinin tam aksine minimal devlet durur ve sadece bireylerin zarar görmeme ve yaşamlarına karışılmama hakkını korur. İnsanlara kendi ütopyalarını gerçekleştirme fırsatı verir. Devletin küçültülmesi taraftarı Nozick'e göre devlet, tek bir “doğru” ya da “iyi” ışığında oluşturulmuş bir hayat değil, herkesin kendi ütopyasını arayıp oluşturabileceği çoğulcu bir yapıdır (Nozick, 2000:12-21). Devlet teorilerinin farklı ideolojiler ekseninde farklı şekilde yorumlanması mümkün olsa da devletin ekonomik sistemle ilişkisi üzerinden ele alınması ana akımı oluşturur (Carnoy, 2015: 307-310). Dolayısıyla günümüzün devleti, ekonomik ilişkileri içinde rolünü gün geçtikçe kaybetmekte ve iktidar alanını kapitalist ögelere terk etmektedir.

Küreselleşmenin ulus-devleti yıprattığı ve tarih sahnesinden silme yoluna girdiği tartışılırken, Habermas da ulus-devletin küreselleşmenin neresinde yer aldığını ya da gelecekte var olup olmayacağı sorusuna yanıt aramıştır. Artık günümüzde hiçbir olgu küreselleşme olgusundan bağımsız olarak ele alınamaz olmuştur. Küreselleşmenin ve yenedünya düzeninin toplumsal, ekonomik, yönetsel, politik alanda değişimlere yol açtığı gerçeği yadsınmaz. Günümüzde piyasalar gibi devlet ve vatandaşlar da varlığını sürdürebilmek amacıyla küreselleşmenin kurallarını öğrenmek ve ona göre tavır almak durumundadır. Devletin yetki alanlarının sınırlandırılmaya başlanması ve birçok devletin ekonomik bütünleşmeye yönelmesi, küreselleşmenin tüm dünyayı etkisi altına almaya başladığının göstergesi olabilir. Neo liberal görüşün temel noktası olan “daha az devlet, daha çok özel teşebbüs” (Şakar, 2006: 9), tüm dünyada etkisini göstermeye başlamış durumdadır. Giddens'in da değindiği gibi küreselleşme gittikçe uluslar içinde yeni ekonomik ve kültürel bölgeler ortaya çıkartmaktadır (Giddens, 2004; Tanrıverdi, 2008:149).

E) Ulus-Devletin 21. Yüzyılda Anlamı

Küreselleşme ve beraberinde getirdiği dönüşüm, ulus devletin değişimini ve bu sürece ayak uydurup uyduramayacağı hususundaki soruları artırmıştır. Siyasal ve sosyolojik açılardan bu sorular halen tartışılmakta ve farklı düşünürler tarafından yanıtlanmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği zorunluluklar karşısında ulus devletin şu an sahip olduğu argümanlarıyla daha fazla tutunabilmesi mümkün gözükmemektedir. Ya başka bir boyut kazanacak ya da dünya düzeninde sahip olduğu iktidarı başka bir yönetim ve yaşam formuna terk edecektir.

Habermas' ın küreselleşme olgusuna yaklaşırken üzerinde durduğu konulardan –meşruiyet yitimi, bilgi yapısında oluşan değişimler gibi- ulus-devleti de yakından ilgilendiren, küreselleşme süreci içinde etkileyen durumlardan bir kaçıdır. Drucker' ın dediği gibi “400 yıllık sürece damgasını vuran ulus-devletler, artık yerini transnasyonel (ulusüstü) bir siyasal sistem kurmayı yüzyıllardır bekleyen sisteme teslim olacak gibidir. Çünkü ulus devletler bile zaman zaman sınırlarını aşır, diğer ulusları yönetimlerine almak istemişlerdir (Drucker, 1993:161–163). Habermas da (2002) ulus-devletlerin sonunun gelip gelmediği konusuna yanıt aramaktadır. Ona göre Küreselleşen yenedünya düzeninde ulus-devletlerin yetki alanları daralıp, meşruiyet amaçları değişime uğramaya başlasa dahi ona göre ulus-devletlerin tamamen ortadan kalkması söz konusu değildir. Küreselleşmeye karşı duruş sergileyen Habermas ve Bauman, Giddens gibi bu sürecin yeniden biçimlendiğini de göz ardı etmemektedirler (Tanrıverdi, 2008:150).

Ulus-devletler yeniden yapılanma sürecine kaçınılmaz olarak sürüklenirken, devletler de kendilerine göre önlemler almak zorunda kalmaktadırlar. Ulus-devletler, küreselleşme olgusunun amacını gerçekleştirmeye doğru hızla yol almaya başlamışlardır. Habermas'ın değindiği gibi, devlet ulus kavramından sıyrılarak bir değişim yaşayacaktır. Habermas bu durumu AB ile örneklendirir. AB, küresel rekabete karşı bütünleşip ortak para birimine geçerek bu süreci doğrulamaktadır. AB, Avrupa devletlerinin oluşturduğu bir topluluktur, ancak aynı ulusa ait bir birleşim değildir. Gerçekten de karmaşık bir süreç olan küreselleşme ulusal kimliği dışarıda bırakarak, birçok ülkenin entegrasyonuna yol açmaktadır. Habermas, oluşturulan her uluslar üstü birlikteliğin politik aktörlerin rolünü azatlığını, ancak bu yolla uygun bir

politika yardımıyla uluslar üstü ekonomi sistemin küresel güçlerle bağlayıcı anlaşmalar yapabileceğini düşünür. Yani onun deyimiyle “küresel çapta aktif olabilecek aktörler kulübü oluşmaktadır” (Habermas, 2002: 67). Habermas, “tabakalara ayrılmış bir dünya devletinde, gelişmiş ülkelerle yeni sanayileşmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki asimetrik nitelikli karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin, uzlaşmaz menfaat çatışmalarına yol açacağı düşünülmektedir” (Habermas, 2002: 68) diyerek, küreselleşmenin yol açacağı ekonomik ve buna bağlı olarak gelişen politik sürecin uluslararası güç dengesini bozarak, tekelleşeceği görüşüne katkıda bulunmaktadır. Habermas, gelişmekte olan dünya vatandaşlığı kavramının dünya ekonomisinin yeniden yapılandırılmasına yardımcı olabilmesine yeterli olmadığını söylemektedir. Dünya vatandaşlarının dayanışma içine girmesinin, küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunların çözümündeki etkisi, ulus-devlet vatandaşlığının yerine geçmeyecektir. Habermas, ne olursa olsun ulus-devlet vatandaşlığının dünya vatandaşlığı kavramından her zaman daha güçlü olacağı kanısındadır. Pozitif hukuka göre inşa edilmiş olan yürütme devleti egemenlik gücü ile doğmuş ulus-devlet bünyesinde hukuk ve sosyal devlete doğru ilerlemiştir. Bu durumun az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin lehine olmayacağı kesindir. Küreselleşmenin getirilerinden faydalanan güçler, az gelişmiş ülkeleri kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirecek ve kendilerine daha bağımlı kılacaklardır (Tanrıverdi, 2008:151).

Beck’ in belirttiği gibi küresel çapta bir risk toplumu oluşmuştur. Risk toplumu dünya devleti sistemi içinde yeni zorlukların habercisidir. Küreselleşme süreciyle birlikte eskiden farklı, yeni risk alanları ortaya çıkmıştır. Giddens’ in çağımızın “eski kuşaklara kıyasla daha fazla riskli olmadığı, ama risk alanlarının değiştiği” yolundaki düşüncesine katılmamak elde değil. Çağımızda çevresel, nükleer ve ekonomik birçok riskle eskiye oranla daha fazla iç içe olduğumuz bir gerçektir. Giddens, küreselleşme ve risk konusunda Habermas’la aynı eksendedir denebilir. Giddens, küresel düzende risk kavramını iki tipe ayırarak inceler. Bunlar, “dışsal risk” ve “imal edilmiş risk” olarak adlandırılır. “Dışsal risk, dışarıdan kaynaklanan, geleneğin ya da doğanın sabitliklerinden gelen risktir. İmal edilmiş risk karşılaşma konusunda çok az tarihsel deneyime sahip olduğumuz risk durumlarını anlatır” (Giddens, 2004: 40).

Giddens bu ayrımı yaparken imal edilen risk türünü, aslında neredeyse tamamen küreselleşmeyle ilişkilendirir. Dışsal risk, çok eski dönemlerden beri karşılaşılacak kaygılandığımız tanıdık riskleri içerir. Tanıdık riskler denilmesinin nedeni, riski aldığımızda sonucu aşağı yukarı tahmin edebilmemizdir. Daha çok doğa ve onun ortaya koyabileceği riskler olarak tanımlayabileceğimiz dışsal risklerden daha ürkütücü olan küreselleşmeyle ortaya çıkan hepimizin içinde bulunduğu ve sonucunu Giddens' in belirttiği gibi belki de yaşamadan göremeyeceğimiz risk türü olan imal edilmiş risklerdir. İmal edilmiş riskler, kaçınılmaz bir biçimde her bireyin yaşamının içinde var olmaya başlamıştır. Ne önlem alınırsa alınsın (hükümetler, politikacılar, bilim adamları tarafından) bu yeni risk türü oldukça tehlikeli görünmektedir. Belki riskleri azaltmak bu önlemlerle olanaklıdır, ancak bütünüyle ortadan kaldırmak olasılığı da risk taşımaktadır. Gıdadan ekonomiye, çevresel kirlilik ve bozulmalardan teknolojiye kadar farklı bir risk toplumu içinde bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Küreselleşme ile birlikte risk toplumu durumuna geldiğini söyleyen Habermas (2002) bir bakıma haklıdır. Ona göre yapılması gereken şey, küreselleşmenin olumsuz getirilerinden az zararla çıkabilmek öncelikle bu yeniliklerin kurumsallaşmasını gerektirir. Bu kurumsallaşmayı yalnızca elit tabakanın değil, halkın da desteklemesi şarttır (akt, Tanrıverdi, 2008:152). Dolayısıyla bu çerçevede birey-devlet ilişkisinin yeniden düşünülmesi, küreselleşmenin yarattığı ilişkiler içerisine devletlerin bireyleri üzerindeki hak ve sorumluluklarının bireyi ve devleti koruyacak şekilde güncellenmesi gerekmektedir. Bu yeniden düşünme sürecinde bireylerin yaşadığı ve hayatını şekillendiren kentlerin önemi büyüktür.

Ulus devletin geleceği tartışmaları yukarıda da görüldüğü gibi bu çalışmadan önce hep ulusüstü bir sisteme irade devri üzerinden ele alınmıştır. Oysa Habermas' ın da dikkat çektiği gibi dünya vatandaşlığı olgusu riskler barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 21 yüzyıl ikinci yarısında insanların evet ırka ve toprağa bağlı bir ulus kimliğinden vazgeçseler de mekana ve o mekanda üretilmiş ekonomi, siyaset, kültür ve sosyolojik yapıdan vazgeçemeyecekleri aşikardır. Dolayısıyla homojen bir dünya vatandaşlığından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Bu durumda 'ulus' un içeriği ve formu değişecek, yerini yaşanılan mekanın belirlediği kültür alacaktır. Yani ulus kavramının içeriği ırk ve milli değer esaslı değil mekanın belirlediği değerlerden kaynaklı bütünleşme olacaktır. Mekanın adı Ülke Kent, vatandaşlık formu ülke

kentlilik olacaktır. Her ülke kent kendi kültürünü oluşturacak ve bu gittikçe ulus devlet yapısını eritecektir.

Günümüzün global ekonomisinin önde gelen aktörleri- dünya olaylarında oynadıkları belirgin ve önemli rol bir yana- gerçekten bu ulus devletler midir? Bu ekonomiye açılan en iyi pencereyi bunlar mı sunmaktadır? Ona ulaşacak en iyi giriş kapısını bunlar mı sağlamaktadır? Ekonomik sınırların giderek ortadan kalktığı bir dünyada, ulus devletlerin tarihsel bakımdan rastlantısal ve keyfi sınırları ekonomik bakımdan gerçekten bir anlam taşımakta mıdır? Öyleyse, anlamlı olan hangi tür sınırlardır? Başka bir deyişle, bu ekonomiye erişmeye aracılık edecek tabandaki doğal iş birimleri- yeterli ve doğru boyut ve ölçekteki insan ve faaliyet kümelenmeleri- kesin olarak hangileridir? (akt, Bülbül,2009:201,202).

Bu temel soruların yanıtını Bülbül'ün aktardığı gibi Ohmae dört faktör üzerinden vermektedir. Bunlardan birincisi yatırımlardır. Yatırımlar artık coğrafya tarafından sınırlanır olmaktan çıkmıştır. Para, iyi fırsatların olduğu yere gidecektir. İkinci faktör endüstridir. Modern çok uluslu şirketlerin stratejilerini biçimlendiren ve koşullandıran şey, artık devletlerin amaçlarından çok, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, cazip pazarlara hizmet sunma ve cazip kaynak havuzlarına ulaşma arzu ve ihtiyacıdır. Örneğin ABD'deki emeklilik fonları, Çin'de uygun yatırım fırsatları olup olmadığını araştırmak için Şanghay borsasına bakacaklardır. Üçüncü faktör enformasyon teknolojisidir. Gerek yatırımın gerekse endüstrinin hareketinin formasyon teknolojisi kolaylaştırmaktadır. Dördüncü faktör bireysel tüketicilerdir. Bireysel tüketiciler de her türlü ayrıntılı enformasyona çabuk ulaşabildikleri için satın almada ulusal bağlılıkları azalmaktadır. Bu dört faktörün hareketliliğinin toplam sonucu olarak ulus devlet ve onların hükümetlerinin geleneksel işlevlerine ihtiyaç kalmadan ve sınırlamalarına takılmadan her türlü ihtiyaca her şekilde ve her yerden rahatlıkla ulaşılabilir.

Yine Ohmae'nin şu tespiti Ülke Kenti ulus devletin geleceği üzerinden tanımlarken etkili olmuştur. “ Bugün gerek gelişmekte olan gerekse gelişmiş dünyada, zenginlik yaratmak üzere global ekonomiyle temas kurabilecek doğal iş birimi ulus değil bölgedir. Örneğin, Hong Kong 1997'de Çin'e geri döndükten sonra, eğer global mantığı dikkate alan ve ondan yararlanmaya çalışan politikalar izlenirse, Hong Kong

kolaylıkla kendi ekonomik başarı reçetesini ülkenin geri kalan bölümüne yaygınlaştıracaktır.”(akt, Bülbül, 2009:206)

Ulus-devletler küreselleşmenin de etkisiyle yukarı da sayılan faktörlere bağlı olarak kontrol edebildikleri alanlar azalmakta ve kendine çıkış yolları aramaktadır. 20. yüzyıl sonunda bu arayışını ulus üstü topluluklarda aradıysa da bu arayış beklentileri karşılayamamıştır. Çünkü her coğrafyanın siyasi, ekonomik, sosyolojik ve kültürel birikimi farklıdır ve bu birlikteliklerin getirdiği yarar söz konusu birikimlerle alakalıdır. Bu durumda ulus devletin çekildiği alanlarda boşlukları dolduracak, sınırlar yok olurken büyük insan kitlelerine ev sahipliği yapacak yeni yönetim ve yaşam formu olarak Ülke Kentler mevcudiyetini ve kudretini artırarak gün yüzüne çıkmaktadır. Ulus-devletlerin yaşadığı dönüşüm ve küreselleşmenin getirdiği serbest piyasa eksenli düşünce ve ilkeler etrafında kentlerin önemi artmış ve bireylerin hayatlarını kurup şekillendirdikleri yer olarak kentsel hayatın belirleyiciliği iyice görünür hale gelmiştir. Bir sonraki bölümün konusu olan ülke-kentler bu noktada süreci belirleyen, etkileyen ve dönüştüren birer aktör olarak kendini göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜLKE-KENTLER

A) Ülke-Kentleri Olgusal Düzeyde Tanımlama

Günümüz kent imgesinin yakından incelenmesi gerekir ki ülke-kentler anlaşılabilir. Çünkü burada bahsedilen ülke kavramı da tıpkı kent kavramı gibi klasik ve milli tanımlamalarla açıklayabileceğimiz bir kavram değildir.

Bir kentin hareketli öğeleri ve özellikle de kentte yaşayan insanlar ve faaliyetleri, sabit fiziksel kısımlardan daha önemlidir. Bizlerde bu manzaranın yalnızca birer seyircisi olarak kalmaz, diğer katılımcılarla birlikte sahnede, gösterinin birer parçası haline geliriz. Bizlerin kent algısı genellikle bütüncül değildir. Daha çok, başka endişeleri de için de barındıran parçalı bir algıdır. Neredeyse her bir duyu için içine girer ve imge de bütün bunların birleşimidir.

Kent, çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde, yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının da ürünüdür. Genel hatlarıyla bir süreliğine sabit kalsa da ayrıntıları sürekli değişir. Büyümesi ve formu üzerinde ancak kısmi bir kontrol sağlanabilir. Kesin bir sonuç elde edilemez, ancak sürgit evrelerden bahsedilebilir(Lynch, 2014:2).

Bu açıklamalar ışığında değerlendirildiğinde ülke kentler günümüz kentlerinin de ötesinde ve sıradan şehirlerin neredeyse tamamını etkisi altına almış, edilgen değil aksine etkileyen ve “yeni dünyaya” şekil veren aktörlerdir. Bu kentler kendilerine has kültürleri, kuralları olan ve adeta bunu bir dinmiş gibi sakinlerine dayatan kentlerdir. Bunlara örnek olarak İstanbul, Londra, New York, Paris, Berlin, Tokyo, Hongkong, Sao Paulo örnek verilebilir. Bu kentler ortalama 20 milyon nüfusun üzerinde olan ve kendine has medeniyetler geliştiren kentlerdir. Üstelik bu nüfus etnik, kültürel, dinsel ve mezhepsel olarak da homojen değildir. Farklı çıkar grupları, sivil toplum örgütleri, çok uluslu şirketleri, dünya vatandaşlarıyla kozmopolit yerleşimlerdir. Yine bu kentler

hem nüfus hem de nüfuzlarıyla dünya ekonomisinin yönetildiği kentlerdir. İki örnek üzerinden inceleyecek olursak:

İstanbul: Arkeolojik çalışmalar İstanbul'un tarihsel köklerinin oldukça eskiye dayandığını göstermektedir. Yeni çalışmalar tarihlemeyi daha da ileri götürse de elde bulunan veriler ve yapılaşma incelendiğinde kentin M.S. 4. Yüzyılda İmparator Constantin tarafından inşa edilip, başkent yapılmış; o günden sonra da yaklaşık 16 asır boyunca Doğu Roma ve Osmanlı imparatorluklarında başkent olma özelliğini korumuştur. Şu anda yüzölçümü yaklaşık 5 bin 512 kilometrekare olan kent, Avrupa'nın en büyük metropollerinden biridir. Avrupa, Avrasya ve Ortadoğu coğrafyasının ulaşım hattının üzerinde taşıyan İstanbul, ana yolların denize ulaştığı kavşak noktasında yer alması, sıcak iklimlere ve okyanuslara açılan bir konumda olması, tarihi İpekyolu'nun Avrupa'ya uzanan kapısı olması gibi sebeplerle tarih boyunca çok önemli bir stratejik öneme sahip olmuştur. İstanbul, dünyada bu özelliklere sahip olan neredeyse tek kenttir. Kentteki sektörel dağılım üzerinden ekonomik yapılanma incelendiğinde % 34 Ticaret, % 22 İmalat, % 13,6 İnşaat, % 12,4 Hizmet Sektörü, % 6,6 Ulaştırma-Depolama, % 6,5 Bilimsel Teknik Faaliyetler ve % 5 Diğer Faaliyetler olduğu görülmektedir. Bunun dışında 700.000 civarında küçük esnaf ve sanatkâr da bu dağılımı eklenmelidir (Çelikyay, 2010:95-96). Kentte son yıllarda finans ve bankacılık, turizm, hizmet sektörlerinin yönetim merkezlerinin artışıyla birlikte sektörel değişim yaşanmaktadır. Diğer bir deyişle sanayideki belirleyiciliği kadar bu duruma karşılık para piyasalarının merkezi de İstanbul'a kaymaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (ibb.gov.tr) verilerine göre İstanbul, günün ilk 4 mesai saati Asya ülkeleriyle, diğer 4 saati Avrupa ülkeleriyle çalışma fırsatına sahip olduğundan dolayı bu durum İstanbul'a doğal bir finansal merkezi olma yolunu açmaktadır. Küresel yönden taşıdığı bu özelliklerle beraber İstanbul, Marmara Bölgesi'ndeki diğer yerleşim birimleri ile de işlevsel ilişkiler geliştirerek iller arasında karşılıklı kazanımlar oluşturmakta ve bölgesel gelişime katkıda bulunmaktadır (Çelikyay, 2010:96).

İstanbul'un nüfus artış hızı Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında %15– %30 arasında olmuş, 1950'li yıllarla hızlı kentleşme ve iç göçle birlikte %50'nin üzerinde çıkmıştır. İstanbul nüfusu son yıllarda %30 artış göstermektedir. 1945'te 1 milyon 78 bin nüfusu olan İstanbul, 1950 sonrasında yaşanan göç ile 1955'de 1 milyon 533 bine

ulaşmış ve izleyen dönemlerde de yıllık binde 40- 50 arasında artışla karşılaşmıştır. 2009 yılında yapılan sayımda da 10 milyonun üstünde nüfusa sahip bir kent olmuştur (www.ibb.gov.tr). Bilindiği üzere bugün İstanbul, 12 milyonu aşan nüfusuyla Türkiye'nin en kalabalık ve en çok göç alan şehridir. Nüfus yoğunluğu 2400 kişi/km²'dir. TÜİK verilerine göre (www.tuik.gov.tr) Türkiye nüfusunun yaklaşık %20'si İstanbul'da ikamet etmektedir ve kentte km²'ye 1180 kişi düşmektedir.

1980'lerin sonlarında, Karadeniz, Kafkasya ve Balkanlar'da yaşanan siyasal değişimler, İstanbul'un etkileyebileceği alanı genişletmiş ve bir dünya kenti olma yolunda önünü açmıştır. İstanbul'da gayri safi hâsılanın % 40'ı sanayi, % 30'u ticaret ve geri kalanı diğer sektörlerden sağlanır. Türkiye Bütçesinin ana kaynağı İstanbul'dur. (İncekara, 2010). İstanbul, Türkiye bütçesine %40'lık bir pay ile katkı sağlamaktadır. İstanbul'un Türkiye genelinde iş gücü payı %17,5'dir. İstanbul'da ticaret sektöründe yaratılan katma değer, il toplam katma değerinin %27'lik orana ulaşmıştır. Ticaret, sanayiden sonra İstanbul'un en önemli sektörü durumundadır. İstanbul, aynı zamanda Türkiye'nin en önemli ihracat ve ithalat kapısı konumundadır (www.ibb.gov.tr). İstanbul, aynı zamanda Türkiye'nin en önemli ihracat ve ithalat kapısı konumundadır. İstanbul'un ihracatı Türkiye toplamının yüzde 54' ünü ithalatın ise yüzde 55' ini oluşturmaktadır. İstanbul, turizmin merkezi olması açısından ve özellikle de kongre turizmi açısından büyük bir şansa sahip bulunmaktadır. Otel kapasitesinin dörtte biri beş yıldızlı otellere, beşte birine yakını da dört yıldızlı otellere aittir. İstanbul, ülke hava taşımacılığının da merkezi durumundadır. Atatürk Havalimanının yanı sıra Anadolu Yakasında da Sabiha Gökçen Havaalanı hizmet vermektedir (İncekara 2010). Türkiye İstatistik Enstitüsü'nün (TÜİK) yeni verileriyle gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYH), 2005 yılında, yüzde 32.5 oranında artmıştır. Milli gelir hesaplama yönteminde Birleşmiş Milletler yerine Avrupa Birliği sisteminin esas alınmaya başlaması ile yaklaşık olarak İstanbul'un SGP-GSYH rakamı 2005 için 133 milyar Dolar'dan 176 milyar Dolar'a yükselmiştir. Böylece, ekonomide en büyük 100 dünya şehri içinde, 2018 verileriyle İstanbul 85. olarak yer almıştır (<https://www.ntv.com.tr/video/>, 2018). İstanbul'da sanayi sektörünün payı ise %27'lik bir orana ulaşmıştır. 20. yy sonlarında, özellikle gelişmiş dünya kentlerinin sanayi üretim faaliyetlerinden uzaklaşarak, hizmet ve üretim faaliyetlerinde yoğunlaşması, İstanbul'un sanayi sektöründeki önemini ortaya çıkarmaktadır TÜİK verilerine göre "Türkiye'nin GSYH'sinin yaklaşık 3'te 1'ine sahip İstanbul, bunun

900 milyon 667 bin lirasını ziraat den, 166 milyar 397 milyon 951 bin lirasını sanayiden ve 383 milyar 491 milyon 348 bin lirasını da hizmetlerden elde etmiştir” (hürriyet.com.tr, 2018). Bankacılık açısından bakıldığında mevduatların %40'a yakını İstanbul'da toplanmakta ve sigorta şirketlerinin neredeyse tamamının merkezi burada bulunmaktadır. Serbest Bölge niteliği de taşıyan Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul merkezli ve hızla dünyanın sayılı borsaları arasında yükselmektedir. Ayrıca İstanbul'da bir altın borsası da hizmet vermektedir. Bunların yanı sıra leasing, factoring gibi özel finans kurum ve kuruluşlarının ve özel bankaların genel müdürlüklerinin merkezi de İstanbul'dadır. Türkiye'deki toplam banka şubelerinin yüzde 30'u İstanbul'da bulunmaktadır. Bu bağlamda özellikle, liberalleşen para piyasaları ile birlikte İstanbul, bir finans merkezi olma yolunda hızla ilerlemektedir (İncekara 2010). Doğu Akdeniz, Balkanlar, Ortadoğu ve Ön Asya bölgelerindeki sosyal ve ekonomik ilişkilerin transfer noktasında olması bölgesel konumunu geliştirmektedir. Bu nedenle, kentin gerek Avrupa ile sürdürdüğü ilişkilerin gerekse Asya ve Afrika ülkeleri ile kurduğu ilişkiler gün geçtikçe yoğunlaşmaktadır. Bu açıdan İstanbul'u yönetmek bir ülkeyi yönetmeye benzemektedir. İstanbul yukarıdaki veriler açısından değerlendirildiğinde daha önce de bahsedildiği gibi kent, metropol kent, megakent ve dünya kenti sürecinden geçerek bir Ülke Kent haline gelmiştir. Aynı incelemeyi Londra için de yapabilmek mümkündür.

Londra: Kent tarihsel süreçte askeri ve stratejik olarak her dönem önemli olmuştur. Üçüncü yüzyılın ortalarında nüfusu 30.000 kişiye ulaşarak, dōşeli sokakları, ibadethaneleri, ofisleri, mağazaları, çanak-çömlek ve cam işleri, farklı ev ve konutlarıyla ile tam anlamıyla bir kent görünümüne erişmiştir. 14. Yüzyılda III. Edward döneminde, Westminster merkezi olarak kraliyetin gerçek bir başkenti olmuştur. Ortaçağ boyunca, giderek bu önem içinde büyümüştür. Londra'da kentleşme, 9. Yüzyıldan itibaren yoğunlaşmış ve Sanayi Devrimi döneminde Avrupa'nın en önemli kenti olma noktasına ulaşmıştır. Bu süreçte işçi sınıfının yaşadığı mahalleler de kent ile çevresi arasındaki bağlantıyı kurmuştur. Kentin büyüklüğü geliştikçe, yoksulluk giderek kentin doğu kesiminde gecekondu alanlarında görülmüş, tüccarlar ve aristokrasi sınıfı batıda banliyölerde yaşamayı tercih etmişlerdir. İngiltere'nin nüfusunun yaklaşık onda birinin Londra'da ikamet etmesi tartışmasız kültürel, dini, eğitim, ekonomik ve politik merkezi olmasına yol açmıştır. Londra, aynı zamanda İngiltere'nin sanat ve edebiyat başkenti olmuştur.

Yüzyıllar boyunca, yayın evleri, gazete merkezleri, kafeler, okuma ve edebiyat salonları kent hayatını geliştirmede rol almıştır (Çelikyay, 2010: 123).

Londra başta olmak üzere, İngiltere sermaye ilişkilerinin, serbest Pazar düşüncesinin ve kapitalizmin temellerinin atılmasında kritik önemdedir. BU önemi, küreselleşme döneminde de devam etmektedir. Londra'nın dünya finans sektöründeki geleneksel önemine de bağlı olarak finans sektörü ülkenin GSYİH'nin % 8'lik kısmını oluşturmaktadır. Londra, New York ve Tokyo ile birlikte dünyanın üç büyük finansal merkezinden biridir. Aynı şekilde, Londra Borsası, üçüncü en büyük menkul kıymet merkezi konumundadır. Sınır ötesi krediler, uluslararası bono ihracı ve ticareti, döviz ve hisse senedi ticareti ve fon yönetimi de dahil olmak üzere ülke pek çok uluslararası mali piyasalara liderlik yapmaktadır (Bektaş, 2011:5-6). Diğer önemli uluslararası finans merkezlerinden daha fazla sayıda yabancı banka ve yatırım şirketine ev sahipliği yapan Londra'da ayrıca dünyanın en büyük sigortacılık, spot altın ve denizcilik piyasaları da bulunmaktadır. Londra Piyasası'ndaki firmaların dörtte üçü yabancı şirketlere aittir. Kendi alanındaki en önemli havacılık, nakliye, petrol ve doğal gaz şirketlerinin merkezleri buradadır ve bu riskli hizmetlerin Londra piyasasından yönetildiği görölmektedir (Bektaş, 2011:10-11).

Günümüzde Londra, geniş nüfusu ile Birleşik Krallığın en kalabalık şehridir ve aynı zamanda Avrupa Birliği ülkelerindeki kentlerin arasında en kalabalık şehir durumundadır (cityoflondon.gov.uk, 2018). Diğer kentler ile karşılaştırıldığında Londra, hektar başına 46.7 insan ile düşük seviyede konut yoğunluğu sergiler. Kıta Avrupa'sında merkezi kentlerin fiziksel normları aksine cep konutlar veya kent köylerinin çok merkezli dağılımı Londra'da ana ulaşım yolları boyunca yer alır. Yüksek yoğunluklu mahalleler merkez Londra etrafında bir grup oluşturur. Yüzölçümü 1572 kilometrekare olan Londra, beş uluslararası havaalanı ve geniş limanlarıyla önemli transfer noktası olmaktadır. Dünyanın en yoğun hava trafiğinin yaşandığı alanlardan biri olan Heathrow Havalimanı Londra'da bulunmaktadır (Çelikyay, 2010: 124).

Kentin büyümesi ve ticari öneminin artmasına bağlı olarak "1986 yılında Büyük Londra uygulaması sona ermiş, Büyük Londra yönetiminin birinci kademesini oluşturan Büyük Londra Meclisi feshedilerek yetki ve görevleri mevcut 32 Londra

Belediye Meclislerine dağıtılmıştır. Böylece, Londra’da 32 adet belediye ve bir kent birliği bulunmakta olup, tek kademeli bir yapıya dönüşmüştür” (İnaç ve Ünal, 2006: 126). İşçi Partisi ve Muhafazakar Parti arasındaki iktidar yarışı ve belediye başkanlığı seçimlerindeki mücadele içinde kentin yeni yapısı belirlenmiş olup Londra Büyükşehir Belediyesi, Londra’nın metropoliten sınırlarını kapsamaktadır. Belediye Başkanlığı ve Belediye Meclisi için ayrı seçimler yapılmakta ve bir belediye başkanı ile 25 üyeden oluşan Londra Meclisi kenti yönetmektedir (İnaç ve Ünal, 2006:129).

Londra’da ekonomik hayat, İstanbul’dakine benzer şekilde imalattan ticari hizmetlere doğru değişmektedir. Önümüzdeki 15 yıl için finans ve ticari hizmetler ekonomik büyümeye en önemli katkı yapacak sektörler olarak görülmektedir. Diğer hizmet aktiviteleri - özellikle endüstriler, ticaret, oteller ve turizm gibi sektörler hızla gelişim göstermektedir (akt. Çelikay, 2010). Bu özellikleriyle Londra, İngiltere ve bağlı ülkeler için tam anlamıyla bir merkez konumundadır ve bu konumu gün geçtikçe artmaktadır.

Bu çerçevede ülke-kentler küreselleşmenin şekillendirildiği yerlerdir. Küreselleşmenin politik, ekonomik, kültürel homojenleşmeyi artırdığı iddiasının tersine özellikle ülke kentlerde çeşitlilik ve çoğulculuk öne çıkmaktadır. Artan pazar ve seçenek çeşitliliği sayesinde ülke-kentliler diğer kentlerde yaşayanlara göre avantajlı olduklarını söylerken, dezavantajlarını vurgulayan bir kesim de mevcuttur.

Küreselleşme süreçlerinin bireyleri geleneksel yaşam biçimlerinden ve köklerinden kopardığı küreselleşmenin köksüzlük yarattığını öne sürmektedir (Bülbül, 2009). Ülke kentlere de uzanan eleştiriler, yüz yüze ilişkileri daha da azaldığı, farklı toplum kesimlerin bir arada yaşama oranlarını iyice düşürdüğü yönündedir. Bu durumun bir ifadesi olarak, çağdaş kentlerde varlıklı kesimlerin yaşadığı, özel güvenlik sistemleri ile donatılan, sakinlerinin dışında başkalarının girişine izin verilmeyen siteler gelişmiştir. Bauman’ın (1999:53) belirttiği gibi “bir zamanlar şehrin etrafını kuşatan duvarlar artık çok farklı yönlerde şehri boydan boya içerden bölmektedir. Kontrol altındaki bölgeler, belli kişilerin girişine izin verilen sıkı koruma altındaki kamusal mekanlar, kapılarındaki baştan aşağı silahlı bekçiler ve elektronik olarak işleyen kapılar bulunmaktadır”. Çağdaş kentlerde zengin ve yoksul kesimlerin yaşam alanlarının gittikçe birbirinden ayrılmasının yanı sıra, sadece tanıdık insanların,

özel komşuluklar, özel güvenlik, özel yollar, özel hastane ilişkilerine dayanan yaşam alanlarının geliştirilmesi ve buna karşılık, etnik, sınıfsal ve dinsel gettolaşma süreçlerini ifade eden bu durum için literatürde özellikle Featherstone (1995:9) “Brezilyalaşma” kavramını kullanmaktadır. Türkiye’de de “değerlerinden boşanmış” birey ve grupların büyük kentlerde yarattığı sorunlarla sıklıkla karşılaşılmaktadır (Bülbül, 2009:15). Küreselleşme üzerinden yürütülen bu tartışmada ağırlıklı olarak mega kentlerden bahsedilmekte ve eleştiriler bu kentlere yönelik gelişmektedir. Bu konuda ülke kentler olarak adlandırdığımız kentlere dair bahis açmak gerekmektedir.

Birincisi yüz yüze birincil ilişkilerin bittiği eleştirisi açısından, bu görüşler 20. Yüzyılın son çeyreğindeki klasik mega kent eleştirileriydi. Ancak son çeyrek yüzyılda pek çok dinamik yer değiştirmiş, klasik bir çok tanımlama alt üst olmuştur. Özellikle Thomas L. Friedman’ın (2006) belirttiği gibi dünya artık düzdür. Çünkü Çin’deki bir girişimci ile Güney Afrika’daki bir alıcı internet üzerinden anlaşıp birbirlerini görmeden ve bölgelerinde hiç bulunmayan bir mal için alışveriş yapabiliyorlar. Dolayısıyla son 25 yılda mega kentler ülke kentlere dönüşmüştür. Bu kentlerde yaşayan insanlar zaten yüz yüze ilişki kurmak niyetinde değillerdir, yani bu mevcut durum baştan tanımlanması gereken bir “ilişki” ya da tanımlanmaya ve açıklanmaya muhtaç bir “ilişkisizlik” biçimidir.

İkincisi ülke kentlerde farklı olandan korku değil aksine farklılıklarla birlikte yaşamayı öğrenme alışkanlığı gelişmektedir. “Açık Toplum”ların farklılıklardan korkma eğilimi yoktur. Bu eğilim bizatihi kapalı, dar ve birincil ilişkilerin yoğun yaşandığı toplumları tipik özellikleridir. Tespit doğru yapılmadığı müddetçe çıkarımlar da yanlış olmaktadır.

Üçüncüsü güvenli güzel sitelerde oturmak ülke-kentlilerin bazıları için yalnızca tehlikelerden korunmayı değil aynı zamanda refahı, huzuru, kaliteyi, konforu ve başka düzlemde yine bir arada diğerine saygılı bir yaşamın sembolüdür. Özel site, özel hastane, özel okul, özel güvenlik alanlarının gelişiyor olması onların daha iyi koşullarda refah içinde yaşıyor oluşunun göstergesidir. Zira devlet hastanelerindeki kötü koşul ve muameleyle karşılaştırıldığında bunun ortaya çıkacağını öne sürerler.

Dördüncüsü gettolaşma hususundaki ülke-kentli görüşü ise şu şekildedir: Yukarıda sayılan “özel” mal, hizmet ve alanlardan faydalanamayanlar o kentin hızına,

kültürüne, yaşam tarzına ve kurallarına uymayı “başaramayanlar” dır. Gettoda yaşayanlar milli, dini ya da mezhepsel kaygılarını koruyan ve tabii ki bunun doğal sonucu olarak da diğerini ötekileştirmeye de devam eden, farklı olana tahammülü olmayan göçüp geldiği yerin de geleneksel izlerini taşıyan kişilerdir. Ancak bununla birlikte bir sınıfsal kast sistemi de yoktur. Ekonominin lokomotifi olmalarının temel sebebi de budur zaten. Yani geleneksel değerlerinden “arınan” , bir kenara bırakabilenlere sistem açıktır. Kenti kültürüyle işleyen bu sisteme hemen dahil olabilirler. Yani maddi kazanca çabuk ulaşıp, ki zaten birey olmanın temel hedeflerinden biri de odur, özel olana (site, hastane, okul, güvenlik vs.) sahip olabilirler.

Endüstri dönemi önce deniz yolları, sonra demiryolu, daha sonra da karayolunun yapılaşmasıyla altın çağını yaşamıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında özellikle hava trafiğinin artmasıyla tüm dünyadaki yerleşim merkezleri birbirine sıkı sıkıya bağlandı. Eşyalar ve insanların hızlı yer değiştirebilmesiyle birlikte fiziksel mobilite sağlandı ama yeryüzü kendine özgü koşullarıyla sınırlarını koydu. Devam eden süreçte internet ve türevleri, insanların kendi ortamlarını terk etmeden hizmetler üretmesini sağlamıştır. Bu yeni dönem öncekinden çok farklı değerleri ve kolaylıkları yaratmaktadır. Örneğin uzmanlar coğrafi kısıtlamalara boyun eğmeden dünyanın çeşitli köşelerinden ortak projelere katılarak bilgi paylaşımını hızlandırmaktadır. Keza doktorlar ücra köşelerdeki hastaların değerlendirmelerini kendi hastanelerinden veya laboratuvarlarından yapabilmektedir. Genişbant ve GSM teknolojilerinin yaygınlaşması ve ucuzlaması, üretim sektörü dışında hizmet alanlarında çalışanlara da büyük fırsatlar sunacaktır. Gelecekte mekânsal gelişim stratejileriyle haberleşme alt yapısının bütünleşmesi ve planlamaların ona göre yapılması, yerleşim merkezlerinin yapılaşmasını rahatlatacaktır. Trafik alt yapısına sensörler entegre edilebilir ve özellikle yoğun saatlerin koordinasyonu kolaylaşabilir. Ayrıca insanların kendi evlerinde veya tercih ettikleri mekanlarda, daha sevdikleri koşullarda çalışmalarını mümkün olacaktır. Tarım toplumu döneminde ticaret odakları olarak şehirleşen yerleşim merkezleri, endüstri döneminde üretim odaklarına dönüştü. Geleceğin toplumlarında şehirler, kendilerine tanımladıkları misyonlarla gelişmelerini sürdürmeli ve teknolojik gelişmeyle uyum sağlayarak hemşerilerine en uygun yaşam olanaklarını sağlayabilmelidir (Eczacıbaşı, 2018:114-115). Bu süreçte şehirlerin önemi gittikçe artmaktadır. Eczacıbaşı'nın belirttiği gibi “şehirler kalıcıdır. Dünyada

her şey değişebilir, sınırlar değişebilir, yok olabilir ama şehirler olduğu yerde kalır.” Buradan da yola çıkarak ülke-kentlerin yok olmaya yüz tutmuş ulus devlet sınırlarını tamamen tarihten silmeye aday olduklarını söyleyebiliriz.

Yine lke-kentleri sadece ekonomik değerler ve çok uluslu şirketler açısından değerlendiren Philip ve Milton Kotler’in (2015) bakış açısından dikkat çekici ve ülke kent kavramını bu anlamda destekleyici görüşlerini tam manasıyla anlatan ifadeleri şunlardır:

“Bir kentin sadece cazip bir sosyal yaşama değil, güçlü bir ekonomiye ihtiyaı vardır. Kentlerin sosyal yaşamı hakkında çok şey yazılıp çizildi ancak ekonomik yaşamı hakkında pek bir şey söylenmemiştir. Bir kentin ekonomisi, Farklı büyüklükteki şirketleri kendine ekebilmesine ve elinde tutabilmesine bağlıdır” (Kotler, 2015: 13-14). Dolayısıyla kentin ekonomisini canlı tutma konusunda çok uluslu şirketlerin rolü oldukça önemlidir. Kentlerin de tıpkı ülkeler gibi gayri safi yurtiçi hasılları (GSYİH) vardır. Kentin ne kadar GSYİH ürettiği, o kentin dünya çapındaki konumunu belirler. Bu GSYİH, kentteki istihdam oranı, kişi başına düşen gelir ve şirketlerin durumu gibi noktalarda bize bir bilgi sunmaktadır. Aynı şekilde kentin GSYİH artış oranından da söz edilebilir. GSYİH’ nin artış oranının yüksek olması, kentin yeni istihdam yarattığının, kentte yaşayanların zenginleştiğinin göstergesidir. Kotler’in (2015) belirttiği gibi ABD’de Detroit’teki Flint, Cleveland’daki Younstown, Kaliforniya’daki Stockton ve Riverside gibi kentler, şirketler açısından cazibelerini yitirdikleri için şu an ayakta durmakta zorlanan birçok kentten birkaçıdır. Bu durum, bu kentlerdeki iş adamları, çalışanlar, iş arayanlar, politikacılar ve diğer tüm vatandaşlar açısından ciddi bir sorundur. şirketler her an nereye yatırım yapmaları gerektiği, ürün ve hizmetlerini nerde üretecekleri, nerde satacakları gibi konularda kararlar alırlar. Büyümekte olan şirketlerin yeni pazarlar bulmaları ve bu pazarları çok dikkatli seçmeleri gerekir. Aynı şekilde, şirketlerin faaliyette buldukları kentlerin mevcut ekonomik durumunu da gözden geçirmesi, kentin cazibesini koruyup korumadığını belirlemesi gerekir. Birçok yerel şirket, dünyadaki serbest ticaret uygulamaları ve teknoloji sayesinde ticaretin kolaylaşması nedeniyle, her gün karşısında daha ucuz, daha kaliteli ya da hem ucuz hem kaliteli ürünler sunan yeni rakipler buluyor. Yerel şirketler bu rekabete pek fazla

dayanamayacağı için varlıklarını sürdürebilmek için, umut vaat eden, fırsatlar sunan yeni yerlere taşınmaları gerekmektedir (Kotler, 2015: 14).

Birçok şirket, maliyetleri düşürmek amacıyla üretim tesislerini gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere taşımış durumdadır. Bu şirketlerin bu süreçte en uygun kenti belirlemesi gerekmektedir. Farklı sektörlerden pek çok küresel şirket ürünlerini üretmek için doğru kentin ne olduğunu belirlemeye çalışmaktadır. Farklı kentlerin ve metropol bölgelerin ekonomik durumu, nerede ne kadar ürün satabileceklerini, ne kadar ihraç edebileceklerini, ne kadar ve nereye yatırım yapmaları gerektiğini bilmek isteyen şirket yöneticileri açısından hayati önem taşır. Kentlerin ekonomik durumu, kentin gelirini artırarak çalışanların ücretlerini ödemek, kentte yaşayanlara istihdam sağlamak zorunda olan politikacılar açısından da temel meselelerden biridir (Kotler, 2015:14-15). Bu açıdan şirketler ve devlet yönetimleri arasında yoğun bir ilişki ve etkileşim vardır. Dolayısıyla bir kentteki politikacılar başarıyla hizmet verebilmek için hangi şirketin kentten ne beklediğini bilmelidir. Her şirket her kentle ilgilenmez. Kentlerin cazip özelliklerinin belirlenmesi ve kentin olanaklarının hangi sektörlerle, o sektördeki hangi şirketlere uygun düşeceğinin değerlendirilmesi gerekir. Politikacıların doğru şirketleri kente çekme ve bu yolla kentin refahını artırarak masrafları karşılama, vatandaşlara iş olanağı yaratma ve yeniden seçilme şanslarını artırma becerileri küresel dönemde gittikçe belirleyici olmaktadır.

Ancak 1990'ların sonundan itibaren durum değişikliğe uğramakta ve hükümetler küresel serbest ticaret uygulamalarıyla sermaye yatırımlarını kendilerine çekmeye çalışmaktadır. "Gelişmiş ülkelerdeki şirketler iç pazardaki üretim ve tüketimle yetinmeyerek üretim tesislerini doğuya kaydırmaya başladı. Bu sayede maliyetlerini düşürebilen şirketler pazarlama ve finans stratejilerini, dünya genelinde markalarına yönelik talebi artıracak, bu sayede Pazar paylarını ve karlarını maksimize edecek şekilde değiştirdiler". Bu süreçte gelişmekte olan dünya da bir şeyler üreterek para kazanmanın yollarını öğrendi. Ardından da ürün ve hizmetlerini pazarlamayı öğrenmeye başladılar. Gelişmekte olan ülkelerdeki çok uluslu şirketlerin sayısı giderek artıyor ve doğuda yükselen şirketler batılı çok uluslu şirketlerin tahtını sallamaya başlamaktadır (Kotler, 2015: 16-17).

Gelişmekte olan ülkelerdeki büyük sanayi kentleri, örneğin Brezilya'da Sao Paulo ya da Endonezya'da Cakarta gibi, daha da büyüyerek mega kentlere dönüşmüştür. “Nüfusu 5 milyondan fazla olan büyük kentler ve 10 milyonu aşan mega kentler ülkelerin GSYİH’sinin büyük bölümünü üretmeye başlamıştır”. Gelişmekte olan ülkelerdeki geniş çaplı sanayi üretimi hem eski kentlerin hem de yeni kurulan kentlerin köylerden göç edenlerle dolmasına yol açarken altyapı, imalat ve ticaret yatırımları gelişmekte olan ülkelere kaydı. Aynı dönemde, gelişmiş dünyadaki New York, Londra, Paris, Stuttgart, Milano, Tokyo gibi büyük ticaret merkezleri, yerli ve yabancı yetenekleri, yeni sektörlerle ve yaratıcı medyaya yönelik yatırımları kendine çekerek zenginliklerini korumayı başarmıştır (Kotler, 2015: 17-18).

Ulus-devletlerin ekonomik büyümedeki rolü açısından gelişmiş ülkeler enerjilerini bütçe açığı verme pahasına sosyal güvenlik uygulamalarını genişletmeye harcamıştır. İktidarlar, politik çıkarlar uğruna iş dünyasıyla ittifaklar kurarken pazarlama ve finans sektörleri tüketimi artırmak için teşvik edildi. Hükümetler ve merkez bankalarının ekonomiyi canlandırma çabaları yer yer yetersiz kaldı. Kimileri ekonomiye iyice darbe indiren sert önlemler aldı, kimileri ekonomik canlanma amacıyla kredi akışını sürdürebilmek için enerjisini ucuz para politikalarıyla bankacılık sistemini ayakta tutmaya harcadı. Bu açıdan devletlerin şirketlere bağımlılığı gün geçtikçe arttı. Devletlerin genel politikalarındaki başarısızlık, kent yönetimlerinin kendi uygulamalarını hayata geçirmeye zorladı.

Hükümetler bankaları kurtarmaya çalışırken kentler yüksek faizli borçlarla yaralarını sarmaya, şirketler ucuz para politikasından kazançlı çıkmaya çalışıyordu. Küresel kentler çok uluslu şirketlerin yatırımlarını çekmek için birbirleriyle rekabete başladı. Şirketler, yatırım bütçelerini, markalarını, talebin henüz doyuma ulaşmadığı gelişmekte olan ülkelerde güçlendirmeye yöneltti. Diğer bir deyişle ekonomi dünyasının kaderi günümüzde kentlerle çok uluslu şirketler arasındaki etkileşime bağlı hale gelmiştir. Bu açıdan küresel azar ekonomisinin belirleyici gücünün çok uluslu şirketlerle kentler arasındaki etkileşim olacağını rahatlıkla söyleyebiliriz (Kotler, 2015:18).

Kotler’ in yukarıda anlatılan küresel kent yorumları, çalışmanın konusu olan ülke kent kavramımızla örtüşmekle beraber sadece ekonomik açıdan bakılmış olması

tam manasıyla bizim kavramımızı karşılayamamaktadır. Çünkü örnek seçilen ülkeler daha küçük ölçekli ve sayıca daha fazladır. Aynı zamanda yalnız çok uluslu şirketlerle etkileşimin hesaba katılması mega kent kavramına otururken ülke kent tanımında bir çok noktayı açıkta bırakmaktadır. Bizim ele aldığımız şehirler devasa, yani ortalama 20-25 milyon nüfuslu şehirler olup toplam sayıları 50'yi geçmeyen çok daha kozmopolit, karışık, karmaşık, nevi şahsına münhasır kentlerdir.

Yerleşim merkezleri, tarım toplumu sürecinde ticaret odakları olarak doğdu ve gelişti. Daha sonra derebeylikler, şehir devleti oluşturdu. Büyük şehirler krallıkların, imparatorlukların merkezi oldu. Endüstri döneminde şehirler şekil değiştirmeye başladı. Makinelerin gücü endüstrileşmeye götürdü, üretim merkezleri dışardan göç almaya başladı (Eczacıbaşı, 2018:116). Endüstri sonrası bilişim çağında ise nevi şahsına münhasır büyüyen ve değişen şehirler kabına ve sınırlarına sığmaz oldu.

Kültürel açıdan değerlendirildiğinde köksüzlükle açıklanmaya çalışılan ülke kentlilik kavramı doğru olmakla birlikte eksiktir. Çünkü ülke kent bireyi yeni yüzyılda artık farklı olmayı istemekte tabiri caizse “köksüzlüğü” kabul etmekte ve artık milli, dini, ırka dayalı bütün ritüelleri iterek o kent içinde kök salmaya çalışmaktadır. Artık onun için bir önceki kuşağın nerden gelip hangi din, dil, mezhep, ırk ve ekonomik sınıftan olduğunun önemi olmadığı gibi kendinden sonra gelecek kuşakların da böyle bir kaygı taşıması için bir gerekçe görmemektedir. Üstelik bu bahsedilen kentler o ülkelerin lokomotif kabul edilen ve en çok nüfusu olan kentleridir ki, lokomotif vagonlardan ayrılmak üzeredir. Ulus devletlerin sonunu getirecek olan da budur.

Sosyolojik ve politik açıdan bakıldığında da ülke-kentlerde toplum homojen olmadığı gibi bu yöndeki birleştirici ve bütünleştirici politikalar tepki toplayabilmektedir. Aşağıda değinilecek olan ülke-kentli profili ulus devlet yurttaşlığından çok daha geniş, dünya vatandaşlığı kavramından ise daha az risklidir. Ulus-devlet vatandaşlığında eşitlik vurgusu yüksekken ülke-kentlilik de adalet ve özgürlük daha geniş yer bulmaktadır. Dünya vatandaşlığı da kültürel,dinsel ve sosyal ayrılıkları hesaba katmadığı için riskler barındırmaktadır. Oysa ülke-kentli kendi coğrafyasının bazı tipik özelliklerini uluslararası temel hak ve özgürlüklerle harmanlayarak yaşamayı becerebilmektedir.

Bütün ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi bu tanımlamalar ışığında değerlendirildiğinde ülke-kentler; nüfusu ortalama 20 milyon civarında olan, tarihsel süreç içinde kent, metropol kent, mega kent, küresel kent sıralamasını izleyerek büyümüş ve kalkınmış, bir çok dil, din, kültür farklılıklarını barındıran, içinde bulunduğu ulus devletin coğrafi özellikleriyle harmanlanmış, dünyada sınırlı sayıda olmaları hasebiyle birbirleri ile her anlamda bağlı ve bağımlı, dünya ekonomisinden etkilenen, edilgen değil bizzat etkileyen ve etken, bu anlamda da sınır tanımayan, sosyolojik manada bütün “milli” ritüelleri reddeden, dolayısıyla bir devlet formu olan ulus devleti eriterek, bu kent formunu yeni yönetebilme aygıtı olarak dayatan kentlerin adıdır. Aşağıdaki tabloda bu özellikler ve farklılıklar özetlenmiştir:

Tablo 1	
Ülke-Kentler	Diğer Kentler (Metro, Mega, Küresel)
- Etkin, belirleyici, etkileyendir. (ekonomik, sosyal, kültürel)	- Etkilenen, belirlenen, edilgendir. (ekonomik, sosyal, kültürel)
- 20 milyon ve üzerinde nüfusa sahiptir. Sayıları 25 civarındadır.	- 10 milyon ve altında nüfus barındırırlar. Sayıları 100 civarındadır.
- Ülke-kentler devlet sınır ve yapısını değiştiren yeni yönetim formudur.	- Bu kentler sadece birer kent formudur.
- İçinde buldukları ulus devletten çok, başka devletlerdeki ülke kentlerle ilişki ağları yüksektir. Buna bağlı olarak da o ülke kentlerin çıkarlarını ön planda tutarlar.	- İçinde buldukları ulus devletlerin çıkarlarını sınırlı da olsa gözetirler.
- “Milli” değerlerin çok önemi yoktur.	- “Milli” kavramı da ona dair değerler de önemlidir.
- Sınırların önemi yoktur.	- Sınırlar önemlidir.
- Birbirlerine bağlıdırlar, bağımlıdırlar ve işbirliği içindedirler.	- Birbirleriyle rekabet içindedirler.
- Ülke kentlilik hiçbir köken kabul etmez.	- Kentlilik, bu kentlerde aidiyetleri içinde barındırır.

B) Ülke-Kentlilik

Ülke-kentlilik kavramını daha iyi tanımlayabilmek için önceki bölümde değinilen ulus devlet kavramıyla bir karşılaştırma yapmak ve yurttaşlık kavramının tarih içindeki oluşum seyrine bir göz atmak faydalı olacaktır.

Ulus-devletleri ortaya çıkaran nedenler kadar onu geleneksel devlet yapılarından ayıran temel özellikleri kısaca özetlemek gerekirse, ulus-devletler geleneksel devletlerden farklı olarak merkeziyetçi bir yönetim yapısına sahip olmasıyla farklılık gösterir. Ulus-devlet sisteminde merkeziyetçi bir yapının oluşu, kültürel birlikteliğin sağlanmasına, dil birliği (resmi dil) gibi etmenlerle geleneksel devletler içinde farklı topluluklar olarak yaşayan bireylerin ‘ulus’ adı altında bütünleşmesini sağlamıştır. Geleneksel devletlerin bu bağlamda entegrasyon sağlama gücü zayıftır. Ulus devlet her ne kadar özgürlüklerini garanti altına aldığını düşündüğü yurttaşlarını bir ulusal kimlikle bütünleştirmeye çalışmış olsa da özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde Friedman’ ın da “Dünya Düzdür”(2006) kitabında dünya düzleştiriciler olarak sıraladığı gelişmelerde görüldüğü yurttaş diye tanımladığı ulusal topluluklarını kontrol altında tutmakta zorlanmaya başlamıştır. Ulusal unsurların yeni dünya düzeninde yarattığı engeller, küreselleşmenin getirdiği yeni teknolojilerle aşılmaktadır. Bu değişim ülke-kentlerin oluşumunda en önemli zemindir.

Ülke-kentli için ulus devlette yaşayan tüm ulusunu kapsayacak bir kültürel birlikteliğin önemi yoktur. Çünkü bu kentlerde çok farklı kültürlerden insan yaşamaktadır. Dolayısıyla bir dil birliğinden zaten bahsedilemez. Ulus adı altında bütünleşme yerini o kentte hayata tutunabilme ve birlikte başarabilme, takım kültürü gibi kavramlara bırakmıştır. Endüstriyel ve askeri güç yerini, ekonomik güç ve bilgi teknolojilerine bırakmıştır. Şiddetin meşru kullanımı yerini sanal siber savaşların meşru kontrolüne bırakmıştır. Çünkü bu kentlere bir ordunun saldırı düzenlemesi, borsasının çökertilmesi kadar zarar veremez. Ülke-kentli için düzenli ordu ve ona zorunlu katılma çağdışı ve diğer küçük kentlerde yaşayanların sağlanması gerektiği bir düzendir. Anayasal vatandaşlığın verdikleri önem arz etmez. Çünkü nitelikli işgücünün önemli kısmı sadece çalışma izini olan başka ulus devletlerin vatandaşlarıdır. Vergi toplama hususunda ulus devlet modeli eleştirilir. Kayıt dışı ekonomi bu kentlerde önemli ölçüde varlığını sürdürmektedir.

lke-kentlilik olgusu sosyolojik açıdan bakıldığında ‘dayattığı’ ya da ‘benimsenilmiş’ yaşam tarzı itibariyle bir kast sistemine sahip değildir. Hangi dil, din, ırk ve ekonomik sınıftan olduğunun bir önemi olmadığı gibi bu kavramların öğretileri, kuralları ve ilkeleri de sosyal, ekonomik ve politik sınıf geçişlerinde önem arz etmemektedir. Gücün nasıl elde edildiği değil, elde edilip edilemediği önemlidir. Böyle bir kentte her türlü gücü ve ona dair her türlü isteği tercih etmeyip mazbut bir hayat yaşamak mümkün iken tam tersi de mümkün olabilmektedir. Sosyal yapılar geleneksel bakış açısıyla içinden çıkılmaz ve son derece karmaşıktır. Örneğin; birey kendini muhafazakar bir kesime ait hissederken, muhafaza ettiği ilkelere ve kesime ters hareket etmesi yadsınmayan bir davranış olabilmekteyken, kendini sosyal ve demokrat olarak tanımlayan bir bireyin de sosyal bir hayata sahip olduğunu söylerken bunu sadece belirli bir grupla ve belki de sadece sanal ortam üzerinden paylaşması da aynı şekilde yadsınmamaktadır. Yani bu kentte yaşayanlar için birincil ilişki sarmalı sona ermiş, mahalle baskısı ortadan kalkmış, geleneksel bütün ilişki kalıpları alt üst olmuştur.

Bu bilgiler ışığında ülke-kentlilik; geleneksel ve “milli” bütün vurgulardan uzak ve içinde yaşanan kentin özel olarak oluşturduğu kültürün benimsendiği, yurttaşlık kavramının benimsediği askerlik, vergi gibi meselelerde kayıtsız, ekonomik özgürlük üzerine yoğunlaşan ve bunun için bir dil, din birlikteliği aramayan, sivil toplumun, ağ toplumunun yaygın yaşandığı, mekanların ve mimarinin de kendine özgü şekillendiği, ve diğer ülke-kentlerle her an sosyal medya ve benzeri araçlarla irtibatla olan, son derece hızlı ve değişken, süreci de kendi dinamikleriyle kendi belirleyen bir kentli olma modelidir. lke-kentliliğin kendine has durumu, bu kentlerin içinde buldukları farklı unsurlardan ve kapsayıcılığında beslenir. Dolayısıyla ulus-devlet formu için bir geçiş döneminde olduğunun göstergesidir.

C) Ulus-Devlet Formundan lke-Kent Formuna Geçiş Süreci

Dünya toplumuna doğru evrilme ulus-devlette demokrasi kavramını da etkilemekte bu kavram daha da genişlemektedir. Özellikle bilgiye daha hızlı ulaşabilme olanağı sayesinde toplum ulus formundan uzaklaşmaktadır. Bu durumun olumlu ve olumsuz yanları olabileceği gibi önemli olan söz konusu geçiş sürecini anlayabilmek ve bu çerçevede yeni gelişen durumlara adapte olabilmektir.

Kentlerin bazıları mega kentlere dönüşürken dünya da hızla büyüyor yeni teknolojik, siyasi, iktisadi, sosyal devrimler yaşanıyor. Mega kentler arasında bu gelişmeleri yakalama ve kendine çekme yarışı vardı. Thomas L. Friedman Dünya Düzdür adlı eserinde dünyanın bu hızlı gelişimini anlatmak için 10 tane “dünyayı düzleştirici” saymıştır. Bunlardan birincisi 1989 Berlin Duvarı’nın yıkılışıdır. Berlin Duvarı’nın yıkılışı artık sınırların olmayacağı bir dünya için simge haline gelmiştir. İkinci düzleştirici ise 1995 Netscap’ in halka arzı ve bundan bir hafta sonra Windows 95’in piyasaya çıkmasıdır. Bu çok önemli çünkü Windows 95 bir internet ünitesi içeriyordu. Aynı tarihlerde www (world wide web) dünyayı saran ağ, İngiliz bilgisayar mühendisi Tim Berners-Lee tarafından oluşturuldu. Üçüncü düzleştirici iş akışı yazılımıdır. Yani iletişimde ortak standartlar getirildi. Dördüncü düzleştirici açık kaynak ve kendiliğinden örgütlenen iş birliği topluluklarıdır. Birçok genç, dünyanın her yanından ücret beklemeden internette bir yer oluşturup sürekli bilgi girdiler. Wikipedia gibi ortamlarda sürekli bilgi paylaşımı ve anlık aktarımlar yapılmaktadır. Beşinci düzleştirici taşeronluk işlerinin gelişmesidir. Mesela Hindistan’ın ucuz iş gücünden fazlasıyla yararlanılmıştır (ve de hala devam etmektedir). Altıncı düzleştirici offshore sisteminin yaygınlaşmasıdır. Bu sayede kıyı ötesinde örneğin Çin’de işler daha kolay yapılmaya başlamıştır. Yedinci düzleştirici tedarik zinciridir. Aynı anda dünyanın bir ucunda bir mal satın alındığında, örneğin Amerika’da Wall Mart mağazalarında, fabrikaya sinyal gidiyor ve aynı anda aynı maldan bir tane daha üretilmeye başlandı. Bunu Friedman bitmeyen senfoni olarak tanımlamıştır.

Sekizinci düzleştirici lojistik (insourcing) ve tedarik zincirinin geldiği nokta sayesinde UPS, Wall Mart gibi büyük şirketler küçük şirketler gibi hareket edebiliyorlar. Çünkü zaman ve mesafeler kısalıyor. Dokuzuncu düzleştirici bilginin demokratikleşmesidir (informing). Artık herkes bilgiye Google, Yahoo, MSN gibi araçlarla çok kolay ulaşabilmektedir. Onuncu düzleştirici ise güçlendiricilerdir (steroidler). Dijital, mobil, kişisel, sanal iphone, ipad, ipod, ipod gibi hem bilgisayar hem cep telefonu olarak kullanılan akıllı telefonlar, kızılötesi, bluetooth gibi teknolojilerdir. Şimdilerde 3G, 4.5 G, 5G teknolojileri de buna dahil edilebilir.

Ulus-devletin yüzyıllardır baskıladığı enerji, ülke-kentlerde bedenini bulmakta ve harekete geçmektedir. Enerjisi yüksek ve birbirinden farklı ülke-kentler ise birlikte hareket ettiklerinde ortaya bir sinerji çıkmaktadır. Bu sinerjiden kaynaklanan yeni

durum ise neredeyse insanlık tarihiyle yaşıt devlet formuna yeni şeklini vermektedir. Ülke-kentlerin bu hali, halihazırda fiili bir durumdur ve kendinden menkul şekilde kendi durumlarını yaratmaya devam etmektedirler.

Ülke-kent olma yolundaki kentlerin ortaklıkları artırma eğilimindedir. Örneğin New York gibi, Umberto Eco'nun Ortaçağ: Katedraller, Şövalyeler, Şehirler'de (2014) tarif ettiği şekilde katedral inşa etmenin sonucu olarak ortaya çıkan mimar figürünün ve Notre Dame Kilisesinin 35 metre ile dönemin en yüksek yapısıyla başlayan ve sürekli yükselerek insanı küçük kılan kentler gittikçe yaygınlaşmaktadır. Ahmet Davutoğlu'nun 80'li yıllarda bir Arap şehri dolaştığında Medeniyetler ve Şehirler kitabında (2016) tasvir ettiği gibi "geometrik bir Babil etkisi" uyandıran ve modern zihnin çözmekte zorlandığı gizemlere sahip Antik Petra şehri gibi yerleşimler, bedensel ve zihinsel yönelik sınırları zorlamaktadır. Davutoğlu'nun tanımlamasıyla "Izgara yöntemiyle geometrik şekilde kurgulanan caddelerinde insanı ezen gökdelenlerin arasından (...) sokaklarda gittikçe hiçleşen insanlardan beni koparan bir kibrin psikolojisini ürpererek hissettim. (...) Göğe yükselen dikey gökdelenler, insanı gök kubbeden kopararak kendi mütekebbir dünyasına hapsediyordu" (2016). Bugün geleneksel kentlerle görece yeni kurulan ve kapitalist bir kibri barındıran birbirinde farklı kentler arasındaki mesafe azalmaktadır. New York ile İstanbul arasındaki ortaklaşmalarda bunları görmek mümkündür. Bu kentler arasındaki fark, ulus devlet kavramsallaştırmalarına tam da zıt olarak bir kenara bırakmakta, Ülke Kent olma yolunda aralarındaki ortaklıkları ve ortak noktaları artırma yolunda ilerlemektedir.

Ulus devletin AB gibi ulus üstü, bölgesel sistemlere ve bunların parametrelerine (ortak para birimi, gümrük gibi) zorunlu olarak bağlanma projelerinin çok başarılı olamayacağı geçen süreçte daha net anlaşılmıştır. Ulus devletin bir dönüşümden geçeceği açıktır. Ancak bu dönüşümün ulus üstü bir yapıyla sonuçlanacağı ve iradenin bu yönde teslim edileceği bir sistemin var olacağı anlamına gelmemektedir. Bu yönde çabaların beklenen sonucu vermediği görülmektedir. Ülke kentler ise bu noktada en önemli dönüşüm aracı haline gelmektedir. Yeryüzünde yeni siyasal sistem kurulurken ülke-kentler zaman ve mekan açısından önemli dönüm noktaları haline gelmektedirler. Güç temerküzü bu istikamette, ülke-kentlerde cereyan ettikçe ulus devleteler belki hemen yok olmayacak ancak sembolik sınırları olan birer imgeye dönüşecektir.

21. yy' da devlet-birey ilişkilerinde daha çok sorgulanır hale gelen ulus devletinin başı, kendi içinden çıkardığı ülke kentlerle avam tabirle beladadır. Özellikle “minimal devlet” tartışmalarında bu sorun daha açık şekilde ortaya çıkmaktadır. Nozick' in de üzerinde durduğu temel hak ve hürriyetler açısından değerlendirildiğinde “yaşamlarına karışılmama hakkı” nı insanlar en iyi ülke kentlerde yaşayacaklarını düşündükleri için bu kentlere akın etmekte ve göçün önüne geçilememektedir. Ülke kentler bilişim ve sosyal medya çağında insanlara ütopyalarını gerçekleştirme fırsatı vermektedir. Bu manada ülke-kentler ulus devletlerin içindeki “minimal devletleri” temsil etmektedir. Ulus devlet formundan her anlam ve mecrada Ülke-kentlerin sunduğu yaşam formuna kaçışlar o mekanda yaşamın bireye yarayışlı olmasından kaynaklıdır. Ulus devlette ise vatandaşlık sadece egemen güçlere ve bürokrasiye hizmet etmektedir.

Bu bağlamda ülke-kentlilik, bir ırka dayanmayan, kendi kültür, siyaset ve sosyolojisine bağlılık gerektiren yeni bir çeşit “ulus” formunu içermektedir. Yani ülke kentliler kendi kentlerine bir “ulus” gibi bağlılık hissetmekte ve her ülke-kent kendine özgü niteliklerini oluşturmaktadır. Ülke-kentliliği dünya vatandaşlığı kavramından ayıran ise yüzde yüz homojen bir vatandaşlıktan bahsedilemez oluşudur. Ülke kentlilik her an değişken ve dinamik bir olguyu ifade etmektedir. Nitekim “New York'un İnsanları: Öyküler” adlı çalışmasında Brandon Stanton' un (2017) da dikkat çektiği gibi yan yana iki bankta oturan iki insanın farklı dil, din ve ırka bağlılıkları olmasına rağmen o kentte yaşamının hazzını ya da hüznünü aynı duygularla ve kararlılıkla anlatmaları bunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Ulus devlette, daha önce değinildiği gibi, millet, milliyetçilik, tarihsel olarak paylaşılan bir toprak, vatan, dil birliği, ortak mitler, tarih belleği, kitlesel kamu kültürü, ortak ekonomi, ortak yasal hak ve ödevler bulunmaktadır. Bu şekilde oluşan kavramlara ülke-kentlerin bunların çoğuna rastlanmaz. Bu durum, ülke-kentin içinde bulunduğu ve diğer ulus devletlere sirayet edecektir. Ulus devlet meşruiyetini gittikçe yitirmektedir. Oluşan boşluğu ise yeni yönetim formu olan Ülke-kentler doldurmaktadır. Bu kentlerin bilgi yapısındaki değişmeler de ulus devletinin varlığını tehdit etmektedir. Artık sınırsız bir dünyada ulus devlet sınırlarının bir işe yaramayacağı açıktır. Frederic Bastiat' ın da dediği gibi “sınırları mallar geçemediğinde askerler geçer” (akt, Nozick, 2000). Ulus devletinin küreselleşme ve

onun çarpanlarının etkisiyle yıprandığı açıktır. Bütün bu süreç işlerken ortaya çıkan ve kendi ulus devletlerine kafa tutan ülke-kentler dünyanın yeni yönetim aktörleridir. Milli sınırlarla çevrelenmiş ulus devletin tıpkı yüzyıllar önce modern halini alarak dünya sisteminde ortaya çıkışı gibi gittikçe yükselen ülke-kentler “mekan-zaman ilişkisinin” ortasına oturmaktadır.

Kissenger, Dünya Düzeni adlı eserinde “acaba geleceği hiçbir düzenin dizginleyemeyeceği güçlerin belirlediği bir dönemle mi karşı karşıyayız?” (2016: 12) diye ifade ettiği ancak tanımlayamadan bıraktığı “dizginlenemeyen güçler”in Ülke Kentlerde toplandığı açıktır. “Yeni Dünya Düzeni”, küreselleşme, yeni siyasi sistem, adına ne denirse densin dünya yeni siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyolojik formunu somut mekanlar üzerinde kuracaktır. Bu mekanlar ülke-kentlerin bizatihi kendileridir. Çünkü insanların yaşadığı mekanlar soyut kavramlarla değil yaşantılarla varlıklarını sürdürürler.

Dolayısıyla bu bölümde anlatıldığı gibi ulus-devletlerin ve kentlerin yaşadığı dönüşümü, ülke-kent olarak nitelendirilen mekanlarda görmek mümkündür. Küreselleşmenin getirdiği yeni gerçeklik, parasal akışlar ve finansal sermayenin kurduğu yeni değerler ve bunların dolaylı etkileri, ülke-kentlerde sınırsız bir şekilde kendini göstermektedir. Bu kentler, insanların hayatları üzerinde ulus-devletlerin birkaç yüzyıl önce kurduğu gibi yeni bir yaşam biçimi ve değerler yaratarak insan kimliğini yeniden belirlemekte ve tasarlamaktadır.

SONUÇ

Bu tezde amaçlanan kent kavramından hareketle ulus-devletin 21. yüzyıldaki konumu üzerinden iktidar tartışmalarının sonunu açıklama çabası, ülke-kentlerin belirleyici olacağı vurgusuyla sonuçlandırılmıştır. Temel varsayımımız olan ve literatürde ilk defa zikredilen ülke-kentin olgusal tanımı yapılarak, bugüne kadar yapılan büyük kent tanımlamalarından farkları ortaya konulmuştur. En önemlisi belirlenen değil, belirleyici ve kendi hayat formunu dayatan bir kent vurgusu üzerinde durulmuştur. Ülke-kent dayattığı bu hayat formu ile “milli” olan bütün geleneksel olguları eritmekte, bunu yaparken de ulus-devletin sınırlarını aşındırmaktadır.

Bu çalışmada kent ve ulus-devlet kavramlarının yaşadığı dönüşümün yarattığı yeni durumun ülke-kent kavramsallaştırması üzerinden anlaşılacağı vurgulanmıştır. Bu süreç ve değişim, 21. Yüzyılın seyrinin nasıl olacağını bildirmesi açısından kritik önemdedir. Çalışmada kavramsal ve sayısal kimi değişimlerin kentler ve devletler üzerinde yarattığı değişimlerin sonuçlarına odaklanılmıştır. Bu sonuç, ülke-kent kavramının gittikçe belirleyici ve dönüştürücü olacağını altını çizmektedir.

Kentin tarihi serüveni neredeyse insanlık tarihiyle başlamıştır ve kentler özellikle modern devletlerin temelini oluşturan, insan topluluklarına ve toplumlara yön veren, onların hayatlarıyla şekillenen merkezler olarak kritik önemlerini korumaktadırlar. Artık sadece zaman geçirilen mekanlar olmaktan çıkan kentler, zamana ve mekana daha çok şekil vermekte ve hayatı belirlemektedir. Bu manada değerlendirilecek olursa bazı kentler dünya düzeninde, yeni sahnelerde ortaya çıkmakta ve devlet formundan kent formuna geçişi hızlandıran ülke-kentler yoluyla insan yaşama, yönetme ve yönetilme usul ve esaslarına yeni şeklini vermektedir. Bu manada yapılan çalışmamızda kent, ulus-devlet, ülke-kent arasındaki geçişgenlik yukarıdaki metinlerde anlatılmaya çalışılmıştır. Tarihin süzgecinden geçerek ve kendi tecrübelerini biriktirerek gelen kentler en son halini almış bazıları adeta birer ülkeye dönüşmüştür. Ülke-kentler bağımsız birer güç olarak dünya sahnesine çıkmaya hazırlanmaktadır.

Wright'ın belirttiği gibi (2012) “kendisinden önceki medeniyetlerin çoğunu kapsayan medeniyetimiz, isim salmış, geleceğe doğru hızla ilerleyen kocaman bir

gemidir". Hiç olmadığı kadar hızlı, daha ileriye, daha yüklü bir halde ilerleyen bu geminin içinde her tehlikeyi göremeyebiliriz, ama gemimizin pusulasını ve aldığımız yolu okuyarak, ilerde bizi tehlikeleri aşmanın akıllıca bir yolunu bulabilmek mümkündür (Wright, 2012:7). Benzer gemi metaforları üzerinden hızlı değişimin seyrini Blumenberg (2017) ve Rossi (2017) de yapmıştır. Medeniyetlerin ve kültürlerin değişiminde, aldıkları yolun önceden sezilmesi ve buna dair girişimlerde bulunmak kritik önemdedir. Dolayısıyla değişimin anlaşılmasında kentlerin yaşadığı değişimi anlamak önem kazanmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde mega hızla ilerleyen dünyamız kentleri mega şehirlere dönüştürken 1980 ve 1990'lı yıllar çok etkili olmuş, tarihin o ana kadar birikimini ona katlamıştır diyebiliriz.

Su kenarında toplanarak tarım ve ticaret için bir araya gelen topluluklar ortaçağda 11. ve 13. Yüzyıllar arasında Avrupa'nın birçok bölgesinde kendi kendini yöneten kentsel siyasal rejimler ortaya çıkarır. Orta ve kuzey İtalya'da şehir devletleri geniş çaplı özerklik kazanır, hatta kendilerine ait bölgeler oluşturup imparatorlarla ihtilafa girerler. Avrupa'nın diğer bölgelerinde ise şehir devletleri, tabi olmaya devam ettikleri krallardan ve prenslerden, İtalya'ya göre daha az da olsa, yine de kayda değer düzeyde mali, hukuki ve idari özerklik elde eder (Eco, 2015:27). Böylelikle şehirler şekil değiştirmiş siyasi birer simge haline dönüşmüştür.

Fransız ihtilali ve sanayi devrimi sonrası ise özerklik savaşını kazanan kentler bir devinim yakalayacak siyasi simge olmanın yanına ticari olmayı da ekleyecektir. Egemenliğin ulusa ait olduğunun ortaya koyulduğu bu dönem ve sonrasında ise kentler ulus devletler içinde varlıklarını sürdüreceklerdir.

19. yüzyıl sonunda imparatorlukların dağılması ve devamında ortaya çıkan ulus devletlerin birbirleriyle kıyasıya mücadelesine sahne olan 20. yüzyıl ilk yarısında dünya savaşlarının mağduru olan kentler, büyük yıkımlar yaşamışlar ona rağmen ayakta durmayı başarmışlardır. İki büyük dünya savaşının hem yönetildiği hem de mağduru olan kentlerin neredeyse 10.000 yıllık serüveni 20. yüzyıl son çeyreğinde kıtlık, savaş ve iklimin de şekillendirmesiyle en ihtişamlı haliyle mega kentlerde ortaya çıkmıştır.

Mega kentler nüfusları 5 – 10 milyon arasında değişen dünyada sayıları 500 civarında olan kentlerdi. Mega diye tanımlanmalarının sebebi ise başta ekonomik değerler itibariyle üretim ve tüketimin o devlet içindeki çoğunun burada yapılıyor olmasıydı. Aynı zamanda iş gücü ihtiyacı gibi çekici gücün yanında büyük kentin cazibesine kapılanlar açısından da itici güçlerle en çok göç alan kentlerde bunlardı. Sanayileşme, turizm gibi kente değer katan birikmişliklerin de katkısıyla bu şehirlerin büyüme hızı iyice arttı. Kültürel, sosyal ve spor faaliyetlerinin de destekleriyle kalkınmalarını da tamamlayan kentler artık birer mega kent olmuştu. Mega kentler artık buldukları ülkenin lokomotifi olmuş milli ekonomi ve çıkarların övünç kaynağı haline gelmişti. Bu süreçte karşılıklı etkileşim ve dünya ticaret hacminin de giderek artmasıyla ortaya çıkan çok uluslu şirketler kendilerine pazar aramaya başladılar. Onlar için en iyi pazar da yine bu mega kentler olacaktı. Çünkü iktisadi, sosyal, kültürel gelişimini tarihsel olarak kanıtlamış ve kıtlıkların savaşların arasından sıyrılarak yükselmiş kentlerdi.

Bu değişimler, kentsel hayatı doğrudan etkilemiştir. Bireylerin, kent ve devletle kurduğu ilişkilerde söz konusu değişikliklerin doğrudan ve dolaylı etkilerini görmek mümkündür. En büyük etki olarak, bütün bu ekonomik, politik, kültürel ve de kesinlikle homojen olmayan ortamda kentler 20. yüzyılın son çeyreğinde çok büyüdü. Fakat ülke kent olarak tabir ettiklerimiz bu büyüme sürecinde kat be kat fazla etkilenmiştir. büyüdü. 500 civarında saydığımız mega kentler arasından 50 civarında ülke-kent çıktı. 21. Yüzyılda ülke-kentlerin, bağlı oldukları devletler ve kültürlerle bağlantısı azaldı ve başta internet ve uydu teknolojileri, finansal sermaye akışları olmak zere bağlantılarını küresel çapta kurmaya başladılar. Dıştan belirlenen, ekonomileri yukarda saydığımız “dünya düzleştirciler” ve çok uluslu şirketler tarafından idare edilen, bir ulus devlet kimliğini ister istemez taşıyan, sınırları belli, kültürel ve sosyal anlamda aşkın olsa da dünyayı izlemek zorunda olan, yabancıya ve yabancı olana daha mesafeli, kendince içinde bulunduğu hukuk normlarını ve mevzuatı fazlasıyla önemseyen ya da önemsemek zorunda bırakılan mega kentler yerini artık kendi içlerinden dünyadaki gelişmeleri takip ederek ve de büyüyerek çıkan ülke kentlere bıraktı.

Ülke-kentler artık dıştan belirlenen değil bizzat belirleyici kentlerdir. “Yeni” dünya düzenin ve medeniyet akışının en önemli aktörleridir. Yukarıda saydığımız

dünya üzerindeki gelişmelerin benzerlerinin çok daha fazlası hemen her gün ülke kentlerde yaşıyor. “İnsanı hayretler içinde bırakan bu gelişmelerin en hayret verici yanıysa artık hiç de hayret verici olmamalarıdır” (Schmidt ve Rosenberg, 2015:27). İçinde buldukları ülkelerin ekonomik değerini yükseltmekle birlikte o ülkede bulunan diğer kentlerden sadece işgücü ve lojistik anlamında faydalanmakla yetinirler. Milli bir hassasiyet ya da başka duygusal bir bağlılıkla ülkeye bakma dönemi sona ermiştir. Ulus devletler yerini çok gelişmiş hatta dünyadaki birçok ülkeden her anlamda daha büyük hale gelmiş ülke kentlere yavaş yavaş terk etmektedir. Yurttaşlık ya da milliyetçilik gibi değer ve kavramların kurucu ve belirleyici etkileri azalmış ve yeni ülke-kentlerde iş ve sosyal hayatın bir parçası olma düşüncesi almıştır. Çünkü yenedünya düzeni, 19. Yüzyıldaki kavramlar yerine, bugün bu kentlerde kurulan etkileşimler, paylaşımlar ve parasal akış aracılığıyla şekillenmektedir.

Ülke-kentlerde artık vatandaşlık gibi ülkeye sadakat, ödev ve sorumlulukla donatılmış kavramlara yer yoktur. Askerlik meselesinden vergilere, toplumsal kural ve geleneklerden mevzuata birçok şeyi sorgulayan bireyler söz konusudur. Irk, din, dil, mezhep, renk farklılıklarının hiçbir önemi kalmadığı gibi çeşitlilik ve çoğulculuğa tahammül göstermeyenlere karşı da müsamahanın olmadığı kentlerdir ülke kentler. Plüralist demokrasi tesis edilmiş, din ve vicdan hürriyeti bakımından sıkıntılar ortadan kalkmıştır. Ülke-kentleri büyüten bu değerleri olmuştur. Ülke-kentler kendi kurallarına uymayanları adeta dışarı kuzmaktadır. Bu kurallar sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve kültürel kurallardır. Ülke-kent bireylerinin kişisel zevkleri de oldukça gelişmiştir. Çünkü kent onlara her imkanı sunmaktadır. Aynı zamanda tarihsel birikimle yoğrulup geldiği ve 10.000 yılın bakiyesi olduğu için bu kentlerin hemen hepsi ilk çağlarda olduğu gibi bir su etrafında konuşlanmış tarihi şehirlerdir. Birden ortaya çıkmamış bu şehirler dünyayı belirleyen, edilgen değil aktör olma yolunda ilerlemektedir.

Bağımsız birer güç haline dönüşen bu devasa kentler kendine has kurallarıyla kendi yatırımcısını da, yaşayanını da görünmez bir akıl marifetiyle seçen mekanlar haline gelmiştir. Ulus-devlet sınırlarını zorlayan bu sürecin sonu sancılı bir doğumla, doğar doğmaz annesini yiyen bir ejderha masalına doğru ilerlemektedir.

Sonuç olarak ülke-kentler, gerek sayısal değerlerle ifade edilen ekonomik veriler ve nüfus gibi değişkenler gerekse daha soyut değerler, aidiyet ve kimlik gibi konularda ulus-devletin belirleyiciliği yerine geçmekte, özellikle piyasa işleyişinin getirdiği yeni bir zemin olarak insanlar arası etkileşimi şekillendirmektedir. Küresel piyasalardaki verilerin, bilgilerin ve insanların hızlı akışıyla beraber sınırları belli olmayan, merkezi gler tarafından kontrolü zor olan ve kendi dinamiklerini yaratan ülke-kentler, insanlığın gidişatında belirleyici olacaktır. Bu gidişatın olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurabileceğini kestirmek mümkündür. Ancak önemli olan değişimin yönünü anlamak ve ona dair kararlar alarak yeni bir siyaset ve yönetim tarzı geliştirebilmektir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. (2012). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Altıntaş, H. (2002). *Küreselleşme ve Küresel Kent Kavramı: New York, Londra, İstanbul*
- Alver, K. (2012). *Kent Sosyolojisi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Bauman, Z. (1997). *Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları*, (Çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bektaş, B. (2011). *İngiltere Ülke Raporu*, Dış Ticaret Müsteşarlığı, www.een.kso.org.tr/up/dene/Ingiltere_ulke_raporu_2011.pdf, Erişim: 20.04.2018.
- Blumenberg, H. (2017). *Gemi Batıyor Seyrediyorlar*, (Çev. Osman Toklu), İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Bülbül, K. (2009). “Küreselleşmeler ve Sonrası: Bir Dikotomiler Dizgesi”, *Küreselleşme, Temel Metinler içinde*, ed. Kudret Bülbül, Ankara: Orion Kitapevi.
- Carnoy, M. (2015). *Devlet ve Siyaset Teorisi*, Dipnot Yayınları.
- cityoflondon.gov.uk (2018). “About the City”, <https://www.cityoflondon.gov.uk/about-the-city/history/Pages/default.aspx>, Erişim: 21.04.2018.
- Cobusier, L. (2014). *Şehircilik*. İstanbul: Daimon Yayınları.
- Çadırcı, H. (2006). *Küresel Kentler ve İstanbul'un Küreselleşmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez.yok.gov.tr.
- Çeçen, B. (2013). *Ulus Devletin Geleceği*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez.yok.gov.tr.
- Çelikyay, H. (2010). *Avrupa Birliği Ülkelerinde Metropolitan Kent Yönetim Sistematiği: İstanbul ve Londra Kentleri İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez.yok.gov.tr.
- Davis, J. C. (2015). *İnsanın Hikayesi: Taş Devrinden Bugüne Tarihimiz*. (Çev. B. Bıçakçı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Davutoğlu, A. (2016). *Medeniyetler ve Şehirler*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Drucker, P. F. (1993). *Kapitalizm Sonrası Toplum*, Türk Henkel Dergisi Yayınları.
- Eco, U. (2014). *Ortaçağ: Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, Alfa Yayınları
- Eczacıbaşı, F.(2018). *Daha Yeni Başlıyor*, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları
- Eroğul, C. (1997). “Ulus Devlet ve Küreselleşme”, *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*. I. Kansu (Ed.), 3. Baskı, İmge Yayınları, Ankara.
- Erözden, O. (2008). *Ulus-Devlet*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Featherstone, M. (1995). *Undoing Culture, Globalization, Postmodernism and Identity*, London: Sage Publications
- Friedman, T. L. (2006) *Dünya Artık Düzdür*, Çev. Levent Cinemre, İstanbul: Boyner Yayınları.
- Gellner, E. (1998). Milliyetçiliğe Bakmak, (Çev. N. Soyarık, S. Özertürk, S. CoŐar), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*, (Çev. E. Kuşdili), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Ulus-Devlet ve Şiddet* (Çev. C. Atay). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Güldiken, N. (2006). “Ulus, Ulus-Devlet, Uluslaşma Kavramlarına İlişkin Tartışmalar ve Türkiye”. *CÜ. İİBF. Dergisi*, 7(2), 157-168.
- Görmez, K. (2005). Küresellesme ve Yerellesme, Odak Yayınları, Ankara.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, çev. M. Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları.
- Hobsbawm, E. (1995) Milletler ve Milliyetçilik, (Çev. Osman Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Huntington, S. P. (2008). *Medeniyetler Çatışması*. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- hurriyet.com.tr (2018) “İstanbul 130 Ülkeye Bedel”, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/istanbul-130-ulkeye-bedel-40443427>.
- İnaç. H.; Ünal, F. (2006). “İngiltere’de Yerel Yönetimler”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 16, 125-140.

- İncekara, A. (2010). *2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul'da Ekonomi*, <http://www.iav.org.tr/tummakaleler.aspx>, Erişim: 22.04.2018.
- Kazgan, G. (2015). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keleş, Ruşen (2004). *Kentleşme Politikası*, Ankara:İmge Yayınları.
- Kılıç, H. (2010). *Küreselleşme Sürecinde Değişim ve Devlet Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez.yok.gov.tr.
- Kılıçbay, M. A. (1997). *Devletin Yeniden Yapılanması*, Doğu Batı Dergisi, Sayı: 1.
- Kotler, P. M. (2015). *Küresel Pazarları Kazanmak*. (T. Gezer, Çev.) Ankara: THY Yayınları.
- Köse, Ö. (2003). "Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü". *Sayıştay Dergisi*, (49), 11-27.
- Lefebvre, H. (2013). *Kentsel Devrim*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lipson, L. (1997). *Siyasetin Temel Sorunları*, (çev: Fügen Yavuz), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lynch, K. (2014). *Kent İmgesi*. (İ. Başaran, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Mansma, S. V., & Soper, J. C. (2005). *Çoğulculuğun Meydan Okuması*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu.
- Nozick, Robert (2000). *Anarşi, Devlet ve Ütopya*, çev: Alişan Oktay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- ntv.com.tr/video (2018). "Dünyanın En Zengin Şehri Hangisi?", <https://www.ntv.com.tr/video/ekonomi/dunyanin-en-zengin-sehri-hangisi-istanbul-listede-kacinci-sirada,Xx3R8583ykuOlsW60LgaYQ>
- Oktay, T. (2016). "Metropol Kent Yönetimi Yaklaşımları ve Uygulama Modelleri", *Strategic Public Management Journal (SPMJ)*, sayı:4, Kasım 2016.
- Örs, B. (2007). *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Özer, Y. (2005). “Dünya Ekonomisinde Gelişmeler: Bölgeselleşme”, *Ekonomik Entegrasyon: Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*, (der.) O. Küçükahmetoglu, H. Çeştepe, Ş. Tüylüoğlu, Ankara, Ekin Kitabevi.
- Özerk, G. B. ve Yüksekli, B. A. (2011) “Küresel Kent, Kentsel Markalaşma ve Yok-Mekân İlişkileri”, *İdealKent*, Sayı: 3, s. 82-93.
- Özkırmımlı, U. (2016). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Poggi, G. (2007). *Devlet – Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Poggi, G. (2008). *Modern Devletin Gelişimi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Popper, K. (2010). *Açık Toplum ve Düşmanları*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Piketty, T. (2015). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rossi, P. (2017). *Gemi Batıyor Seyreden Yok*, (Çev. Durdu Kundakçı), İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Sarıbay, A. Y. (1991). “Yurttaşlık ve Katılcı Demokrasi”, *Birikim Dergisi*, Yıl:1991, Sayı:32,
- Sarıbay, A. Y. (2000). *Küresellesme, Postmodern Ulusallasma ve İslam-Global, Yerel Eksende Türkiye*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Schmidt, E., & Rosenberg, J. (2015). *Google Nasıl Yönetiliyor?* (C. Özdemir, Çev.) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sönmez, S. (1998). *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm-Sömürgecilikten Küreselleşmeye*, İmge Yayınları, Ankara.
- Stanton, B. (2017). *New York İnsanları: Öyküler*, (Çev. Çiçek Eriş), İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Şahin, K. (2007). *Ulus Devlet*, İstanbul: İlgi Kültür Yayınları.
- Şaylan, G. (1995). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, Ankara: İmge Kitabevi.

- Şen, Y. F. (2004), *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet*, Ankara, Yargı Yayınevi.
- Tannenbaum, D. G., & Schulis, D. (2006). *Siyasi Düşünce Tarihi*. Ankara: Adres Yayınları.
- Tanrıverdi, E. G. (2008). *Sosyolojik Açıdan Küreselleşme ve Ulus Devlet*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez.yok.gov.tr.
- Urry, J. (2015). *Mekanları Tüketmek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Worldwatch Entitüsü. (2016). *Dünyanın Durumu 2016: Bir Kent Sürdürülebilir Olabilir Mi?*, (Çev. Duygu Kutluay), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Wright, R. (2012). *İlerlemenin Kısa Tarihi*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: Aylak Kitap.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Mithat Can KUTLUCA
Doğum Yeri ve Tarihi : Kırıkkale
Medeni Hali : Evli
İletişim Bilgileri :

EĞİTİM

Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi
2010-2011 yılları arasında A.B.D. de University of South Carolina da Public
Manegemant and Leadership

İŞ DENEYİMİ

2008 yılında Kaymakam Adaylığı sınavını kazanarak Mülki İdare Amirliği mesleğine
Niğde Kaymakam Adayı olarak intisap etti.
Nevşehir Derinkuyu Kaymakamlığı
Erzincan Çayırılı kaymakamlığı
05/01/2017- 22/09/2017 Gaziantep Vali Yardımcılığı